

Τό Φιλελληνικό
Τελεσίγραφο Πολέμου τής Ρωσίας
κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας
τό 1821

Τό
γεωπολιτικό
κοσμοϊστορικό
επίτευγμα τού
Καποδίστρια

Τό Φιλελληνικό
Τελεσίγραφο Πολέμου τής Ρωσίας
κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας
τό 1821

Τό γεωπολιτικό κοσμοϊστορικό επίτευγμα
τού Καποδίστρια

John D. Pappas

Ἡ παροῦσα ἱστοριογραφία
ἀφιερῶται εὐγνωμόνως
εἰς δοξαστικὴν μνήμην
τῶν **50.000 Ρώσων στρατιωτῶν**
πεσόντων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὸ **1828-1829**,
ἡρωϊκῶς καὶ νικηφόρως πολεμησάντων
παρὰ τῶ πλευρῶ τῶν προμαχούντων Ἑλλήνων,¹
εἰς τὸν ὑπερβατικὸν Ἀγῶνα τῆς Παλιγγενεσίας
τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

προοίμιο	7
<hr/>	
1. Ρωσική Υπερδύναμη	11
2. Τό Στρατήγημα τής Μολδοβλαχίας	12
3. Ρωσικό τελεσίγραφο πολέμου	14
4. Στρατηγική μεταστροφή τής Ρωσίας τό 1821	19
5. Συμμόρφωση τής Πύλης	33
6. Αντιγενοκτονιακό τελεσίγραφο	35
7. Μετατελεσιγραφικά πλεονεκτήματα μάχης	37
7.1. Στρατιωτικός περισπασμός τών Οθωμανών	38
7.2. Αέρας στα πανιά τού Ελληνικού Στόλου	38
7.3. Τελεσιγραφική αποσταθεροποίηση τού Σουλτάνου	39
8. Γεωπολιτική αναβάθμιση τών Ελλήνων	40
9. Γεωστρατηγική προάσπιση τής Ελλάδος	42
9.1. Προάσπιση τού Οικουμενικού Ελληνισμού	43
9.2. Διπλωματική εξουδετέρωση τού Μέττερνιχ	45
10. Διπλωματική υπέρβαση	51
11. Ευρωπαϊκή Αλληλεγγύη	58
12. Κατάρρευση τής Ευρωπαϊκής Πενταρχίας	69
13. Ηγεμονική αναβάθμιση τών Ελλήνων	72
14. Ρωσο-αγγλικός φιλελληνικός άξονας	75
15. Μετατελεσιγραφική αμερικανική διακήρυξη	80
16. Αγγλο-αμερικανικός φιλελληνικός άξονας	88
16.1. Προβολή επαναστατικής απειλής από τισ Η.Π.Α.	92
16.2. Μετατελεσιγραφικό ατόπημα Ιεράς Συμμαχίας	94
16.3. Φιλελληνικό Δόγμα Μονρόε	98
<hr/>	
άντι έπιλόγου	106
υποσημειώσεις	110
γλώσσα τού κειμένου	182

προοίμιο

Τό Ρωσικό τελεσίγραφο κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τό 1821, εις προάσπιση τών Ελλήνων ραγιαδών σε μη-εμπόλεμες περιοχές, διεσφάλισε τά δύο *ευάλωτα* γεωστρατηγικά μέτωπα τής εμπολέμου Ελλάδος: τά **ανατολικά πολιτισμικά** της σύνορα (όπου διακυβεύετο ο Οικουμενικός Ελληνισμός ανά τήν τριηπειρωτική Οθωμανική επικράτεια) και τά **δυτικά στρατιωτικά** της σύνορα (όπου απειλείτο στρατιωτική *αντεπαναστατική* επέμβαση τής Ιεράς Συμμαχίας στον Ελλαδικό χώρο κατά τών εξεγερμένων ραγιαδών). Ειδικότερα, το Καποδιστριακό τελεσίγραφο τής Ρωσίας το 1821 αποτελεί ένα κοσμοϊστορικό γεωπολιτικό και πολιτισμικό επίτευγμα τής Χριστιανικής Ευρώπης και τής Ανθρωπότητας, διότι:

1. Διεσφάλισε τήν συνέχεια τού **Οικουμενικού Ελληνισμού** στην Οθωμανική επικράτεια, καθ' ον χρόνο οι εμπόλεμοι Έλληνες επικρατούσαν στον Ελλαδικό χώρο και στο Αιγαίο (1821-1830).
2. Προάσπισε την **Ελληνορθοδοξία** εν μέσω τής [χαιτικής](#) κλιμακώσεως—ανεξέλεγκτης, τραγικής και κολοσσιαίας, ήτοι τριηπειρωτικής—τού επικού Αγώνα τής Παλιγγενεσίας.
3. Αναβάθμισε τούς μαχομένους Έλληνες από «εξεγερμένους ραγιαδες» σε διεθνώς αναγνωρισμένο **«εμπόλεμο έθνος»** (1821).
4. Κατά συνακολουθία, έθεσε σε επίπεδο διεθνούς δικαίου τόν ακρογωνιαίο λίθο για την ίδρυση τής **δημοκρατικής** Ελληνικής Πολιτείας μετά από λίγους μήνες (1822).
5. Ενδυνάμωσε δραστικά τό **πολεμικό φρόνημα** τών Ελλήνων κατά ξηράν και κατά θάλασσαν, αφού μεταξύ άλλων «έλυσε τά χέρια» τών ναυμάχων τού **Ελληνικού Στόλου** (1821-1829).

6. Συνέβαλε στις νίκες τών Ελλήνων στον Ελλαδικό χώρο προκαλώντας έναν μείζονα **στρατιωτικό περισπασμό** τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αφού τό τελεσίγραφο τήν εξανάγκασε να δεσμεύσει ετοιμοπόλεμα στρατεύματα 30.000 Οθωμανών στα Ρωσο-τουρκικά σύνορα στα πρώτα πέντε κρίσιμα χρόνια (1821-1826) τού Πολέμου τής Ελληνικής Ανεξαρτησίας.
7. Συνέτεινε στην **αποσταθεροποίηση** τού Σουλτάνου τόσο στους κύκλους τών μετριοπαθών αξιωματούχων τής Πύλης όσο και στα τάγματα τών Γενιτσάρων.
8. Προλείανε τό διπλωματικό και γεωπολιτικό έδαφος για τόν **Ρωσο-τουρκικό πόλεμο τό 1828-1829** παρά τώ πλευρώ τών προμαχούντων Ελλήνων, ήτοι τόν πόλεμο που απετέλεσε τόν *καθοριστικό* παράγοντα τής *οριστικής* απελευθέρωσης τής Ελλάδος ως **ανεξάρτητης** χώρας.
9. Έπληξε τήν **Ιερά Συμμαχία** καιρία, και μάλιστα τήν παρέλυσε στο **Συνέδριο στη Verona** (1822) όσον αφορά στο Ελληνικό Ζήτημα, ήτοι **προάσπισε τά δυτικά σύνορα** τής εμπολέμου Ελλάδος κατά ευρωπαϊκής στρατιωτικής (ψευδοειρηνευτικής) επέμβασης προς καταστολή τής Ελληνικής Επανάστασεως.
10. Εξουδετέρωσε διπλωματικώς τόν **Metternich** τής Αυστρίας και τόν «εργαλειοποίηση» υπέρ τής Ελλάδος.
11. Έφερε, *de facto* και *de jure*, τό Ελληνικό Ζήτημα στο **επίκεντρο** τού Ανατολικού Ζητήματος από τό 1821.
12. Συνετέλεσε καταλυτικά στις πρώτες επίσημες διακηρύξεις από Μεγάλη Δύναμη (Η.Π.Α.) περί **ανεξαρτησίας** (και όχι αυτονομίας) τής Ελλάδος, τό 1822 και 1823.

13. Προδιέγραψε τήν απελευθέρωση όλων τών **βαλκανικών** λαών επί τή βάσει τής ρηξικέλευθης **αρχής τών εθνοτήτων**.
14. Σηματοδότησε τήν εξωτερική πολιτική τής Ρωσίας όσον αφορά στο Ανατολικό Ζήτημα κατά τά επόμενα 93 χρόνια, ήτοι τήν παρεμβατική της πολιτική προς σταδιακή απελευθέρωση τών λαών στα Βαλκάνια.
15. Εισήγαγε τήν αρχή τής **Ευρωπαϊκής Αλληλεγγύης** στο διεθνές δίκαιο, και κατά συνακολουθία προσήγαγε τίς Μεγάλες Δυνάμεις προ τών πολιτισμικών και ανθρωπιστικών ευθυνών τους σχετικά με τό Ανατολικό Ζήτημα.
16. Έφερε στο προσκήνιο, στη μεταναπολεόντειο εποχή, τούς **λαούς** και τό διευρωπαϊκό κίνημα τού **Φιλελληνισμού**—στο πλαίσιο τής Ευρωπαϊκής (Χριστιανικής και πολιτισμικής) Αλληλεγγύης—ως θεμελιώδεις παράγοντες τής γεωστρατηγικής τών Μεγάλων Δυνάμεων.

Επιπροσθέτως τό Ρωσικό τελεσίγραφο απετέλεσε τότε (και έκτοτε) συνειδησιακό κόλαφο για όλα εκείνα τά κράτη και τά έθνη που ενέχονται σε κακουργήματα εθνικάθαρσης ή γενοκτονίας. Λόγω επομένως τής πανανθρώπινης (αντιγενοκτονιακής) διαστάσεώς του, τό τελεσίγραφο αποτελεί τό πλέον περίλαμπρο επίτευγμα τού τότε Υπουργού Εξωτερικών τής Ρωσίας **Ιωάννου Καποδίστρια**, ο οποίος προφανώς (όπως προκύπτει από τό ανθρωπιστικό κείμενο τού τελεσιγράφου) συγκλονίσθηκε από τίς μαζικές σφαγές αμάχων Ελλήνων στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και στο Αϊβαλί, από την εκατόμβη ιεραρχών τής Ελληνορθοδοξίας και από τόν υπερβατικό πατριαρχικό αγώνα—λυσιτελώς ιεροεθναρχικό και εθνοαπελευθερωτικό—τού αγίου Γρηγορίου Ε΄ *εν ζωή και μετά θάνατον*.

Έκθ. 2

Ο Ρωσικός Στρατός υπό τόν Τσάρο Αλέξανδρο Α΄ καταλαμβάνει τό Παρίσι (31 Μαρτίου 1814).

1. Ρωσική Υπερδύναμη

Τό 1821, η Ρωσία ήταν τότε για τήν Ευρώπη ότι είναι σήμερα οι Η.Π.Α. για τόν Κόσμο: Η στρατιωτική Υπερδύναμη τής εποχής, ο «*χωροφύλακας [gendarme] τής ηπειρωτικής Ευρώπης*» (Εκθ. 2).

Στρατοί Μεγάλων Δυνάμεων, 1816-1830

ΧΩΡΑ	ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ	
	1816	1830
Ρωσία	800.000	826.000
Μεγάλη Βρεταννία	255.000	140.000
Αυτοκρατορία Αψβούργων (Αυστρία)	220.000	273.000
Γαλλία	132.000	259.000
Πρωσσία/Γερμανία	130.000	130.000

ΠΗΓΗ: Paul Kennedy, 1988. *The Rise and Fall of the Empires*. (Fontana Press/HarperCollins: London), σ. 197.

Έκθ. 3

Συγκεκριμένα, όπως αναλύεται στον παραπάνω πίνακα (Έκθ. 3), ο Ρωσικός Στρατός (περί τούς 800.000 στρατιώτες και αξιωματικούς) αριθμούσε στην μεταναπολεόντειο εποχή, καθ' όλη τήν διάρκεια τού ελληνικού Αγώνα τής Παλιγγενεσίας, περισσότερους άνδρες απ' όσους τό άθροισμα, όλων μαζί, τών στρατών τών άλλων Μεγάλων Δυνάμεων, ήτοι τής Αγγλίας, Γαλλίας, Αυστρίας και Πρωσσίας/Γερμανίας! Σε σύγκριση δε με τήν Οθωμανική Αυτοκρατορία, η Ρωσία είχε υπερτετραπλάσια στρατιωτική δύναμη, δεδομένου ότι τό σύνολο τών *αξιόμαχων* Οθωμανικών στρατευμάτων δεν ξεπερνούσαν τούς 180.000 άνδρες.²

Εκείνης τής Υπερδυνάμεως, τής Ρωσίας, ο Καποδίστριας ήταν Υπουργός Εξωτερικών («Γραμματεύς τού Τσάρου επί τών Εξωτερικών») όταν οι συνέλληνές του σήκωσαν λάβαρα και όπλα κατά τού οθωμανικού ζυγού τό 1821.

2. Τό Στρατήγημα τής Μολδοβλαχίας

Υπό αυτό τό πρίσμα, είναι εύκολο να γίνει κατανοητή η γεωστρατηγική απόφαση τής Φιλικής Εταιρείας να αρχίσει τόν ένοπλο απελευθερωτικό αγώνα τών Ελλήνων από τά βορειοανατολικά Βαλκάνια, από τήν Μολδοβλαχία, στις 22 Φεβρουαρίου 1821.

Παρότι εκείνο τό Βαλκανικό μέτωπο (Μολδοβλαχία) ήταν γεωγραφικά απομεμακρυσμένο από τό επίκεντρο τού ενόπλου αγώνα τών Ελλήνων (Μωριάς-Ρούμελη), εντούτοις η γεωπολιτική του σημασία για τήν ευόδωση τού Αγώνα τής Παλιγγενεσίας ήταν τόσο κρίσιμη ώστε τήν στρατιωτική αρχηγία τών στρατευμάτων τών Φιλικών στην Μολδοβλαχία τήν ανέλαβε, αυτοπροσώπως επί τού πεδίου τής μάχης, ως αρχηγός τής Φιλικής Εταιρείας, ο **Αλέξανδρος Υψηλάντης**, μέχρι τότε εμπειροπόλεμος στρατηγός τού Ρωσικού Στρατού και διακεκριμένος υπασπιστής τού Τσάρου: Τό μέτωπο τής Μολδοβλαχίας, ως παρακείμενο τών Ρωσο-τουρκικών συνόρων, δεδομένου μάλιστα ότι τότε η Μολδοβλαχία αποτελούσε αυτόνομη (φόρου υποτελή) οθωμανική ηγεμονία και ταυτόχρονα ρωσικό προτεκτοράτο, θεωρήθηκε από τούς Φιλικούς ότι αύξανε τήν πιθανότητα στρατιωτικής επέμβασης τής Ρωσίας στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο. Επομένως με τό *Στρατήγημα τής Μολδοβλαχίας*, οι Φιλικοί απέβλεπαν πρωτίστως να προξενήσουν

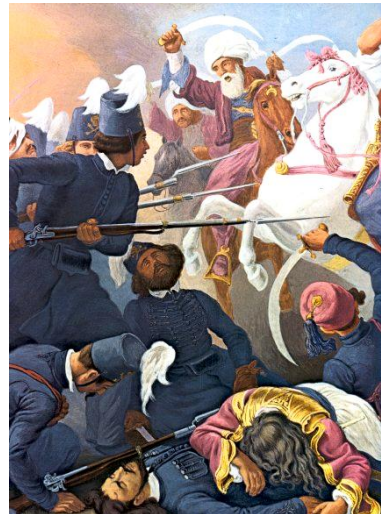
μια [χαοτική δυναμική ολοκληρωτικού πολέμου](#),³ η οποία θα παρωθούσε ή εξανάγκαζε την Ρωσία να εμπλακεί σε πόλεμο εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ως σύμμαχος τών Ελλήνων κατ'ελάχιστο ή και ως εμπόλεμος πρωτοστάτης τής απελευθέρωσης όλων τών βαλκανικών λαών κατά μέγιστο.

Η από τακτικής απόψεως απονενομημένη εκστρατεία⁴ τού Α. Υψηλάντου (Έκθ. 4-5), προσέκρουσε εξ αρχής στην ενδοευρωπαϊκή ισορροπία δυνάμεων (balance of power), ήτοι στο μεταναπολεόντειο status quo που είχε εγκαθιδρυθεί τότε στην Ευρώπη από τό Συνέδριο τής Βιέννης (1815) και εφηρμόζετο αποτελεσματικά από τήν *Ιερά Συμμαχία* (Holy Alliance) και τήν *Ευρωπαϊκή Συνεννόηση* (Concert of Europe).⁵

Έκθ. 4

Η μάχη τού Θανάση Τουφεκτσή
Καρπενησιώτη στον Προύθο.

Έκθ. 5

Ο Ιερός Λόχος μάχεται
στο Δραγατσάνι

[εικαστικές αναπαραστάσεις από τόν Peter von Hess (1792 – 1871)]

Τον Μάρτιο τού 1821, στο 5^ο Συνέδριο τής Ιεράς Συμμαχίας στο **Laibach** (σημερινή Λουμπλιάνα τής Σλοβενίας), ο Καγκελάριος **Metternich** τής Αυστρίας (Εκθ. 6) μεθόδευσε με επιτυχία τήν προσωρινή διπλωματική εξουδετέρωση τής Ρωσίας ως εν δυνάμει επεμβατικής δυνάμεως στα Βαλκάνια και συνεπώς τήν πλήρη στρατιωτική απομόνωση τού Υψηλάντου: Κατόπιν επιδέξιων διπλωματικών χειρισμών και γεωπολιτικών εκβιασμών τού Metternich, ο **Τσάρος Αλέξανδρος Α΄** τής Ρωσίας αναγκάστηκε να αποτάξει τόν Α. Υψηλάντη από τίς τάξεις τού Ρωσικού Στρατού και να αποκηρύξει τό στρατιωτικό κίνημα τών Ελλήνων στην Μολδοβλαχία στις 14 Μαρτίου 1821, και μάλιστα με επιστολή που συνέταξε ο Καποδίστριας ως Υπουργός Εξωτερικών τής Ρωσίας.

Επιπροσθέτως, στο τέλος τού επόμενου μήνα, στις 30 Απριλίου 1821, ο Metternich μεθόδευσε και επέτυχε τήν έκδοση μιας ανθελληνικής διακοίνωσης τής συνόδου τής Ιεράς Συμμαχίας στο **Laibach**—την οποία συνυπέγραψαν η Αυστρία, η Πρωσσία και η Ρωσία, όχι όμως η Αγγλία και η Γαλλία—δια τής οποίας οι εμπόλεμοι (Χριστιανοί) Έλληνες εξυβρίζοντο σκαιότατα ως «εγκληματίες μηχανορράφοι» και ένοπλοι «αποστάτες», ενώ η δυναστική εξουσία τού (Μουσουλμάνου) Σουλτάνου Μαχμούντ Β΄ εξυμνείτο ως «*θεόθεν εξουσία*».⁶

3. Ρωσικό τελεσίγραφο πολέμου

Εντούτοις, από τίς 23 Ιουνίου 1821, ήτοι μόλις 3 μήνες από τήν αποκήρυξη τού ενόπλου κινήματος τού Υψηλάντου από τόν Τσάρο διά γραφίδος Καποδίστρια, και λιγότερο από 2 μήνες από τήν

Έκθ. 6

Klemens von Metternich

ανθελληνική διακοίνωση τής Ιεράς Συμμαχίας στο Laibach, ο Ρωσικός Στρατός άρχισε να προετοιμάζεται και να κινητοποιείται για μείζονα πόλεμο⁷ κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο πλευρό τών προμαχόντων Ελλήνων.

Μετά δε από δύο εβδομάδες, ο Καποδίστριας συνέταξε τό εναγωνίως προσδοκώμενο από τούς Έλληνες Ρωσικό τελεσίγραφο. Τό Ρωσικό τελεσίγραφο απειλούσε τήν Υψηλή Πύλη ότι εάν δεν ανταποκρίνετο θετικά στους όρους του τότε θα καθίστατο «**πολέμιος προς όλον τόν χριστιανικόν κόσμον**», και σε αυτό τό πλαίσιο προσδιόριζε ρητώς προθεσμία μόλις 8 ημερών προς συμμόρφωση τής Πύλης στις επιταγές τού τελεσιγράφου. Ο Ρώσος πρέσβυς στην Κωνσταντινούπολη **Βαρώνος Stroganoff**,⁸ επέδωσε τό τελεσίγραφο στην Υψηλή Πύλη στις 6 Ιουλίου 1821, και ανεχώρησε οριστικά από τήν Κωνσταντινούπολη (εν όψει πολέμου) μετά τής ακολουθίας του στις 15 Ιουλίου 1821. Κατά δε την αναχώρησή του, αρνήθηκε να παραλάβει τήν επίσημη απάντηση τού Σουλτάνου στο τελεσίγραφο, με την (μάλλον προσχηματική) δικαιολογία ότι είχε πλέον παρέλθει (κατά μία ημέρα) η ως άνω ρητή προθεσμία τών 8 ημερών.

Εκείνο τό τελεσίγραφο ήταν καινοφανές στην Παγκόσμια Ιστορία, αφού διετύπωνε (πρωτοφανώς τότε) ως αιτία πολέμου ένα διακύβευμα που ήταν **ανθρωπιστικό** και μόνον: Στο τελεσίγραφο, ο Τσάρος δεν διεκδικούσε ούτε σπιθαμή εδάφους από τήν Οθωμανική Αυτοκρατορία και επίσης δεν επεκαλείτο οικονομικά ή άλλα συμφέροντα · απλώς απαιτούσε από τόν Σουλτάνο να σταματήσει επί τέλους να σφάζει τούς... υπηκόους του, τούς φιλειρηνικούς ραγιάδες τών μη-εμπολέμων περιοχών, εις αντίποινα για κάθε ήττα τών Τούρκων από τούς Έλληνες στις εμπόλεμες περιοχές, επί λέξει μεταξύ άλλων ως εξής:⁹

«Ότι προ παντός άλλου εφοβείτο ο αυτοκράτωρ ήτο μήπως η Πύλη ενισχύουσα διά τής διαγωγής της τό επιχείρημα τών προταιτίων τής επαναστάσεως, **ενομιμοποιεί ένοπλον εξ ανάγκης αντίστασιν** εις αποτροπήν τού **παντελούς αφανισμού τού ελληνικού λαού και τής θρησκείας**, ην πρεσβεύει. **Οι φόβοι τού αυτοκράτορος επραγματοποιήθησαν.**

Κίνδυνοι όχι ολιγώτερον δεινοί ηπειλήσαν άλλοτε τήν Πύλην, καθ' ους μάλιστα καιρούς εξωτερικοί πόλεμοι απεκαθίστων δεινότεραν τήν θέσιν της· και όμως ουδέποτε εν τή οθωμανική αυτοκρατορία **γενική προγραφή έπεσεν επί ολόκληρον έθνος**, ούτε τόσον **αναισχύντως εξυβρίσθη η χριστιανική θρησκεία.**

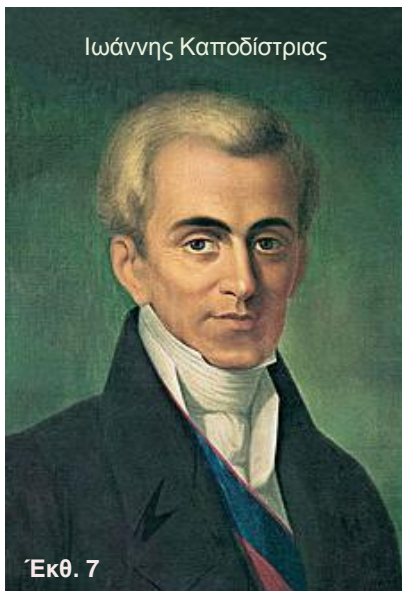
Βέβαιον κατά δυστυχίαν είναι, ότι η Πύλη δεν καταδιώκει μόνον τούς ταραχοποιούς και τούς οπαδούς των, αλλά **όλον τό ελληνικόν έθνος**, ως και αυτάς τάς πηγάς τής υπάρξεώς του και τής εκ νέου παραγωγής του και αναγκάζει τήν χριστιανοσύνην να εκλέξη έν εκ τών δύο: ή να μη μένη ακίνητος θεατής τής **εξολοθρεύσεως χριστιανικού λαού**, ή να ανέχεται κατάστασιν πραγμάτων τείνουσαν εις διατάραξιν τής ειρήνης, ην ηγόρασε διά τόσων θυσιών.

Η τουρκική κυβέρνησις [...] να ειδοποιηθή από τού νυν ότι καθίσταται φανερά **πολέμιος προς όλον τόν χριστιανικόν κόσμον**, ότι νομιμοποιεί τήν ιδίαν **υπεράσπισιν τών Ελλήνων πολεμούντων εις αποφυγήν τής αφεύκτου φθοράς των.**»

Δηλαδή, σε επίπεδο διεθνούς δικαίου, τό Ρωσικό τελεσίγραφο αποτέλεσε τήν πρώτη διπλωματική πράξη αναγνώρισης τών ελληνοφώνων ραγιάδων ως έθνος («**ελληνικόν έθνος**») και

μάλιστα ως *εμπόλεμο έθνος* («των **Ελλήνων πολεμούντων**») και, έτι περισσότερο, ως *εμπόλεμο έθνος υπό γενοκτονιακό διωγμό* εμπλακέν εις «νόμιμον ένοπλον εξ ανάγκης αντίστασιν εις αποτροπήν τού **παντελούς αφανισμού**» του.

Επί πλέον, τό Ρωσικό τελεσίγραφο εισήγαγε στο διεθνές δίκαιο—σε υπέρτατο (ultimum) επίπεδο, ήτοι σε κείμενο τελεσιγράφου (ultimatum) και μάλιστα τελεσιγράφου πολέμου αυτοκρατορίας κατά αυτοκρατορίας—την παγκοσμίως ρηξικέλευθη **αρχή τών εθνοτήτων**, η οποία συνιστούσε μείζονα απειλή για πολλές αυτοκρατορίες, συμπεριλαμβανομένων τής Αυστριακής τού Καγκελαρίου Metternich, όπως επίσης και όλων τών ευρωπαϊκών αποικιακών αυτοκρατοριών.

4. Στρατηγική μεταστροφή τής Ρωσίας τό 1821

Τίθεται επομένως τό εύλογο ερώτημα: Τί συνέβη, που μέσα σε λίγες εβδομάδες προκάλεσε μία τόσο δραστική μεταστροφή τής Ρωσικής εξωτερικής πολιτικής (τον Μάιο-Ιούνιο 1821), η οποία από αντιδραστική και διακηρυκτικώς ανθελληνική (στο Συνέδριο στο Leibach τόν Μάρτιο-Απρίλιο 1821), κατέστη προοδευτική ή και ριζοσπαστική, και δη ενόπλιως φιλελληνική, πριν καν στεγνώσει τό μελάνι τής ανθελληνικής διακοίνωσης τών ανάκτων στο Leibach.¹⁰

Τό 1821, τήν εξωτερική πολιτική τής Ρωσίας τήν ασκούσαν δύο ανταγωνιζόμενοι συνυπουργοί εξωτερικών στην υπηρεσία τού Τσάρου Αλεξάνδρου Α΄ (Εκθ. 9): ο (υπέρ Ελλήνων) φιλοπόλεμος¹¹ **Ιωάννης Καποδίστριας** (Εκθ. 7) και ο (μεταναπολεόντειος) φιλειργιστής **Karl Nesselrode** (Εκθ. 8). Ο πρώτος (Καποδίστριας) προσπαθούσε πρωτίστως να αναδείξει τόν ρόλο τής Ρωσίας ως **επεμβατικής Υπερδυνάμεως** στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο, ενώ αντιθέτως ο δεύτερος (Nesselrode) υπεστήριζε συστηματικά τό διευρωπαϊκό status quo που προέκυψε τό 1815 από τό Συνέδριο τής Βιέννης.¹² Κατά συνέπεια, σε εκείνο τό πλαίσιο, ο πρώτος (Καποδίστριας) ευρίσκετο σε διπλωματική αντιπαλότητα με

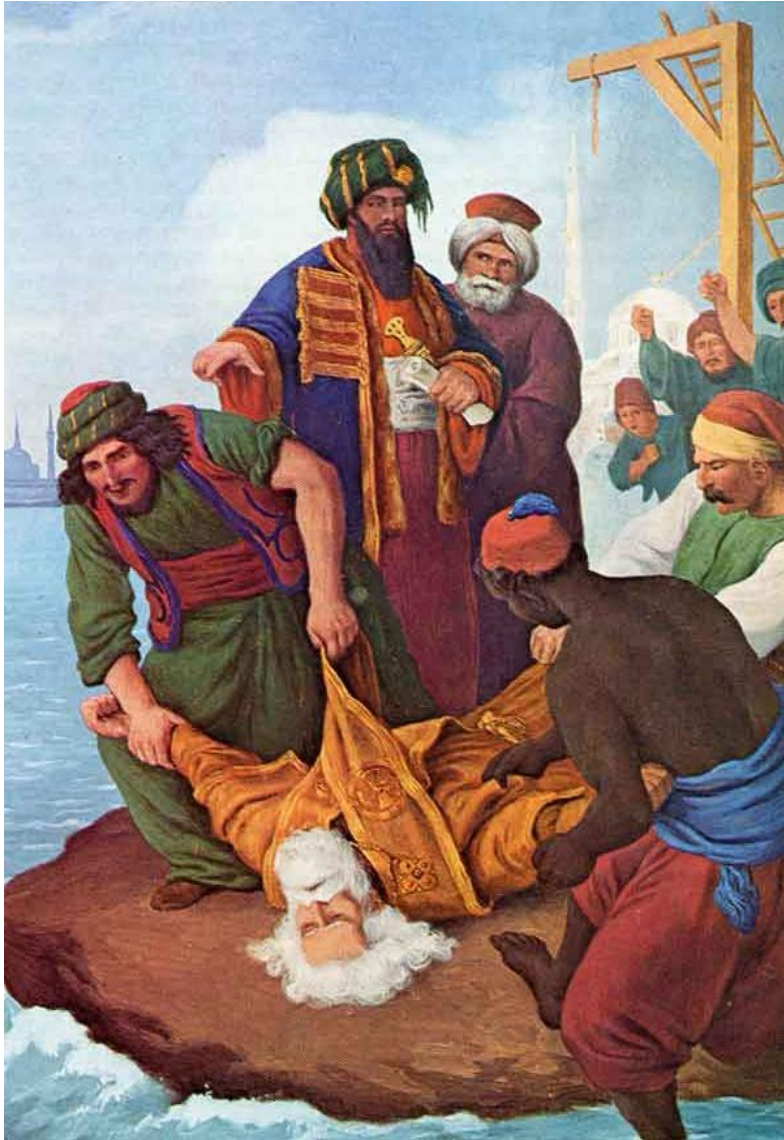

τόν Metternich τής Αυστρίας, όσον αφορά στη επιρροή τους στον Τσάρο, ενώ ο δεύτερος (Nesselrode) ευθυγραμμίζετο γεωπολιτικώς και συνέπραττε διπλωματικώς με τόν Καγκελάριο τής Αυστρίας.

Στο Συνέδριο τής Ιεράς Συμμαχίας στο Laibach όμως κυριάρχησε απόλυτα η πολιτική τού Metternich. Ως συνέπεια, η επιρροή τού Καποδίστρια επί τού Τσάρου απομειώθηκε δραστικά τότε (Μάρτιο-Απρίλιο 1821), αφού ο Τσάρος ευθυγραμμίσθηκε πλήρως με τήν αντιδραστική και φιλειρηνική (και επομένως, εν τοίς πράγμασι, ανθελληνική και φιλοτουρκική) γεωπολιτική προσέγγιση τών Metternich-Nesselrode σε εκείνη τήν σύνοδο.

Είναι δε αξιοσημείωτο ότι κατά τό τελευταίο δεκαήμερο τού Απριλίου 1821, ήτοι κατά τίς τελευταίες ημέρες τού Συνεδρίου στο Leibach, οι διπλωματικοί χειρισμοί τού Metternich προς εξουδετέρωση τής Ρωσίας ως επεμβατικής στρατιωτικής δυνάμεως στα Βαλκάνια, έγιναν προς στιγμήν δυσχερέστεροι καθώς οι άνακτες σύεδροι στο Leibach άρχιζαν να κατακλύζονται από τραγικά νέα που έφθναν τότε από τήν Κωνσταντινούπολη: Οι Οθωμανοί, κατ' εντολή τού Σουλτάνου Μαχμούντ Β', είχαν εκτελέσει δι' απαγχονισμού τόν Πατριάρχη Γρηγόριο Ε' (Εκθ. 10) τήν Κυριακή τού Πάσχα (10 Απριλίου 1821), αμέσως δε στη συνέχεια άρχισαν, και ευρίσκοντο τότε εν εξελίξει, μαζικές σφαγές χιλιάδων αμάχων Ελλήνων Χριστιανών από ένοπλα Οσμανικά στίφη στην Κωνσταντινούπολη (10-30 Απριλίου 1821).

Παρότι όμως εκείνο τό λουτρό αίματος αδιακρίτων σφαγών συνιστούσε κατάφωρη παραβίαση τής Ρωσο-τουρκικής συνθήκης τού Κιουτσούκ-Καϊναρτζή (1774)—η οποία έμμεσα όριζε τήν Ρωσία προστάτιδα τών Ορθοδόξων Χριστιανών, ως συνθήκη ειρήνης μετά

[Εικαστική αναπαράσταση από τον **Peter von Hess** (1792 – 1871),

Έκθ. 10

Θάνατος και σκύλευση τού Οικουμενικού Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄

τόν Ρωσο-τουρκικό πόλεμο τού 1768-74, και προσεπικυρώθηκε από τίς συνθήκες τού Ιασίου (1792) και τού Βουκουρεστίου (1816)— εν τούτοις ο Metternich κατόρθωσε να πείσει τόν Τσάρο ότι: (α) επρόκειτο περί περιορισμένων σφαγών τοπικού χαρακτήρα, οι οποίες συνιστούσαν σκληρό μέτρο προληπτικής αμύνης τών Οσμανιδών εναντίον συνομωτικών σχεδίων τής Φιλικής Εταιρείας προς δολοφονία τού Σουλτάνου,¹³ (β) πιθανότατα επαρκούσε η συντεταγμένη διπλωματική παρέμβαση τών Μεγάλων Δυνάμεων, με διαβήματα τών πρέσβειών τους στην Κωνσταντινούπολη, για να σταματήσουν αμέσως εκείνες οι αδιάκριτες σφαγές, (γ) ο συνειτισμός τού Σουλτάνου, ώστε να μην επαναληφθούν τέτοια έκτροπα σε βάρος αμάχων Χριστιανών, θα ήταν ευχερέστερος εάν οι ευρωπαίοι άνακτες δεν παρόξυναν τούς Οσμανίδες εις περαιτέρω αγριότητες, απειλώντας τους με πόλεμο ή άλλα αντίποινα, και, τό κυριότερο, (δ) έπρεπε να δοθεί μία τουλάχιστον ευκαιρία στους ευρωπαίους πρέσβεις να επιλύσουν τό θέμα ειρηνικά, πριν η Ρωσία λάβει οποιαδήποτε πολεμική πρωτοβουλία που θα απαξίωνε εν όλω τό Συνέδριο στο Laibach και θα έθετε σε κίνδυνο τήν διευρωπαϊκή ειρήνη.

Εντούτοις από τό τέλος τού Μαΐου 1821, ήτοι λίγες εβδομάδες μετά τήν λήξη τών διαβουλεύσεων τών ευρωπαϊών ηγεμόνων στο Leibach, επεσυνέβησαν «σημεία και τέρατα» στην Οδησό και σε ελληνοτουρκικά πολεμικά μέτωπα, ήτοι μια αλληλουχία και συγκυρία από τραγικά γεγονότα και απίστευτες χρονικές συμπτώσεις, που είχαν ως αποτέλεσμα τήν θεαματική αύξηση τής επιρροής τού Καποδίστρια επί τού Τσάρου:

4.1. Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ στη Ρωσία! Στις αρχές Ιουνίου 1821, ο Τσάρος Αλέξανδρος Α΄ ειδοποιήθηκε από ειδικό

αγγελιοφόρο τού Διοικητού τής Οδησσοῦ, ὅτι ἡ σωρὸς τού απαγχονισθέντος Οικουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄, παρότι καταποντίσθηκε ἀπὸ τούς Τούρκους στον Κεράτιο Κόλπο, εὐρίσκεται σὴν Οδησσό, μεταφερθεῖσα ἐκεῖ ἀπὸ ἓνα ἐλληνικό πλοῖο.

[Πίνακας Ἰ. Ραφτοῦ, Ἐθνικὴ Πινακοθήκη Ἀθηνῶν]

Ἐκθ. 11

Ο **Μαρίνος Σκλάβος** περισυλλέγει τὸ ἀναδυθέν σκῆνωμα
τοῦ **Γρηγορίου Ε΄** (16 Ἀπριλίου 1821)

Ἰδοῦ τι εἶχε συμβεῖ: Ἡ σωρὸς τού Γρηγορίου Ε΄ εἶχε ἀναδυθεῖ ἀπὸ τόν βυθὸ τού Κερατίου κόλπου τὴν νύχτα τῆς 16^{ης} Ἀπριλίου 1821, τρεῖς ἡμέρες μετὰ ἀπὸ τὴν σκῆλευσὴ του ἀπὸ τουρκικὸ ὄχλο καὶ τόν διπλὸ καταποντισμὸ του ἀπὸ τόν δῆμο τού Σουλτάνου—καὶ συμπτωματικὰ τὴν ἴδια ἡμέρα που συγκροτήθηκε σε σῶμα ὑπὸ ἐνιαία ναυαρχικὴ Ὑδραϊκὴ διοίκηση ὁ Ἑλληνικὸς Πολεμικὸς Στόλος.¹⁴ Τὸ λείψανο τὸ ἐντόπισε ἓνας Κεφαλωνίτης πλοίαρχος, ὁ **Μαρίνος Σκλάβος** (Ἐκθ. 11), καὶ τὸ ἀνεῖλκυσε ἐπὶ τού ὑπὸ ρωσικὴ σημαία πλοίου του («Ἅγιος

Νικόλαος»), που ελλιμένιζε τότε στον Κεράτιο.¹⁵ Μόλις ο Σκλάβος διαπίστωσε ότι επρόκειτο περί τού Γρηγορίου Ε΄, σαβάνωσε τήν σωρό και απέπλευσε εσπευσμένως για τήν Οδησό. Εκεί έφθασε μετά από ταξίδι 40 ημερών, λόγω εναντίων ανέμων, και παρέδωσε τό σαβανωμένο λείψανο στις Ρωσικές αρχές τής Οδησού στις 27 Μαΐου 1821.

Ο Τσάρος συγκλονίσθηκε:

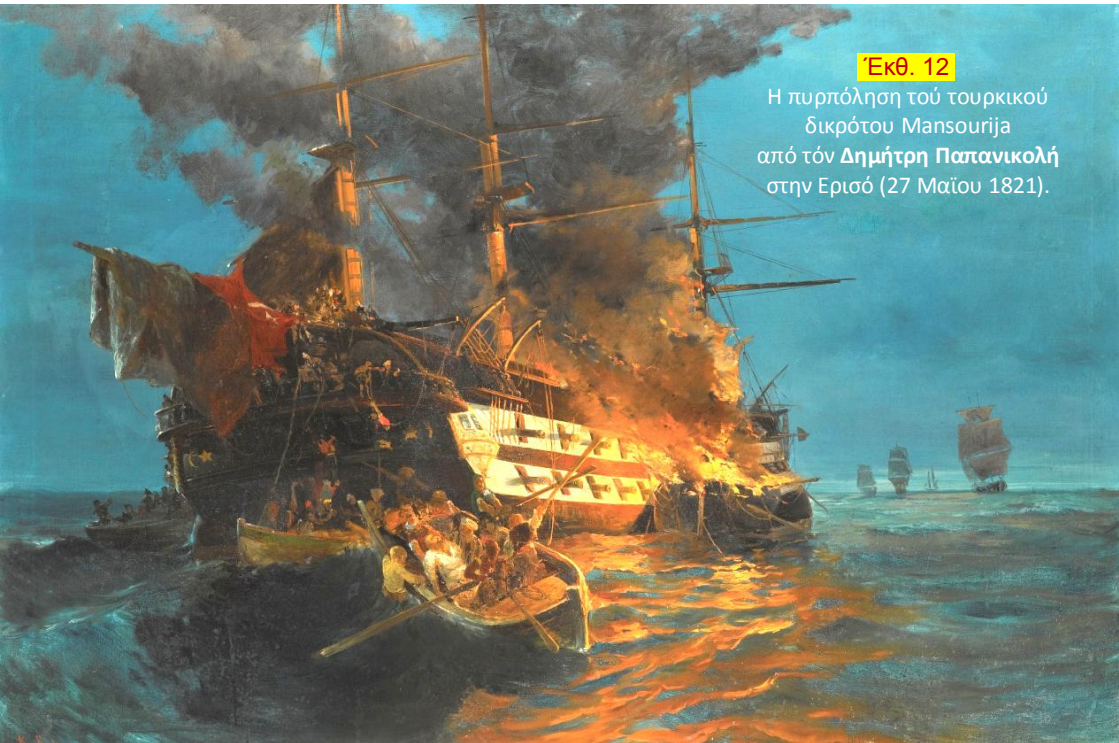
Ο Οικουμενικός Πατριάρχης ερχόταν *μετά θάνατον*,
ως σκήνωμα, προς τόν ηγεμόνα τής εν Χριστώ
ομοδόξου Ρωσικής Αυτοκρατορίας, και ερχόταν ως ικέτης
τής Χριστιανοσύνης και τής Ανθρωπότητος
υπέρ τού σφαγιαζομένου Ελληνικού Γένους.

Ο Τσάρος έδωσε αμέσως εντολή, χωρίς να διαβουλευθεί με τούς υπουργούς του, να αποδοθούν τιμές αρχηγού θρησκείας στο σκήνωμα τού Γρηγορίου Ε΄, με περιλαμπρη κηδεία και με μεγαλοπρεπή τελετουργική συμμετοχή τού Ρωσικού Στρατού. Επίσης διέταξε (α) η κηδεία να γίνει *δημοσία δαπάνη* (40.000 γρόσια) τής Ρωσικής Αυτοκρατορίας, αλλά (β) τό γενικό πρόσταγμα τής κηδείας να δοθεί στους Έλληνες τής Οδησού *τιμής ένεκεν*, οι οποίοι θα καθόριζαν πού και πώς θα ενταφιάζετο τό σκήνωμα τού Γρηγορίου Ε΄.

Πράγματι, τό σκήνωμα τού ιεροεθνομάρτυρος Γρηγορίου Ε΄ μεταφέρθηκε με μεγαλοπρεπή πομπή στον Μητροπολιτικό Ναό τής Οδησού στις 17 Ιουνίου 1821 και παρέμεινε εκεί επί τριήμερο (17-19 Ιουνίου) για λαϊκό προσκύνημα. Είναι αξιοσημείωτο ότι τό σκήνωμα τό υποδέχθηκε ένα σύνταγμα 4.000 στρατιωτών τού Ρωσικού

Στρατού, που είχαν παραταχθεί τιμητικώς στον Μητροπολιτικό Ναό.¹⁶

- 4.2. **Καταστροφή των Κυδωνιών.** Καθώς ο Γρηγόριος Ε΄ εισέπλεε στο λιμάνι τής Οδησσού μετά θάνατον, εν σκηνώματι, επί τού πλοίου τού Νικολάου Σκλάβου (27 Μαΐου 1821), τήν ίδια ώρα ο Ελληνικός Στόλος κατήγαγε τήν πρώτη μεγάλη του νίκη κατά τού Οθωμανικού Στόλου στο Αιγαίο: Μετά από τακτική ναυμαχία στην **Ερισό** τής Λέσβου (27 Μαΐου 1821), ο Ελληνικός Στόλος ανετίναξε τό τουρκικό δίκροτο **Mansourija** (Έκθ. 12), με συνέπεια να εγκλωβίσει τόν Τουρκικό Στόλο στον Ελλήσποντο τήν μεθεπομένη και να εγκαθιδρύσει τήν ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο.¹⁷

Έκθ. 12

Η πυρπόληση τού τουρκικού δίκροτου Mansourija από τόν Δημήτρη Παπανικολή στην Ερισό (27 Μαΐου 1821).

Έχοντας ηττηθεί κατά θάλασσαν, οι Οθωμανοί «αντεπετέθησαν» εκδικητικώς κατά ξηράν. Τήν επόμενη εβδομάδα, επέπεσαν κατά τού αμάχου πληθυσμού τών Κυδωνίων (Αϊβαλί) έναντι τής Λέσβου: Κατά τό τραγικό πενθήμερο 3-7 Ιουνίου 1821, οι Κυδωνίες, μία αμιγώς ελληνική πόλη με περισσότερους από 25.000 κατοίκους, αφανίσθηκαν από τούς Οθωμανούς. Τότε ο Ελληνικός Στόλος διεξήγαγε μία *επιχείρηση διασώσεως*, προς μαζική εκκένωση τής πόλεως και μεταφορά όσον τό δυνατόν περισσοτέρων κατοίκων της σε πλοία τού Ελληνικού Στόλου και στη συνέχεια σε νησιά τού Αιγαίου. Όσο λίγο διήρκεσε εκείνη η πρωτοφανής **ανθρωπιστική** επιχείρηση (5 ημέρες, ήτοι 3-7 Ιουνίου), τόσο τεράστια ήταν σε έκταση: Μικρά πλοιάρια, λέμβοι και ό,τι γενικώς επέπλεε επιστρατεύθηκαν τότε προς εσπευσμένη διάσωση τών Κυδωνιέων, ακόμη και οι λέμβοι τών κατοίκων τών Μοσχονησιών (έναντι τών Κυδωνιών), προκειμένου να διαμετακομίσουν άμεσα χιλιάδες Κυδωνιείς είτε στα Μοσχονήσια είτε σε πλοία τού Ελληνικού Στόλου. Προς κάλυψη τών επιβιβαζομένων αμάχων, αγήματα τού Ελληνικού Στόλου (περίπου 1.000 άνδρες) αποβιβάσθηκαν στην ξηρά, στην παραλία τών Κυδωνιών, όπου έδωσαν ηρωϊκές μάχες κατά τών Οθωμανικών σφαγέων (3.000 Τούρκων στρατιωτών υπό τόν **Δαούτ Πασά**).

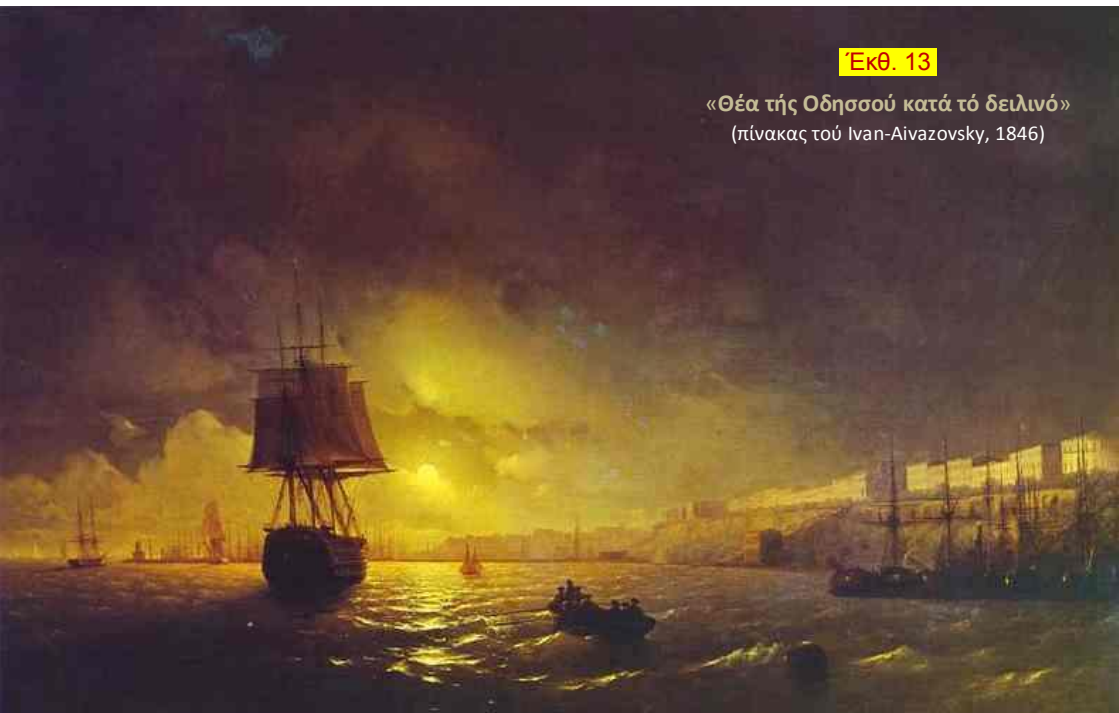
Συνολικά, περισσότεροι από 15.000 άμαχοι κάτοικοι τών Κυδωνιών διεσώθησαν από τόν Ελληνικό Στόλο. Εντούτοις, οι υπόλοιποι Κυδωνιείς που εγκλωβίσθηκαν στην πόλη, περί τούς 10.000, έπεσαν θύματα τής Οθωμανικής βαρβαρότητας, ήτοι σφαγιασθηκαν ή εξανδραπο-

δίσθηκαν, και ολόκληρη η πόλη πυρπολήθηκε από τούς Οθωμανούς. Δηλαδή τότε, για πρώτη φορά τό 1821, μία ολόκληρη μη-εμπόλεμη Μικρασιατική **πόλη αμάχων**—και όχι μέρος μόνον τού πληθυσμού της, όπως στην Κωνσταντινούπολη πριν λίγες εβδομάδες— καταστράφηκε ολοκληρωτικά και εξαλείφθηκε από τόν χάρτη.

Ως συνέπεια δε τής Καταστροφής τών Κυδωνιών, επεσυνέβη άλλη μία χρονική «σύμπτωση», στην Οδησό αυτή τήν φορά: Στις 19 Ιουνίου 1821, ημέρα ταφής τού Γρηγορίου Ε΄, οι πρώτοι πρόσφυγες από τίς Κυδωνίες εισέπλεαν στο λιμάνι μιας Οδησού (**Εκθ. 13**) που εδονείτο τότε από πένθιμες καμπανοκρουσίες και εκκωφαντικούς τιμητικούς κανονιοβολισμούς. Τότε οι μεν πρόσφυγες έμαθαν ότι ετελείτο η ταφή τού εκτελεσθέντος Γρηγορίου Ε΄,¹⁸

Εκθ. 13

«Θέα τής Οδησού κατά τό δειλινό»
(πίνακας τού Ivan-Aivazovsky, 1846)

ως Μεγίστου Πρόσφυγος τής Ανθρωπότητας, οι δε κάτοικοι τής Οδησσοῦ, Ἕλληνες και ομόδοξοι Ρώσοι, όπως επίσης και τά τιμητικώς παρευρισκόμενα Ρωσικά στρατεύματα *βίωναν* τήν Οθωμανική βαρβαρότητα ενώπιον τού σεπτού σκηνώματος τού Οικουμενικού Πατριάρχου, καθώς *έβλεπαν*, ιδίοις όμμασιν, τούς εξαθλιωμένους πρόσφυγες, και *πληροφορούντο* από εκείνους τούς πρόσφυγες τήν ολοκληρωτική καταστροφή τών Κυδωνιών, και *άκουγαν* τίς σπαρακτικές περιγραφές τους περί τής εξωπραγματικής ανθρωπιστικής τραγωδίας τού πληθυσμού μιας ολοκλήρου Χριστιανικής πόλεως.

- 4.3. **Οχλοκρατικά έκτροπα.** Εκείνα τά γεγονότα, σε συνδυασμό με παράλληλες δημοσιεύσεις σε τοπικές εφημερίδες τής Οδησσοῦ περί τής σκήλευσης τού σεπτού σκηνώματος τού Γρηγορίου Ε΄ στην Κωνσταντινούπολη από τουρκοεβραϊκό όχλο, εξόργισαν πολλούς Ἕλληνες και Ρώσους, με συνέπεια τραγικά αντεκδικητικά έκτροπα σε βάρος τών Εβραίων τής Οδησσοῦ. Αμέσως μετά τήν ταφή τού σκηνώματος, Χριστιανοί τής Οδησσοῦ επεδόθησαν σε ένα αιματηρό πογκρόμ κατά τών Εβραίων συγκατοίκων τους, με 200 θύματα στην εβραϊκή κοινότητα τής πόλεως και τών περιχώρων της. Η αστυνομία τής Οδησσοῦ κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια να καταστείλει τήν οργή τού Χριστιανικού όχλου και τελικά τό κατόρθωσε αφού προέβη σε 300 συλλήψεις δραστών (Ελλήνων και Ρώσων) εκείνων τών εκδικητικών εκτρόπων.¹⁹

Κατ' ακολουθία, εκείνα τά τραγικά γεγονότα και η συγκυρία χρονικών «συμπτώσεων», προσέδωσαν στη δικαιολογημένη οργή τών Ρώσων για τό ανοσιούργημα τού Σουλτάνου μία ανεξέλεγκτη

φιλελληνική δυναμική: Στη Ρωσία άρχισε να εγείρεται ένα επιτακτικό, καθολικό και αναπόδραστο κοινό αίτημα τού λαού και τού στρατού αυτής τής μεγάλης χώρας: Πόλεμος κατά τών Οθωμανών στο πλευρό τών Ελλήνων!

Παράλληλα, ο Τσάρος πληροφορήθηκε από τούς επιτελείς του ότι η ανατίναξη τού τουρκικού δικρότου έγινε από τούς Έλληνες όχι με ύπουλο τρόπο («τρομοκρατική» ενέργεια θα λέγαμε σήμερα), αλλά στο πλαίσιο τακτικής αντιπαράθεσης (ναυμαχίας) μεταξύ τού Ελληνικού Στόλου και τού Τουρκικού Στόλου: Σε εκείνη τήν ναυμαχία οι Έλληνες εφάρμοσαν, για πρώτη

Εκθ. 14

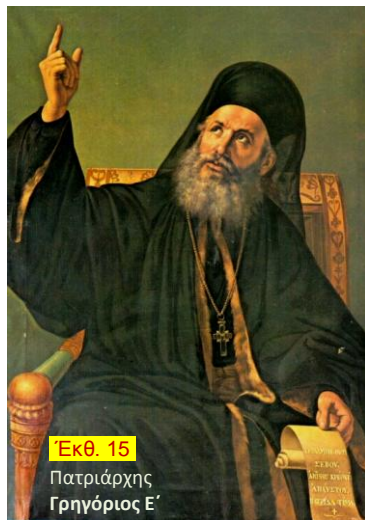
Η Ρωσο-τουρκική ναυμαχία
στο Τσεσμέ (5-7 Ιουλίου 1770)

(πίνακας τού Jacob Philipp Hackert)

φορά στον Πόλεμο τής Ελληνικής Ανεξαρτησίας, τήν τακτική τής προσβολής εχθρικού (τουρκικού) πλοίου διά πυρπολικού («μπουρλότου»), υπό τήν κάλυψη πυρών από άλλα πλοία τού Ελληνικού Στόλου, όπως είχαν κάνει πριν από 51 χρόνια οι Ψαριανοί ως σύμμαχοι τών Ρώσων στη Ρωσο-τουρκική ναυμαχία στο Τσεσμέ (Έκθ. 14), ήτοι στη ναυμαχία που συνεπέφερε τήν Ρωσο-τουρκική συνθήκη τού *Κιουτσούκ-Καϊναρτσι* και που ανέδειξε έκτοτε τήν Ρωσία σε *de jure* προστάτιδα τής Ελληνορθοδοξίας. Δηλαδή ακόμη και η τακτική τών Ελλήνων κατ' εκείνη τήν ναυμαχία (κατά τήν ημέρα εισπλεύσεως τού σκηνώματος τού Γρηγορίου Ε' στο λιμάνι τής Οδησού) παρέπεμπε ιστορικά, συνειρμικά και υπενθυμιστικά στο γεωστρατηγικό καθήκον τής Ρωσίας ως προστάτιδος τής Ελληνορθοδοξίας.

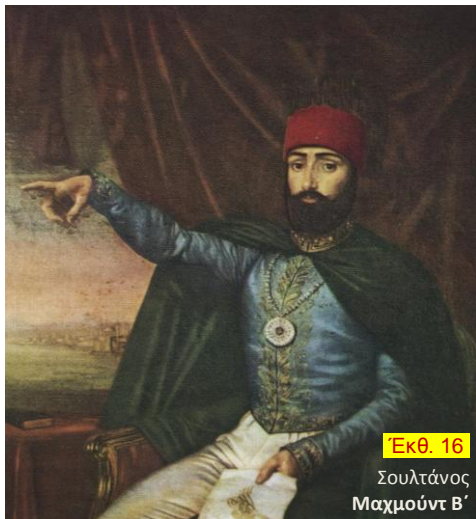
Εκείνη η σύζευξη τραγικών νέων από τήν Οδησό και από τό πολεμικό μέτωπο τού Αιγαίου, «ξεχείλισαν τό ποτήρι» τής υπομονής τού Τσάρου. Είχε πλέον όλα τά δεδομένα τής Οσμανικής βαρβαρότητας ενώπιόν του: Τήν σφαγή στην Κωνσταντινούπολη, τόν αφανισμό μιας μεγάλης πόλεως για εμπαθείς ή βάρβαρους λόγους—για να εκδικηθούν οι Οσμανίδες²⁰ τήν ανατίναξη ενός πολεμικού τους πλοίου σε μία ναυμαχία μεταξύ εθνικών στόλων—τον συνεχιζόμενο αποδεκατισμό τής ιεραρχίας τής Ελληνορθοδοξίας,²¹ τόν Ρωσικό λαό και στρατό να απαιτούν ένοπλη επέμβαση τής Ρωσίας παρά τώ πλευρώ τών Ελλήνων, και τό σεπτό σκηνώμα τής «βιβλικής» μορφής τού Γρηγορίου Ε' (Έκθ. 10, 15, 31) να καθαγιάζει²² τήν «Μητέρα Γή» τών Ρώσων.

Κατά συνέπεια, με τήν αλλοφροσύνη του ο Μαχμούτ Β΄ (Εκθ. 16), με τήν ὕβρι του έναντι τῆς Χριστιανοσύνης, εἶχε αυτοκαταστεί τότε ο μείζων εχθρός ὄχι μόνον τῆς Ἑλληνορθοδοξίας ἀλλά ολοκλήρου τῆς Χριστιανικῆς Ευρώπης, καὶ δὲν εἶχε ἀφήσει πλέον στον Τσάρο κανένα περιθώριο γιὰ ουδετερότητα τῆς Ρωσικῆς Αυτοκρατορίας στον Ἑλληνοτουρκικὸ πόλεμο.

Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα, οἱ ἐξελίξεις ἐγίναν καταιγιστικῆς. Στις ἀμέσως ἐπόμενες ἡμέρες, στο τρίτο δεκαήμερο τοῦ Ἰουνίου 1821, ἀμέσως μετὰ τὴν ταφή τοῦ Γρηγορίου Ε΄ στην Ὀδησσό, ο Ἰωάννης Καποδίστριας, πολιτικῶς ἐνισχυμένος πλέον—τόσον ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ γεγονότα ἐπὶ Ρωσικῆς ἐπικρατείας ὅσον καὶ ἀπὸ τὶς τρομακτικῆς λεπτομερεῖς ἀναφορῆς τοῦ Φιλέλληνος Ρώσου Πρέσβευος στην Κωνσταντινούπολη **Βαρώνου Stroganoff**⁸ (Εκθ. 17) περὶ μαζικῶν σφαγῶν Ἑλλήνων ἀπὸ Τούρκους στην Πόλη—ἐπείσε τὸν Τσάρο Ἀλέξανδρο Α΄ ὅτι ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς ὅποιες ἀντιδράσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ τοῦ Metternich προ-

σωπικά, ἡ Ρωσία ἐπρεπε, κατ' ἐλάχιστον, νὰ ἀποστείλει ἓνα τελεσίγραφο πολέμου στην Ὑψηλὴ Πύλη, ἀπαιτώντας νὰ σταματήσουν ἀμέσως οἱ σφαγῆς ἀμάχων Ἑλλήνων καὶ οἱ ἀφανισμοὶ φιλειρηνικῶν πόλεων στην Ὀθωμανικὴ Ἐπικράτεια. Ἦταν πλέον προφανές, ὄχι μόνον στον Καποδίστρια ἀλλὰ ἐπὶ τέλους καὶ στον Τσάρο Ἀλέξανδρο Α΄, ὅτι ἡ Ρωσία δὲν θὰ μπορούσε νὰ συνεχίσει νὰ εἶναι Μεγάλη Δύναμη στο ορατὸ μέλλον εἰὰν γύριζε ἀδιάφορα

Εκθ. 16

Σουλτάνος
Μαχμούτ Β΄

Βαρώνος Stroganoff

την πλάτη στην Παγκόσμια Ιστορία παρακολουθώντας παθητικά, ως *αυτοευνουχισμένη* αυτοκρατορία, ως Πόντιος Πιλάτος, τήν Ελληνορθοδοξία να αφανίζεται από έναν Σουλτάνο που έσφαζε μαζικά, κατά χιλιάδες, αμάχους υπηκόους του σε μη-εμπολέμες περιοχές (στην Ασία) για να εκδικηθεί ή τρομοκρατήσει άλλους υπηκόους του που εξεγέρθηκαν σε άλλες περιοχές (στην Ευρώπη).

Κατ' ακολουθία, ο Τσάρος έδωσε εντολή στον μεν Ρωσικό Στρατό να προετοιμασθεί για πόλεμο κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον δε Καποδίστρια να επιμεληθεί τού συναφούς τελεσιγράφου τής Ρωσίας κατά τής Υψηλής Πύλης και να προετοιμάσει και όλα τά συναφή υπομνήματα προς τίς άλλες Μεγάλες Δυνάμεις, προκειμένου να διασφαλισθεί η σύμπραξή τους ή έστω η ανεκτικότητα τους σε περίπτωση που ξέσπαγε ο Ρωσο-τουρκικός πόλεμος, στην περίπτωση δηλαδή ο Σουλτάνος απέρριπτε τό τελεσίγραφο και συνέχιζε να αφανίζει τούς Έλληνες τών μη-εμπολέμων περιοχών.

5. Συμμόρφωση τής Πύλης

Τό Ρωσικό τελεσίγραφο, που εξεδόθη στις 6 Ιουλίου 1821 και επεδόθη στην Υψηλή Πύλη διά χειρός Stroganoff μετά από 9 ημέρες (15 Ιουλίου 1821), έθετε τέσσερις όρους ενώπιον τού Σουλτάνου προκειμένου να αποφευχθεί ο Ρωσο-τουρκικός πόλεμος: **(α)** να αποκατασταθούν άμεσα οι χριστιανικοί ναοί που κατεστράφησαν από τήν μανία οθωμανικών όχλων τό 1821, **(β)** να προστατεύονται οι Χριστιανοί στην Οθωμανική Επικράτεια, ώστε να ασκούν ελεύθεροι και απερίσπαστοι τά εκκλησιαστικά τους καθήκοντα,

(γ) να γίνεται εκάστοτε “δικαία διάκρισις” μεταξύ πρωταιτίων (ενόπλων) τής εξέγερσης και αθώων (αμάχων), και (δ) να δοθεί αμνηστία σε όσους παρασυρθέντες Έλληνες υπηκόους τού Σουλτάνου θελήσουν “εντός ρητής προθεσμίας να επανέλθωσιν εις τήν υποταγήν τής Πύλης” σε μη-εμπόλεμες περιοχές. Στο τελεσίγραφο, η έμφαση προσεδίδετο στον τρίτο όρο, ο οποίος επαναλαμβάνετο εν κατακλείδι (“όπως και αν είναι, **ας διακρίνεται ο αθώος τού πταιίστου**”).

Συγκεκριμένα ο Καποδίστριας διατύπωσε τότε στο φιλελληνικό Ρωσικό τελεσίγραφο τούς τέσσερις όρους επί λέξει ως εξής:

«[α] Ας αποκατασταθώσιν αι κατεδαφισθείσαι ή γυμνωθείσαι εκκλησίαι χρήσιμοι εις τήν ιεράν αυτών υπηρεσίαν· [β] ας αποδώση η Πύλη τά οφειλόμενα εις τήν χριστιανικήν θρησκείαν προστατεύουσα και συντηρούσα αυτήν ανεπηρέαστον, ως και πρότερον, και παρηγορούσα τοιουτοτρόπως τήν Ευρώπην διά τόν θάνατον τού πατριάρχου και διά τάς επισυμβάσας βεβηλώσεις· [γ] ας γίνη συνετή και **δικαία διάκρισις τών πρωταιτίων τών ταραχών, τών οπαδών των, και όσων διά τήν αθωότητά των δεν είναι αξιόποιοι**, και [δ] ας ανοιχθή τοιουτοτρόπως μέλλον ειρήνης και ησυχίας χάριν τών θελώντων εν ρητή προθεσμία να επανέλθωσιν εις τήν υποταγήν τής Πύλης Ελλήνων· **όπως και αν είναι, ας διακρίνεται ο αθώος τού πταιίστου.**»

Αμέσως μετά τό Ρωσικό τελεσίγραφο, οι άλλες Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία και Αυστρία) «έτρεχαν και δεν έφταναν». Διά τών πρέσβεών τους στην Κωνσταντινούπολη και δι' επιστολογραφίας μεταξύ ευρωπαϊών ηγετών και τής Πύλης, ασκούσαν σύντονες και

συντεταγμένες διπλωματικές πιέσεις στην Πύλη επί 9 μήνες (Αύγουστος 1921 - Μάιος 1922) προκειμένου να πείσουν τόν Σουλτάνο να αποδεχθεί τούς όρους τού τελεσιγράφου, ώστε να αποτραπεί ή ανασταλεί, ή έστω αναβληθεί, ο επικείμενος τότε Ρωσο-τουρκικός πόλεμος. Κατά τήν διάρκεια εκείνης τής 9μηνης περιόδου διπλωματικών διαβουλεύσεων, η Ρωσία ενεφανίζετο τότε απολύτως αποφασισμένη να διεξαγάγει τόν επαπειλούμενο Ρωσο-τουρκικό πόλεμο σε περίπτωση μή συμμόρφωσης τής Πύλης προς όλους τούς όρους (και τούς τέσσερις) τού τελεσιγράφου.

Ο συνδυασμός αφενός μεν τών διπλωματικών διαβουλεύσεων τής Χριστιανικής Ευρώπης με τόν Σουλτάνο και αξιωματούχους του, αφετέρου δε τής πολεμικής αποφασιστικότητας και προβολής δυνάμεως (projection of power) που επεδείκνυε τότε η Ρωσία—δια τού Καποδίστρια σε διπλωματικό επίπεδο και παράλληλα διά πολεμικής κινητοποίησης τού Ρωσικού Στρατού στα Ρωσο-τουρκικά σύνορα στα Β.Α. Βαλκάνια και στην Καυκασία—είχε ως αποτέλεσμα να εξαναγκασθεί τελικά η Πύλη να αποδεχθεί επί τής αρχής τούς όρους τούς τελεσιγράφου στα μέσα Μαΐου 1822, και να τούς εφαρμόσει *εν τοίς πράγμασι* όλους από τότε και έκτοτε επί σχεδόν ένα αιώνα, μέχρι τό 1914.

6. Αντιγενοκτονιακό τελεσίγραφο

Η κοσμοϊστορική σημασία τού Ρωσικού τελεσιγράφου τού 1821, έγκειται μεταξύ άλλων στην ρητώς εκπεφρασθείσα έμφασή του—για πρώτη φορά στην Παγκόσμια Ιστορία—κατά πολιτικών εγκλημάτων εθνοκάθαρσης ή γενοκτονίας.

Τό τελεσίγραφο επισημαίνει τήν νομιμοποίηση τής εξ ανάγκης ενόπλου αντιστάσεως «των Ελλήνων πολεμούντων εις **αποφυγήν τής αφεύκτου φθοράς των**», ήτοι «εις αποτροπήν τού **παντελούς αφανισμού** τού ελληνικού λαού και τής θρησκείας» και προς ματαίωση τής «**γενικής προγραφής**» η οποία «έπεσεν επί **ολόκληρον έθνος**». Καταγγέλλει μάλιστα ρητά τό Οσμανικό «καταστρεπτικόν σχέδιον [...] **εξολοθρεύσεως χριστιανικού λαού**» —όπως προκύπτει από «**επίσημα έγγραφα**» τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που «**καταδικάζουν εις ποινάς και εις θάνατον λαόν**», ήτοι «**όλον τό ελληνικόν έθνος**»—ως έγκλημα κατά τής Ανθρωπότητας, ήτοι έγκλημα με τό οποίο συνυφαίνονται «**κακά, δι' ά στενάζουν η θρησκεία και η Ανθρωπότης**». Σε αυτό τό πλαίσιο, τό τελεσίγραφο χαρακτηρίζει τήν Οθωμανική κατάκτηση τού Βυζαντίου ως «**οιωνό εξολοθρεύσεως λαού συνηνωμένου δι' όλων των δεσμών τής θρησκείας, των ηθών και των αναμνήσεων**».

Είναι μάλιστα αξιοσημείωτο ότι όταν ο Καποδίστριας συνέτασσε εκείνο τό ανθρωπιστικώς υψηλόφρον και γεωπολιτικώς ρηξικέλευθο τελεσίγραφο, η γενοκτονία των ιθαγενών τής Νοτίου Αμερικής από τούς Ισπανούς conquistadores είχε ολοκληρωθεί, η γενοκτονία των ιθαγενών τής Αυστραλίας ως Αγγλικής αποικίας εξελίσσεται, η δε γενοκτονία των Ινδιάνων τής Βορείου Αμερικής είχε ήδη αρχίσει. Κατ' ουσίαν δηλαδή, τό τελεσίγραφο κατήγγειλε ενώπιον τής Ανθρωπότητας όχι μόνον (άμεσα) τά εθνοκαθαρσιακά σχέδια τής Υψηλής Πύλης αλλά και (έμμεσα) τά παρόμοια τρομακτικά εγκλήματα στα οποία είχαν επιδοθεί, ή και επιδίδοντο τότε, δύο αποικιοκρατικές δυτικοευρωπαϊκές αυτοκρατορίες (Ισπανία και Αγγλία) και μια υπερπόντια ανερχομένη Μεγάλη Δύναμη (Η.Π.Α.). Με παρρησία τό τελεσίγραφο απευθύνεται όχι μόνον προς τήν Υψηλή Πύλη αλλά και «**προς όλον τόν**

χριστιανικόν κόσμον», στον οποίο συμπεριλαμβάνοντο οι δυτικές Μεγάλες Δυνάμεις, θέτον αυτές προ τών ιστορικών, ηθικών και γεωπολιτικών ευθυνών τους: Η Ρωσία δεν επρόκειτο να ανεχθεί να διαπραχθεί σε βάρος ενός **«χριστιανικού λαού»**, και μάλιστα τού **«ελληνικού έθνους»**, τό πολιτικώς και ηθικώς ειδηχθές έγκλημα **«εξολοθρεύσεως»** και **«παντελούς αφανισμού λαού»**, ήτοι τό κατά συρροήν έγκλημα που διεπράχθη, ή και διεπράττετο τότε, σε άλλες ηπείρους από δυτικές Μεγάλες Δυνάμεις δι' αποφάσεων, πράξεων και παραλήψεων τών κυβερνήσεών τους.

7. Μετατελεσειγραφικά πλεονεκτήματα μάχης

Ο Ρωσο-τουρκικός πόλεμος στο πλευρό τών Ελλήνων εξερράγη τελικά με μεγάλη (6ετή) καθυστέρηση, στις 14 Απριλίου 1828, για να επιτύχει αυτό που απέτυχαν²³ να πραγματοποιήσουν οι τρεις Μεγάλες Δυνάμεις με τήν μεγάλη νίκη τους στη **Ναυμαχία τού Ναυαρίνου** (8 Οκτωβρίου 1827): Μετά τήν νίκη τών Ρωσικών στρατευμάτων τό 1829, ο Σουλτάνος αποδέχθηκε επί τέλους, για *πρώτη* φορά, τήν ίδρυση Ελληνικού Κράτους, αρχικώς διά **διπλωματικού εγγράφου**²⁴ τής Πύλης (28 Αυγούστου 1828) και αμέσως μετά διά τής Ρωσο-τουρκικής **Συνθήκης τής Αδριανουπόλεως** (2 Σεπτεμβρίου 1829).²⁵ Στη συνέχεια ακολούθησαν οι Μεγάλες Δυνάμεις που αναγνώρισαν τήν *ανεξαρτησία* τής Ελλάδος (22 Ιανουαρίου 1830). Τό ίδιο έπραξε και ο Σουλτάνος μετά από 3 χρόνια (1833), δι' ετέρας Ρωσο-τουρκικής συνθήκης, τής συνθήκης τού **Ουνκιάρ Σκελεσί** μετά από στρατιωτική επέμβαση τών Ρωσικών Ενόπλων Δυνάμεων (στρατού και στόλου) στην Κωνσταντινούπολη.²⁶

Πέρα τούτων όμως, τό Ρωσικό τελεσίγραφο καθ' *εαυτό* αναβάθμισε **αμέσως** τόν ελληνικό Αγώνα τής Ανεξαρτησίας σε τακτικό (πολεμικό) επίπεδο, επί τών πεδίων τών μαχών και στις θάλασσες τών ναυμαχιών, ενώ ταυτόχρονα αποσταθεροποίησε τόν Σουλτάνο στο εσωτερικό τής Αυτοκρατορίας του τόσο σε πολιτικό όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο. Ειδικότερα:

7.1. Στρατιωτικός περισπασμός τών Οθωμανών

Τό Ρωσικό τελεσίγραφο, (6 Ιουνίου 1821) σε συνδυασμό με τό κίνημα τού Α. Υψηλάντου (22 Φεβρουαρίου - 23 Σεπτεμβρίου 1821), εξανάγκασε τήν Πύλη να ενισχύσει τίς δυνάμεις της στη Μολδοβλαχία και στη Βουλγαρία, με ισχυρά στρατεύματα μέχρι 30.000 ανδρών. Εκείνα τά Οθωμανικά στρατεύματα παρέμειναν αδρανή τό 1821-1822, εν αναμονή τής Ρωσικής εισβολής, ήτοι κατά τήν πρώτη κρίσιμη διετία τού Πολέμου τής Ελληνικής Ανεξαρτησίας. Στην συνέχεια, από τό 1823, ήτοι μετά τήν αποδοχή τών όρων τού Ρωσικού τελεσιγράφου από τήν Πύλη (Μάιο 1822) και τήν λήξη τού Συνεδρίου στη Verona (Δεκέμβριος 1822) εκείνα τά στρατεύματα μειώθηκαν σταδιακά στο ήμισυ, σε 15.000 άνδρες μέχρι τό 1826 (μέχρι τήν Ρωσο-τουρκική συνθήκη τού Άκερμαν). Εκείνη η μακροχρόνια περίσπαση τού Οθωμανικού Στρατού στα βόρεια σύνορα τής αυτοκρατορίας, ειδικά κατά τήν πρώτη διετία τού Αγώνος τής Παλιγγενεσίας απέβη προφανώς ευεργετική για τούς μαχομένους Ρουμελιώτες και Μωραίτες.²⁷

7.2. Άέρας στα πανιά τού Ελληνικού Στόλου

Τό Ρωσικό τελεσίγραφο «έλυσε τά χέρια» τού Ελληνικού Στόλου, διότι εξουδετέρωσε οριστικά τήν Οσμανική γενοκτονιακή απειλή

ως ανασχετικό παράγοντα²⁸ τής πολεμικής δράσεώς του: Οι Έλληνες θαλασσομάχοι μπορούσαν πλέον να καταναυμαχούν τουρκικές κορβέττες, φρεγάτες, δίκροτα και τρίκροτα, χωρίς να ανησυχούν ότι, για κάθε πολεμικό πλοίο που θα βύθιζαν ή θα ανατίναζαν έκτοτε, οι Οσμανίδες δυνάστες θα αφάνιζαν στη συνέχεια αντεκδικητικώς, εις αντίποινα, μία ολόκληρη πόλη (όπως τό Αϊβαλί) στη Μικρά Ασία ή στην Οθωμανική Ευρώπη.

7.3. Τελεσιγραφική αποσταθεροποίηση τού Σουλτάνου

Τό Ρωσικό τελεσίγραφο συνέβαλε καταλυτικά στην αποσταθεροποίηση τού Σουλτάνου στο εσωτερικό τής αυτοκρατορίας του, δεδομένου ότι τό μόνο που τό τελεσίγραφο απαιτούσε από τόν Σουλτάνο ήταν να σταματήσει να σφάζει τούς... υπηκόους του και να καταστρέφει τις... πόλεις του σε μη-εμπόλεμες περιοχές. Αυτή η μέχρι τότε ανήκουστη απαίτηση αυτοκράτορα προς αυτοκράτορα συνέβαλε στον ηθικό διασυρμό τού Σουλτάνου, αφού τό τελεσίγραφο υποδήλωνε, ούτε λίγο ούτε πολύ, ότι ο ηγεμόνας τής κραταιάς Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν ένας μικρόνους ή μεγαλομανιακός βάρβαρος, που ως τέτοιος συνιστούσε κίνδυνο για τήν Ανθρωπότητα γενικώς, και επομένως και για τήν Οθωμανική Αυτοκρατορία ειδικότερα.

Κατά συνέπεια, τό Ρωσικό τελεσίγραφο αποτέλεσε μια δικαίωση, έστω και προσχηματική, για τούς μετριοπαθείς εκ τών Γενιτσάρων που αρνούτο να εκστρατεύσουν στη Μολδοβλαχία, αφού καλούντο να πάνε να σκοτωθούν πολεμούντες κατά Ρώσων όχι για κάποιο σοβαρό λόγο ή για τήν κραταίωση τής αυτοκρατορίας, αλλά μόνον και μόνον επειδή ο Σουλτάνος επεδίδετο σε μαζικές σφαγές αμάχων ραγιαδων αδιακρίτως. Μετά δε τήν

«μετατελεσιγραφική» συντριβή τών Οθωμανών από τούς Έλληνες στην Πελοπόννησο (Άλωση τής Τριπολιτσάς τό 1821, καταστροφή τής Στρατιάς τού Δράμαλη τό 1822) και τήν κυριαρχία τού Ελληνικού Στόλου στο Αιγαίο από τήν Α΄ Μάχη τής Σάμου (1821) και έκτοτε, τό «κακό» γενικεύθηκε στα τάγματα τών Γενιτσάρων, που πλέον αρνούνται πλειστάκις να πολεμήσουν κατά τών Ελλήνων σε οποιοδήποτε μέτωπο,²⁹ ή και προέβαιναν σε στάσεις ή και δολιοφθορές κατά τού Σουλτάνου. Ενδεικτικά, ενώ εξελίσσετο η τελευταία πράξη τού δράματος τού αφανισμού τής Στρατιάς τού Δράμαλη στον Μωριά, σώματα Γενιτσάρων στην Κωνσταντινούπολη στασίασαν με θύματα εκατοντάδες αλληλοσφαιασθέντες Τούρκους (Οκτώβριο 1822), μετά δε από ένα χρόνο ανατίναξαν τόν Ναύσταθμο τής Κωνσταντινουπόλεως (17 Οκτωβρίου 1823).³⁰

Επί πλέον, υπό τό φάσμα τού επαπειλούμένου Ρωσοτουρκικού πολέμου, ενισχύθηκαν οι μετριοπαθείς αξιωματούχοι τού Σουλτάνου, αφού πλέον είχαν στα χέρια τους μία χειροπιαστή απόδειξη τής αποτυχίας τού ηγεμόνα τους στη μέχρι τότε διαχείριση τής εξεγέρσεως τών ραγιαδών: Ο Σουλτάνος ενεφανίζετο ότι παρέσερνε τήν αυτοκρατορία σε έναν πόλεμο κατά τής Ρωσίας, ο οποίος δεν ήταν αναγκαίος (δεν αφορούσε πραγματικά συμφέροντα ή εδάφη) και επομένως μάλλον μπορούσε εύκολα να αποφευχθεί, αρκεί δηλαδή να άλλαζε πολιτική ή «μυαλά» ο ηγεμόνας τους.

8. Γεωπολιτική αναβάθμιση τών Ελλήνων

Πριν από τήν επίδοση τού Ρωσικού τελεσιγράφου, οι Μεγάλες Δυνάμεις αντιμετώπιζαν τήν εθνική «εξέγερση» τών ραγιαδών

στον νότιο Αίμο με πρόδηλη αμηχανία:³¹ Στην καλύτερη περίπτωση παρέμεναν αποστασιοποιημένες, τηρούσες στάση ευμενούς ουδετερότητας έναντι τών εμπολέμων ραγιάδων, όπως έκανε η Αγγλία τό 1821. Στη χειρότερη περίπτωση επέτρεπαν στα εμπορικά τους πλοία να ανεφοδιάζουν τά πολιορκούμενα από τούς Έλληνες κάστρα τών Τούρκων, ή ακόμη και εξύβριζαν τούς εξεγερμένους ραγιάδες, όπως έκανε η Ιερά Συμμαχία στο Συνέδριό της στο **Laibach**.

Εν ολίγοις, τίποτε απολύτως δεν εκινείτο στον διπλωματικό ορίζοντα τής Ελλάδος πριν από τήν επίδοση τού Ρωσικού τελεσιγράφου. Η Ελλάδα πάσχιζε διά τής βίας να εγερθεί, αλλά παρέμενε εγκλωβισμένη (και εν πολλοίς βυθιζόμενη) σε ένα γεωπολιτικό τέλμα μεταναπολεοντείων σκοπιμοτήτων, ηγεμονικών ανασφαλειών τών ευρωπαϊών ανάκτων και αποικιακών βλέψεων τών Μεγάλων Δυνάμεων.³²

Όλα αυτά άλλαξαν αμέσως μετά τό Ρωσικό τελεσίγραφο. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι διπλωμάτες τών Μεγάλων Δυνάμεων «έτρεχαν και δεν έφταναν» επί μήνες για να αποτρέψουν τόν επαπειλούμενο τότε Ρωσο-τουρκικό πόλεμο. Επιγραμματικά, με τό ρωσικό τελεσίγραφο, η εμπόλεμη Ελλάδα, τό **Ελληνικό Ζήτημα**, κατέστη τό επίκεντρο τού **Ανατολικού Ζητήματος** τότε και έκτοτε επί 13 χρόνια (1821-1833).

Παράλληλα, η εμπόλεμη Ελλάδα, υπό τήν διορατική διπλωματική καθοδήγηση τού **Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου**, άδραξε γερά τό διπλωματικό «σχοινί», που διά τού Ρωσικού τελεσιγράφου τής έρριξε ο **Καποδίστριας**, και στους επόμενους μήνες βγήκε με υπερβατικό άλμα από τόν γεωπολιτικό της βάλτο (την διπλωματική της απομόνωση): Όταν οι εκπρόσωποι τών

εμπολέμων Ελλήνων προσήλθαν στην Επίδαυρο, τόν Δεκέμβριο τού 1821, για να συγκροτήσουν τήν πρώτη ανεξάρτητη δημοκρατική Ελληνική Πολιτεία μετά από δύο χιλιετίες, συνήλθαν εκεί όχι ως τυχάρπαστοι «εξεγερμένοι ραγιαδες» («εξτρεμιστές» ή «τρομοκράτες» θα λέγαμε σήμερα), αλλά με εθνική αξιοπρέπεια και με γεωπολιτική αυτοπεποίθηση, ως εκλεγμένοι εκπρόσωποι ενός διεθνώς αναγνωρισμένου **«εμπολέμου έθνους»**: Η εθνική τους αξιοπρέπεια εκπήγαζε από τίς πολεμικές νίκες τής εγειρομένης Ελλάδος τό 1821· η δε γεωπολιτική τους αυτοπεποίθηση εδράζετο στη ιστορικά πρώτη διεθνή αναγνώρισή τους ως **«εμπόλεμο έθνος»**, πριν μόλις 5 μήνες, και μάλιστα με τόν πλέον σημαίνοντα τρόπο, ήτοι διά τελεσιγράφου τής Ρωσικής στρατιωτικής Υπερδυνάμεως κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Έκτοτε, σε εκείνο τό εθνοσωτήριο μετατελεσιγραφικό γεωστρατηγικό πλαίσιο, οι Έλληνες μπορούσαν πλέον να αναλάβουν οι ίδιοι σύμφωνα με τό διεθνές δίκαιο, ως «Προσωρινή Διοικήσις τής Ελλάδος», τίς αναγκαίες πρωτοβουλίες προς διπλωματική και γεωστρατηγική υποστήριξη τού υπέρ πάντων Αγώνα τής Παλιγγενεσίας έναντι τών Μεγάλων Δυνάμεων, όπερ εγένετο.

9. Γεωστρατηγική προάσπιση τής Ελλάδος

Από γεωστρατηγική άποψη, ο Καποδίστριας κατόρθωσε να προασπίσει διά τού Ρωσικού τελεσιγράφου τά δύο μείζονα γεωστρατηγικά μέτωπα τών μαχομένων Ελλήνων, ήτοι:

- (α) **Ανατολικό μέτωπο**. Ο Καποδίστριας κατόρθωσε διά τού Ρωσικού τελεσιγράφου να προασπίσει τούς ανατολικούς

γεωπολιτισμικούς ορίζοντες των εμπολέμων Ελλήνων, ήτοι να διασφαλίσει αποτελεσματικά τήν επιβίωση τότε τού **Οικουμενικού Ελληνισμού** στην Οθωμανική Επικράτεια σε κάθε περίπτωση, παρότι δηλαδή εμείνετο ο Πόλεμος τής Ελληνικής Ανεξαρτησίας—με τούς μεν Έλληνες να νικούν κατά κράτος τούς Τούρκους στον Μωριά και στη Ρούμελη και με τόν Ελληνικό Στόλο να κυριαρχεί τότε και έκτοτε στο Αιγαίο, με τούς δε μαινομένους Τούρκους να εφαρμόζουν μέχρι τότε (μέχρι τό Ρωσικό τελεσίγραφο) τρομοκρατικά μέτρα αντεκδίκησης κατά τών Ελλήνων αδιακρίτως.

- (β) **Δυτικό μέτωπο.** Επί πλέον, ο Καποδίστριας κατόρθωσε, επίσης διά τού Ρωσικού τελεσιγράφου, να διασφαλίσει και τά **δυτικά** γεωστρατηγικά σύνορα τής Ελλάδος, απομονώνοντας διπλωματικά τόν Metternich τής Αυστρίας και ματαιώνοντας οριστικά τά αρχικά του σχέδιά για στρατιωτική επέμβαση τής Ιεράς Συμμαχίας (προσχηματικώς ειρηνευτική) προς καταστολή τής «εξεγέρσεως» τών Ελλήνων.

Ειδικότερα, τό 1821-1822 ο Καποδίστριας ανέλαβε μόνος του, ως σύγχρονος τιτάνας τής παγκόσμιας γεωπολιτικής σκηνής, να προασπίσει αποτελεσματικά τήν μαχομένη Ελλάδα σε εκείνα τά δύο μείζονα και άκρως ([χαοτικώς](#)) επικίνδυνα γεωστρατηγικά μέτωπα, διά ιδιοφυών και ρηξικέλευθων πρωτοβουλιών του στα διεθνή διπλωματικά υψίπεδα, συνοπτικά ως εξής:

9.1. Προάσπιση τού Οικουμενικού Ελληνισμού

Τό Ρωσικό τελεσίγραφο εξανάγκασε τήν Ύψηλή Πύλη να παύσει από τό 1821 να εφαρμόζει τήν ανθρωπιστικώς διεστραμμένη αρχή

τής *συλλογικής ευθύνης* σε επίπεδο *γένους* αδιακρίτως: Οι Οθωμανοί έκτοτε αυτοπεριορίσθηκαν να τήν εφαρμόζουν μόνον σε *γεωγραφικό* επίπεδο **εξεγερμένης** περιοχής, όπως στην Κασσάνδρα (1821), τήν Νάουσα και τήν Χίο (1822), τήν Κρήτη (1821-1824), τά Ψαρά και τήν Κάσσο (1824), τό Μεσολόγγι (1826) και τήν Πελοπόννησο (1825-1828).

Ως εθνοσωτήριο αποτέλεσμα, η ιλιγγιώδης δίνη τού Πολέμου τής Ελληνικής Ανεξαρτησίας δεν παρέσυρε στον αφανισμό τόν **Οικουμενικό Ελληνισμό** και τήν **Ελληνορθοδοξία**, παρ' ότι εκείνος ο πόλεμος προσέλαβε ανεξέλεγκτες διαστάσεις, κλιμακωθείς με [χαστική δυναμική](#) (1824-1829) σε μείζονα περιφερειακή σύρραξη, στην οποία ενεπλάκησαν οι ευρωπαϊκές Μεγάλες Δυνάμεις (Ρωσία, Αγγλία, Γαλλία, και δευτερευόντως η Αυστρία) και στόλοι και στρατεύματα από τρεις ηπείρους (Ευρώπη, Ασία, Αφρική).

Ενδεικτικά, ο Ελληνισμός τής Αλεξάνδρειας δεν υπέστη εκδικητικά αντίποινα για τίς ήττες τών Αιγυπτιαοαφρικανών κατά ξηράν και κατά θάλασσα στην Ελλάδα και τό Αιγαίο τό 1824-1828. Όταν επομένως αναγνωρίσθηκε η ανεξαρτησία τής Ελλάδος από τίς Μεγάλες Δυνάμεις τό 1830-1832 και από τήν Πύλη τό 1833, ο Οικουμενικός Ελληνισμός και η Ελληνορθοδοξία συνέχισαν να διαλάμπουν, όπως πάντα, στην Κωνσταντινούπολη και στην υπόλοιπη Οθωμανική Ευρώπη, σε ολόκληρη τήν Μικρά Ασία, στον Πόντο, στην Αντιόχεια, στην Αλεξάνδρεια...

Δηλαδή η εμπόλεμη Γενιά τού 1821 κατόρθωσε όχι μόνον να απελευθερώσει τήν πρώτη ελληνική επικράτεια (Μωριάς, Ρούμели, Κυκλάδες) και να εγκαθιδρύσει τήν πρώτη ανεξάρτητη Ελληνική Πολιτεία στο ελλαδικό χώρο, αλλά επιπροσθέτως κάτι πολύ-πολύ περισσότερο: Τά κατόρθωσε όλα εκείνα, τά μεγάλα, χωρίς να απο-

μειώσει ούτε κατ' ελάχιστον τήν διαχρονική οικουμενική διάσταση τού Ελληνισμού. Επιγραμματικά, η θρυλική Γενιά τού 1821 **Οικουμενικό Ελληνισμό παρέλαβε και τελικά Οικουμενικό Ελληνισμό παρέδωσε.**³³ Καθοριστικός δε παράγοντας, γεωστρατηγικός καταλύτης, εκείνης τής μαξιμαλιστικής επιτυχίας ήταν τό διά χειρός Καποδίστρια Ρωσικό τελεσίγραφο τού 1821.³⁴

9.2. Διπλωματική εξουδετέρωση τού Μέττερνιχ

Ένας άλλος μέγας κίνδυνος που αντιμετώπιζαν οι εμπόλεμοι Έλληνες τότε προήρχετο από τήν αντίθετη πλευρά τού ορίζοντα, από τήν Δύση, από τίς ευρωπαϊκές Μεγάλες Δυνάμεις, ειδικά σε περίπτωση που οι διπλωματικές μηχανεύσεις τού Metternich ευοδούντο για μια (δήθεν ειρηνευτική) στρατιωτική επέμβαση τών Μεγάλων Δυνάμεων στην Ελλάδα, σύμφωνα με τά πρότυπα τής στρατιωτικής καταστολής τών εξεγέρσεων τών *Carbonari* στην Ιταλία και τών *Exaltados* στην Ισπανία από τήν Ιερά Συμμαχία κατά τήν διετία 1821-1823: Εκείνες οι δύο εξεγέρσεις παρόζυναν τήν επεμβατικότητα τής Ιεράς Συμμαχίας, με συνέπεια αμφότερες να καταπνιγούν ταχύτατα από στρατιωτικές επεμβάσεις τών Ευρωπαίων, ήτοι στη μεν Ιταλία δι' Αυστριακών στρατευμάτων 100.000 ανδρών από 23 Μαρτίου 1821, στη δε Ισπανία διά γαλλικών στρατευμάτων 150.000 ανδρών από 7 Απριλίου 1823 —και στις δύο περιπτώσεις υπό τήν διπλωματική σκέπη και με τήν οικονομική και στρατιωτική σύμπραξη τής Ιεράς Συμμαχίας.

Συγκεκριμένα, ήδη από τόν Νοέμβριο τού 1820, στο συνέδριο τής Ιεράς Συμμαχίας στο **Troppau**, η Ρωσία, η Πρωσία και η Αυστρία είχαν συνυπογράψει ένα πρωτόκολλο, τό οποίο προσεπικύρωσαν στο επόμενο (3^ο) συνέδριο τής Ιεράς Συμμαχίας στο **Leibach** (26 Ιανουαρίου - 12 Μαΐου 1821), για στρατιωτική εισβολή

τής Αυστρίας στην Ιταλία προς καταστολή τής επαναστάσεως τών *Carbonari*. Τά Αυστριακά στρατεύματα άρχισαν πράγματι να εισβάλλουν στην Ιταλία από τόν Φεβρουάριο τού 1821 και *μαζικά* πλέον από τίς 23 Μαρτίου 1821, ήτοι *απολύτως ταυτόχρονα* με τήν έκρηξη τού Πολέμου τής Ελληνικής Ανεξαρτησίας. Σε ελάχιστες εβδομάδες, ήτοι εντός τού Απριλίου 1821, διαρκούντος ακόμη τού Συνεδρίου στο **Leibach** (σημερινή Ljubljana τής Σλοβενίας), ο Αυστριακός Στρατός συνέτριψε όλες τίς επαναστατικές δυνάμεις στην Ιταλία. Παράλληλα, ο Metternich κατόρθωσε να πείσει τόν Τσάρο, κατά τήν διάρκεια τών εργασιών τού Συνεδρίου στο **Leibach**, να αποστασιοποιηθεί πλήρως από τήν ελληνική εξέγερση στην Μολδοβλαχία (καθαιρώντας μάλιστα τόν αρχηγό της Αλέξανδρο Υψηλάντη από τίς τάξεις τού Ρωσικού Στρατού και απαγορεύοντάς του τήν είσοδο στη Ρωσία), με αποτέλεσμα τήν καταστολή της από μεγάλη Οθωμανική Στρατιά 30.000 ανδρών τόν Ιούνιο τού 1821.

Ως αποτέλεσμα, κατά τόν Ιούνιο τού 1821 ο Metternich είχε αναδειχθεί πλέον στον πανίσχυρο πολιτικό άνδρα τής Ευρώπης: Είχε κατορθώσει διπλωματικώς να συμπαρασύρει τήν Ιερά Συμμαχία στην πολιτική του περί βίαιης, μαζικής διά τών όπλων, καταστολής *κάθε* επαναστατικού κινήματος στην Ευρώπη ή ακόμη και σε ευρωπαϊκές υπερπόντιες αποικίες στην Αμερική. Επί πλέον είχε επιτύχει στρατιωτικώς να αποδείξει ο ίδιος, *στην πράξη*, όχι μόνον τό *εφικτό* αλλά και τό *ευχερές* τής εφαρμογής τής αντεπαναστατικής πολιτικής του, αφού ο μεν Αυστριακός Στρατός είχε συντρίψει τήν εξέγερση τών *Carbonari ολοκληρωτικά* και *ταχύτατα* στην Ιταλία, ο δε Οθωμανικός Στρατός—εφαρμόζοντας τό Αυστριακό πρότυπο τής *μαζικής* και *ταχύτατης* στρατιωτικής προσβολής τών επαναστατών στην Ιταλία—είχε παρομοίως συντρίψει τήν εξέγερση τών Ελλήνων στη Μολδοβλαχία.

Απεναντίας, η επιρροή του Καποδίστρια έναντι του Τσάρου και της Ιεράς Συμμαχίας *ενεφανίζετο* ως δραστικά απομειωμένη τότε (Μάιο-Ιούνιο 1821), αφού οι άνακτες της ηπειρωτικής Ευρώπης συνετάσσοντο εμπράκτως πλέον με τὰ «ρεαλιστικά» αντεπαναστατικά κελεύσματα του «πραγματιστή» Metternich (θριαμβεύσαντος κατά των εξεγερμένων στην Ιταλία) και όχι με τούς «έωλους» εθνοαπελευθερωτικούς στόχους του «ιδεαλιστή» Καποδίστρια (συνυπευθύνου, αν όχι αφανούς ηγέτου, αφενός της κατασταλείσης εξεγέρσεως των ραγιαδών στη Μολδοβλαχία και αφετέρου της εν εξελίξει συναφούς εξεγέρσεως στην Ελλάδα).

Σε εκείνο τό πλαίσιο, οι διπλωματικές και στρατιωτικές επιτυχίες της Αυστρίας στο πρώτο εξάμηνο του 1821 παρώθησαν τόν Metternich να διαπράξει τήν Ύβρι του. Θεώρησε ότι θα ήταν εύκολο να κατασταλούν οι υπολειπόμενες άλλες δύο εξεγέρσεις στην νότια Ευρώπη, ήτοι στην Ισπανία και στην Ελλάδα: Στην μεν Ισπανία διά στρατιωτικής επεμβάσεως από τόν Γαλλικό Στρατό αυτή τήν φορά, με τήν οικονομική υποστήριξη της Ιεράς Συμμαχίας, όπως θα απεφασίζετο στο επόμενο (4^ο) Συνέδριό της στην **Verona** (1822) · στη δε Ελλάδα διά **μαζικής** στρατιωτικής επεμβάσεως από μεγάλη Οθωμανική στρατιά με τήν συνεπικουρία, εάν εχρειάζετο, «ειρηνευτικών» δυνάμεων (στόλων ή και στρατευμάτων) της Ιεράς Συμμαχίας, σύμφωνα με επικείμενες αποφάσεις της, τίς οποίες ο Metternich μεθόδευε ήδη από τό 1821 και επεδίωκε να ληφθούν επίσης στο επόμενο Συνέδριό της στη **Verona** τό 1822.

Αλλά ο Metternich απεργάζετο εκείνες τίς μεθοδεύσεις του υπολογίζοντας «χωρίς τόν ξενοδόχο», που στην προκειμένη περίπτωση ήταν ο ακαταμάχητος συνδυασμός της στρατιωτικής ιδιοφυίας του **Κολοκοτρώνη** με τήν διπλωματική και γεωπολιτική ιδιοφυία του **Καποδίστρια**.

Όσον αφορά τόν Κολοκοτρώνη, η εξέλιξη τών πολεμικών επιχειρήσεων στον Μωριά τό 1821-1822 είναι ευρέως γνωστή: Τό μεν 1821 ελληνικά στρατεύματα υπό τόν Κολοκοτρώνη κατέλαβαν τήν πρωτεύουσα τού Μωριά, τήν Τριπολιτσά· τό δε 1822 η μεγάλη Οθωμανική στρατιά—η στρατιά τού Δράμαλη εκ 30.000 ανδρών, τό μεγαλύτερο στράτευμα εισβολής στον Μωριά μέχρι τότε—αντί να αφανίσει τά ελληνικά στρατεύματα, καταστράφηκε από αυτά στις 26-28 Ιουλίου 1822 (στα στενά τών Δερβενακίων, Αγ. Σώστη και Αγιονόρι) και μάλιστα αφανίσθηκε ολοκληρωτικά στην Κόρινθο μετέπειτα σε 3 μήνες (μέχρι τίς 9 Νοεμβρίου 1822). Από τούς 30.000 άνδρες τής Οθωμανικής στρατιάς διεσώθη μόνον τό 10%, ήτοι 3.000 τρομοκρατημένοι και εξαθλιωμένοι στρατιώτες, οι οποίοι μεταβέντες στην κεντρική βόρεια Ελλάδα ενημέρωναν (και τρομοκρατούσαν) τούς ομοεθνείς τους αφηγούμενοι βιωματικές ιστορίες τρόμου περί τού τί περιμένει όποιον Τούρκο αποτολμήσει να πατήσει τόν Μωριά. Ως συνέπεια, επεκράτησε πλήρης κατάπτωση ηθικού στους Τούρκους για συγκρότηση οποιασδήποτε άλλης τουρκικής στρατιάς για άλλη εισβολή από ξηράς στην Πελοπόννησο τότε και έκτοτε. Όταν επομένως συνδιασκέπτοντο οι ευρωπαίοι ηγεμόνες στο Συνέδριό τους στη **Verona** (20 Οκτωβρίου - 2 Δεκεμβρίου 1822), δεν υπήρχε πλέον η μεγάλη Οθωμανική στρατιά, στην οποία ματαιώς είχε προσβλέψει ο Metternich τό 1821-1822 για τήν μαζική και ταχύτατη καταστολή τής εξέγερσης τών ραγιάδων στον Μωριά.

Ούτε όμως και δι' ιδίων και μόνον στρατιωτικών δυνάμεων μπορούσε πλέον η Ιερά Συμμαχία να επέμβει μονομερώς στην Ελλάδα μετά τό Ρωσικό τελεσίγραφο, χωρίς δηλαδή *προηγούμενη*, έστω και εν μέρει νικηφόρα, εμπλοκή Οθωμανικών στρατευμάτων στον Μωριά, για τούς εξής επί μέρους λόγους:

- **Ρωσική επέμβαση.** Μία μονομερής επέμβαση Ρωσικών στρατευμάτων στον Μωριά ή στα Βαλκάνια θα ισοδυναμούσε ουσιαστικά με αυτόν ακριβώς τόν Ρωσο-τουρκικό πόλεμο τόν οποίο ο Metternich και οι άλλοι ευρωπαίοι ηγεμόνες πάσχιζαν να αποτρέψουν τό 1821-1822.
- **Αυστριακή επέμβαση.** Μία μονομερής στρατιωτική επέμβαση τής (Καθολικής) Αυστρίας στον Μωριά ή στη Ρούμελη δεν θα ήταν αποδεκτή από τήν (Ορθόδοξη) Ρωσία, ειδικά μετά τήν αυτοσυγκράτηση τού Τσάρου (υπέρ τής διευρωπαϊκής ειρήνης) όσον αφορά στον επαπειλούμενο διά τού «Καποδιστριακού» τελεσιγράφου Ρωσο-τουρκικό πόλεμο τό 1821-1822.
- **Γαλλική επέμβαση.** Μία μονομερής επέμβαση τής Γαλλίας στην Ελλάδα ήταν πρακτικά αδύνατη, διότι εκτός τών άλλων, ο Γαλλικός Στρατός προετοιμάζετο τότε να εισβάλει στην Ισπανία προς καταστολή τών εξεγερμένων *Exaltados* από τίς αρχές (Φεβρουάριο) τού 1823.
- **Αγγλική επέμβαση.** Όσον αφορά τήν Αγγλία, τό Αγγλικό Στέμμα ακολουθούσε με συνέπεια, από τό 2^ο Συνέδριο τής Ιεράς Συμμαχίας στο Troopreau (1820), τήν γεωστρατηγική αρχή τής **μη παρεμβατικότητας** (non-intervention), προκειμένου μεταξύ άλλων να διασφαλίσει, ακόμη και επ' απειλή πολέμου, ότι οι Αποικιακές Δυνάμεις τής ηπειρωτικής Ευρώπης (κυρίως Γαλλία και Ισπανία) δεν θα παρενέβαιναν στρατιωτικά προς καταστολή αντιαποικιακών αποσχιστικών κινημάτων στην Κεντρική και Νότιο Αμερική.
Στη μεταναπολεόντειο εποχή, η Βρεταννία προσέβλεπε στην Αμερικανική ήπειρο για δραστική διεύρυνση τού

διεθνούς εμπορίου και παράλληλη αύξηση τών υπερπόντιων επενδύσεών της, ήτοι για *απρόσκοπτη* («ελεύθερη») διεξαγωγή τών οικονομικών συναλλαγών της με τά νεοσύστατα ανεξάρτητα κράτη στην Αμερικανική ήπειρο, χωρίς πλέον οποιεσδήποτε παρεμβολές αποικιακών εμποδίων από Μεγάλες Δυνάμεις τής ηπειρωτικής Ευρώπης.

- **Πολυμερής επέμβαση.** Μια πολυμερής δε στρατιωτική επέμβαση τής Ιεράς Συμμαχίας στην Ελλάδα κατέστη πλέον ανέφικτη τό 1822, μετά τήν αποδοχή τών όρων τού Ρωσικού τελεσιγράφου από τήν Υψηλή Πύλη (Μάιος 1822) και τήν συντριβή τής Οθωμανικής στρατιάς τού Δράμαλη αμέσως μετέπειτα (Ιούλιος-Οκτώβριος 1822): Τό μεν Ρωσικό τελεσίγραφο (α) είχε ήδη από τό 1821 αναγνωρίσει διεθνώς τούς Έλληνες ως «**εμπολέμο έθνος**», (β) είχε προλειάνει τό γεωπολιτικό έδαφος για τήν συγκρότηση τής πρώτης πρωτόλειας **Ελληνικής Πολιτείας** και τή σύσταση σε σώμα τής πρώτης Κυβερνήσεως («Προσωρινής Διοικήσεως») τών «εμπολέμων Ελλήνων» (Ιανουάριος 1822), και (γ) είχε πλέον διασφαλίσει (ειδικά μετά τήν αποδοχή τών όρων του από τήν Υψηλή Πύλη) τόν **Οικουμενικό Ελληνισμό** από αντεκδικητικές σφαγές ή και εθνοκαθαρσιακούς διωγμούς· η δε **ολοκληρωτική συντριβή** τής Οθωμανικής στρατιάς στον Μωριά μετά από 2-6 μήνες (Ιούνιος-Οκτώβριος 1822) είχε πλέον επιλύσει διά τών όπλων ποιά ήταν πλέον η κυρίαρχη δύναμη στην Πελοπόννησο.

Κατά συνέπεια, ο συνδυασμός εκείνων τών εξελίξεων είχε αποστερήσει τούς ευρωπαίους ηγεμόνες από κάθε ηθικό πρόσχημα για εισβολή τής Ιεράς Συμμαχίας στον Μωριά ή στην Ρούμελη, όπου τό «εμπολέμο έθνος» τών

Ελλήνων είχε πλέον επικρατήσει από κάθε άποψη τό 1822: Μιά τέτοια εισβολή τό 1823 προφανώς δεν θα ήταν και δεν θα εφαινότο πλέον «ειρηνευτική», αλλά θα ήταν και θα εφαινότο τότε, ενώπιον όλων τών ευρωπαϊκών λαών, ως απροσχημάτιστα κατασταλτική, εμφανώς εις βάρος τών νικησάντων Ελλήνων Χριστιανών και εις όφελος τών ηττηθέντων Τούρκων Μουσουλμάνων, ήτοι μια στρατιωτική εισβολή που θα εστρέφετο κατάφωρα κατά τής Χριστιανοσύνης, εν ονόματι τής οποίας συγκροτήθηκε και υποτίθεται ότι λειτουργούσε η αντιδραστική Ιερά Συμμαχία.

Συγκεφαλαιωτικά, μια μαζική στρατιωτική επέμβαση—είτε μονομερής είτε πολυμερής—τής Ιεράς Συμμαχίας στην Ελλάδα τό 1823 θα αποστερούσε τούς εν πολλοίς ανασφαλείς ευρωπαίους ηγεμόνες από κάθε ηθικό έρεισμα ενώπιον τών φιλελληνικώς διακειμένων λαών τους στην ηπειρωτική Ευρώπη, ήτοι θα ήταν μια εισβολή που θα αναιρούσε τόν καταστατικό λόγο υπάρξεως (raison d'être) τής Ιεράς Συμμαχίας. Δηλαδή ο Metternich υπέστη ένα γεωστρατηγικό «ματ» (checkmate) από τούς Έλληνες, σε δύο ηγετικές κινήσεις που εξουδετέρωσαν συνδυαστικά όλες τίς ανθελληνικές μηχανεύσεις του τό 1821-1822: τό κοσμοϊστορικό «Καποδιστριακό» τελεσίγραφο τής Ρωσίας κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τό 1821 σε συνδυασμό με τόν «Κολοκοτρωνέικο» ολοκληρωτικό στρατιωτικό θρίαμβο τών Ελλήνων τό 1822.

10. Διπλωματική υπέρβαση

Δια τού Ρωσικού τελεσιγράφου τό 1821, ο Καποδίστριας κατόρθωσε να υπερβεί και υπερκεράσει (outsmart, outmanoeuvrere)

τόν **Metternich**—και μάλιστα σε πολλαπλά επίπεδα σχετικά με τό Ελληνικό Ζήτημα:

(α) **Μετάθεση θέματος.** Εν όψει τού Συνεδρίου στη **Verona**, τό Ρωσικό τελεσίγραφο μετέθεσε τό θέμα (agenda) τών διαβουλευσεων τών ευρωπαϊών ηγεμόνων σχετικά με τήν Ελλάδα, ήτοι από τό εάν η Ιερά Συμμαχία θα επενέβαινε στρατιωτικά στην Ελλάδα από κοινού με Οθωμανικά στρατεύματα—όπως είχε αρχικά προτείνει ο Τσάρος Αλέξανδρος Α΄ στον Σουλτάνο τόν Μάρτιο τού 1821, υπό τήν πίεση τού Metternich, για τήν στρατιωτική καταστολή τής εξεγέρσεως στη Μολδοβλαχία—στο εάν και πώς θα απετρέπετο ο επαπειλούμενος Ρωσο-τουρκικός πόλεμος και η εμπλοκή Ρωσικών στρατευμάτων στο πλευρό τών εμπολέμων Ελλήνων.

(β) **Καποδιστριακή «εργαλειοποίηση» τού Metternich.** Κατά συνέπεια, αμέσως μετά τό Ρωσικό τελεσίγραφο, αυτός πού πάσχιζε να αποτρέψει *οποιαδήποτε* στρατιωτική επέμβαση τής Ιεράς Συμμαχίας στην Ελλάδα τό 1821-1822, ήταν πλέον όχι ο Καποδίστριας αλλά ο ίδιος ο Metternich, ο οποίος διά τού Ρωσικού τελεσιγράφου είχε ανεπιγνώστως **εργαλειοποιηθεί** από τόν Καποδίστρια προς αυτόν τόν σκοπό (μή επέμβαση τής Ιεράς Συμμαχίας στην Ελλάδα):³⁵ Οποιαδήποτε πολεμική εμπλοκή ευρωπαϊκών Μεγάλων Δυνάμεων στην εμπόλεμη Ελλάδα θα συμπεριελάμβανε (ευλόγως και αναγκαστικά) ένοπλες δυνάμεις τής (ομοδόξου) Ρωσίας, υπό τό πρίσμα μάλιστα τών τριών Ρωσο-τουρκικών συνθηκών τού *Κιουτσούκ-Καϊναρτζή* (1774), τού *Ιασιίου* (1992) και τού *Βουκουρεστίου* (1812),

διά τών οποίων η Ρωσία ανεδείχθη (de jure και de facto) σε προστάτη τών Ορθοδόξων πληθυσμών στην Οθωμανική Επικράτεια. Όμως σε τέτοια περίπτωση (πολυμερής επέμβαση τής Ιεράς Συμμαχίας), ελλόχευε ο προφανής κίνδυνος να κλιμακωθεί ταχέως η όποια Ρωσική εμπλοκή, από *ελάσσων* συμμαχική (σε *ελεγχόμενο* πλαίσιο πολυμερούς ευρωπαϊκής επέμβασης) στον διά τού τελεσιγράφου επαπειλούμενο *μείζονα* Ρωσο-τουρκικό πόλεμο (με *ανεξέλεγκτη* δυναμική). Κατά πάσα δε πιθανότητα, ένας τέτοιος (μείζων) Ρωσο-τουρκικός πόλεμος θα ισχυροποιούσε τήν Ρωσία ως παρεμβατική Υπερδύναμη στα Βαλκάνια και τήν Ανατολική Μεσόγειο—έκβαση πού συνιστούσε έναν διαχρονικό γεωπολιτικό εφιάλτη όχι μόνο για τήν Αυστρία, αλλά και για τίς υπερπόντιες Αποικιακές Δυνάμεις (κυρίως τήν Αγγλία, τήν Γαλλία και τήν Ισπανία).

- (γ) **Φιλελληνική αδράνεια.** Προφανώς δε, εκείνη η αδράνεια (μη επέμβαση) τής Ιεράς Συμμαχίας στην Ελλάδα, ήτοι η **στρατιωτική απόλυτη ουδετερότητα** τής αντεπαναστατικής Ιεράς Συμμαχίας σχετικά με τό Ελληνικό Ζήτημα, τήν οποία ουδετερότητα πάσχιζε να διασφαλίσει εκών-άκων ο Metternich μετά τό Ρωσικό τελεσίγραφο, ευνοούσε πρωτίστως αυτούς που νικούσαν και επικρατούσαν στη νότια Ελλάδα τό 1821-1822, δηλαδή τούς επαναστάτες, τούς εμπόλεμους Έλληνες.
- (δ) **Δι' ιδίων δυνάμεων.** Σε εκείνο τό γεωπολιτικό πλαίσιο, έχοντας οι εμπόλεμοι Έλληνες διασφαλίσει, διά τού Ρωσικού τελεσιγράφου, τόσον τούς **ανατολικούς** γεωπολιτισμικούς τους ορίζοντες (ήτοι τούς ομοεθνείς τους στην

Οθωμανική επικράτεια) όσον και τά **δουτικά** γεωστρατηγικά τους σύνορα (από εισβολή στρατευμάτων τής Ιεράς Συμμαχίας στην Ελλάδα), είχαν εκ τών πραγμάτων τήν δυνατότητα να επικεντρωθούν απερίσπαστοι στον επικό τους αγώνα “διά τών **ιδίων** των δυνάμεων” στα πεδία τών μαχών και στις θάλασσες τών ναυμαχιών τό 1821-1822, ως όφειλαν πατριωτικώς και ως ενδείκνυτο γεωπολιτικώς, σύμφωνα με τίς εκπεφρασμένες σκέψεις τού ιδίου τού εθνάρχου τους, τού Καποδίστρια, επί λέξει ως εξής:

“‘Ως “Ελλην όφείλω μόνον έκείνην τήν έλευθερίαν νά έπιθυμῶ, ήν οι “Ελληνες ήθελον άποκτήσει διά τών **ιδίων** των δυνάμεων και διά τής προηγούμενης προόδου των εις τόν **άληθῆ** πολιτισμόν...”³⁶

Δηλαδή σε πρώτη φάση, τό 1821-1822, οι Έλληνες έπρεπε να απελευθερωθούν “διά τών **ιδίων** των δυνάμεων”, ως πρόμαχοι μεν τής Χριστιανικής Ευρώπης αλλά χωρίς τήν επικουρία ή παρέμβαση ευρωπαϊκών ενόπλων δυνάμεων, προκειμένου με τά υπερβατικά τους ανδραγαθήματα να αποδείξουν και καταδείξουν, ενώπιον λαών και ηγεμόνων τής Ευρώπης και τού Κόσμου όλου, ότι είναι ευκλεώς αντάξιοι απόγονοι τών ενδόξων αρχαίων προγόνων τους και περιφανώς πανάξιοι τής ατομικής τους ελευθερίας και τής εθνικής τους ανεξαρτησίας, όπερ εγένετο.

- (ε) **Υψίστη αρχή.** Η αρχική μεγάλη και από κάθε άποψη πολλαπλή επιτυχία τού Metternich στο Συνέδριο στο **Laibach** (διπλωματικώς) και στην Ιταλία (στρατιωτικώς) τό 1821, εδράζετο εν πολλοίς σε μία υψηλόφρονα αρχή, τήν οποία ο Καγγελάριος τής Αυστρίας επεκαλείτο ως ηθικό

έρεισμα τής πραγματιστικής του διπλωματίας: Τήν **Ειρήνη**, τήν εύθραυστη διευρωπαϊκή ειρήνη, η οποία επετεύχθη με τρομακτικές θυσίες (5 εκατομμύρια νεκροί και τεράστιες υλικές καταστροφές) στους Ναπολεοντείους Πολέμους.

Ο Καποδίστριας, ο μεγάλος ηττημένος σε εκείνο τό Συνέδριο (Laibach), αντελήφθη ότι θα μπορούσε μετέπειτα να αντιμετωπίσει τόν Metternich μόνον εάν αντιπαρέθετε, ενώπιον τού Τσάρου και όλων τών ευρωπαϊών ηγεμόνων, μια άλλη αρχή, η οποία θα ήταν προφανώς *υπέρτερη* τής αρχής επί τής οποίας εδράζετο η επικρατούσα διπλωματία τού Metternich.

Ιδιοφυώς και διορατικώς ο Καποδίστριας προέβαλε, ένα μόλις μήνα μετά τό Συνέδριο στο Laibach, τήν διαχρονική έκτοτε αρχή τής **μηδενικής ανοχής κατά γενοκτονιών** («αφανισμού λαών») επί ευρωπαϊκού εδάφους: Προφανώς η οποιαδήποτε (διευρωπαϊκή) ειρήνη δεν έχει κανένα απολύτως λογικό ή ηθικό νόημα εάν διατηρείται με φρικώδες τίμημα τόν «παντελή αφανισμό ολόκληρου έθνους» και μάλιστα πολιτισμένου (ευρωπαϊκού) έθνους—όπως κατεδείχθη και πολύ μετέπειτα στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κατά πρωτοφανώς σουρεαλιστικό τρόπο.

Σε εκείνη τήν βάση, ο Καποδίστριας κατόρθωσε διά τού (αντιγενοκτονιακού) Ρωσικού τελεσιγράφου τό 1821, να ύπερβεί αποτελεσματικά και να υπερκεράσει οριστικά τήν διπλωματία τού Metternich, όσον αφορά στην μέχρι τότε έδρασή της σε μία αρχή (**Ειρήνη**), η οποία είναι προφανώς υποδεέστερη από τήν υπέρτερη ανθρωπιστική αρχή (**Επιβίωση λαών**), και μάλιστα στην (ενδοευρωπαϊκώς) πολιτισμένη Ευρώπη τής Ιουδαιο-Χριστιανικής παράδοσης (Jeudo-Christian tradition).

(στ) **Ειλικρινές φιλειρηνικό τελεσίγραφο.** Η πολιτισμική χροιά και τό ανθρωπιστικό ύφος τού Ρωσικού τελεσιγράφου τού 1821 αναδεικνύεται μεταξύ άλλων από τήν περίτεχνη σύνταξη τού κειμένου του, που δεν περιλαμβάνει τήν λέξη *πόλεμος*, παρά μόνον μία (1) φορά τό επίθετο *πολέμιος*, αφού τό τελεσίγραφο είχε προφανώς φιλειρηνικό και όχι πολεμοχαρή σκοπό, ήτοι να «συνεφέρει» τόν παραλήπτη του (Σουλτάνο) και όχι να εμπλέξει τήν Ρωσία σε πόλεμο ούτως ή άλλως κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Είναι ενδεικτικό ότι, σε αντίθεση με τήν λέξη *πόλεμος*, η *ειρήνη/ειρήνευση* επαναλαμβάνεται πέντε (5) φορές, η δε *ειλικρίνεια/ειλικρινής/ειλικρινώς* έξι (6) φορές, στο κείμενο τού τελεσιγράφου.

Δηλαδή εκείνο τό Ρωσικό τελεσίγραφο πολέμου ήταν κατά περιεχόμενο και κατά διατύπωση σαφώς *ειλικρινές* και *φιλειρηνικό* και όχι προσχηματικό ή φιλοπόλεμο: Ο πόλεμος θα απετρέπετο εάν ο Σουλτάνος Μαχμούντ Β΄ έκανε τό λογικώς και ανθρωπιστικώς αυτονόητο, εάν δηλαδή σταματούσε να διατάζει ή ανέχεται οχλοκρατικούς διωγμούς ή και μαζικές σφαγές αμάχων υπηκόων του σε μη-εμπόλεμες περιοχές τής Οθωμανικής Επικρατείας. Η Ρωσία απέβλεπε τότε πρωτίστως (*best-case scenario*) στο να εξαναγκάσει τόν Σουλτάνο να αποδεχθεί τούς (4) πανανθρωπίνως ηθικούς όρους τού τελεσιγράφου. Ο δε πόλεμος προσδιοριζέτο στο τελεσίγραφο ως ύστατη επιλογή (*last-resort*), στην οποία “θα **αναγκάζετο** η Ρωσία” να προσφύγει στην απευκταία περίπτωση που η Πύλη “**επιμένη ενεργούσα τό καταστρεπτικόν σχέδιόν** της”.

Πράγματι, η ειλικρίνεια τού τελεσιγράφου απεδείχθη εκ τών μετέπειτα εξελίξεων: Τόν Μάιο τού 1822, οπότε ο

Σουλτάνος απεδέχθη τούς όρους τού τελεσιγράφου, ο Ρωσο-τουρκικός πόλεμος απετράπη, ή μάλλον ανεστάλη, χωρίς όμως να παύσει να επαπειλείται σε περίπτωση που ο Σουλτάνος άρχιζε πάλι «τα ίδια» σε βάρος αμάχων Ελληνορθοδόξων υπηκόων του.

Τελικά ο Ρωσο-τουρκικός πόλεμος εξερράγη αργότερα, τόν Μάρτιο τού 1828, ήτοι τέσσερα χρόνια μετά τήν απόφαση τού Σουλτάνου να κλιμακώσει τόν Ελληνο-τουρκικό πόλεμο σε τριηπειρωτική περιφερειακή σύρραξη, με εισβολή στην νότια Ελλάδα (1825-1828) οθωμανικών στρατευμάτων από τρεις ηπείρους (Αιγυπτιαοαφρικανών, Αλγερινών, Τουρκασιατών Τουρκαλβανών, κ.ο.κ., μετά Γάλλων αξιωματικών), και δύο χρόνια από τότε (1826) —ειδικά μετά τήν Άλωση τού Μεσολογγίου—που ο Ιμπραήμ έθεσε σε εφαρμογή τό αδιανόητο ή μάλλον εξωφρενικό “καταστρεπτικόν σχέδιόν” του για ολοκληρωτική εθνοκάθαρση και εξισλαμισμό τού Μωριά (δι' ανδραποδισμού και πώλησης τών γυναικοπαίδων τής Πελοποννήσου σε παζάρια τής Αφρικής και τής Μέσης Ανατολής, με επακόλουθη μαζική μετοίκιση Αιγυπτίων, Αλγερινών και λοιπών Μωαμεθανών από τήν Αφρική στην Πελοπόννησο).³⁷

Συγκεφαλαιωτικά, τό υψηλόφρον (ανθρωπιστικό) πρόταγμα τού Ρωσικού τελεσιγράφου, σε συνδυασμό με τήν σαφή και ειλικρινή (φιλειρηνική) διατύπωση τών όρων του, δεν άφηνε οποιαδήποτε περιθώρια στον Metternich ή σε άλλους ευρωπαϊούς ηγεμόνες τό 1822 για να διαμφισβητήσουν ή να διαπραγματευτούν με τόν Τσάρο ή με τόν Καποδίστρια είτε τόν (ανθρωπιστικό) στόχο είτε τούς (φιλειρηνικούς) όρους τού Ρωσικού τελεσιγράφου. Το μόνο

που απέμενε για τόν Metternich και τούς ευρωπαϊούς ηγεμόνες, προκειμένου να αποτρέψουν τόν πόλεμο τό 1822, ήταν να ασκήσουν τήν μεγίστη δυνατή διπλωματική πίεση επί τής Υψηλής Πύλης, ώστε να γίνουν δεκτοί από τόν Σουλτάνο οι (4) όροι τού τελεσιγράφου *αυτούσιοι και άνευ ετέρας*. Κατά συνέπεια, ο Metternich δεν είχε πλέον άλλη επιλογή παρά να υπηρετήσει τόν πρώτιστο σκοπό (best-case scenario) τού Ρωσικού τελεσιγράφου, ήτοι να συμβάλει ενεργά ώστε να πεισθεί ο Σουλτάνος να αποδεχθεί τούς εν λόγω τέσσερις «Καποδιστριακούς» όρους. Περί δε τού ενδεχομένου στρατιωτικής παρεμβάσεως τής Ιεράς Συμμαχίας στην Ελλάδα τό 1822-1823, «ούτε λόγος να γίνεται» πλέον στις ευρωπαϊκές αυλές μετά τήν επίδοση τού Ρωσικού τελεσιγράφου...

11. Ευρωπαϊκή Αλληλεγγύη

Πριν ο Καποδίστριας παραιτηθεί από τά καθήκοντα τού Υπουργού Εξωτερικών τής Ρωσίας και αποχωρήσει από τήν Πετρούπολη επ' αορίστω αδεία (19 Αυγούστου 1822), ήλθε σε συνεννόηση με τήν επαναστατική κυβέρνηση τών Ελλήνων, και ειδικά με τόν **Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο**—ο οποίος τότε συνεργάζετο άψογα με τό Καποδίστρια—προκειμένου η Ελληνική Κυβέρνηση να ευθυγραμμισθεί με τό γράμμα και τό πνεύμα τού Ρωσικού τελεσιγράφου, εν όψει τού επικειμένου Συνεδρίου στη Verona (6 Οκτωβρίου - 2 Δεκεμβρίου 1822). Κατόπιν σχετικώς οδηγίων τού Καποδίστρια, εξεδόθη από τήν επαναστατική Ελληνική Κυβέρνηση μία διακοίνωση («Δηλοποιήσις»), στις 29 Αυγούστου 1822, σχετικά με τόν *εν τοίς πράγμασι* κίνδυνο ολικού αφανισμού τών Ελλήνων

ως γένους, στην οποία ανεγράφοντο μεταξύ άλλων επί λέξει τά εξής:

« Ἡ **εὐρωπαϊκὴ Τουρκία**, ἢ Ἄσια καὶ ἡ Ἄφρική ἐξοπλίζονται ἀμιλλώμεναι πρὸς ἀλλήλας διὰ νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν σιδηρᾶν χεῖρα τὴν καταπιέσασαν τοσοῦτον χρόνον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ τείνουσαν **ὄλω**ς εἰς τὸ νὰ τὸ **ἐξολοθρεύσῃ**.»

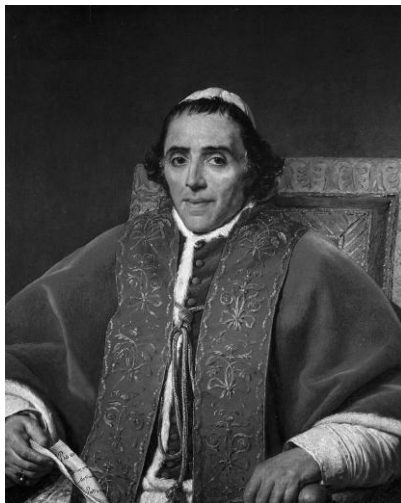
Εκείνη ἡ διακοίνωση συνετάγη ἀπὸ τὸν **Αλέξανδρο Στούρζα** —έμπιστο συνεργάτη τοῦ Καποδίστρια καὶ αὐλικὸ σύμβουλο τοῦ Τσάρου σε θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ παιδείας (**Εκθ. 18**)— με ἀντικειμενικὸ στόχο νὰ υποβληθεῖ ὡς διάβημα τῆς ἐμπολέμου Ἑλλάδος ἐνώπιον τῶν ηγεμόνων τῆς Ἑυρώπης στο Συνέδριο στη Verona, προκειμένου οἱ «αφ' ὑψηλοῦ» αἰτιάσεις (ἀπὸ τὴν Ρωσικὴ κυβέρνησι) σε βάρος τῆς Ὑψηλῆς Πύλης νὰ ἐπιβεβαιώνονται πραγματικῶς καὶ ἀπὸ τὰ ἀντιστοίχως καταγγελλόμενα ἀπὸ τὴν «βᾶση τῶν ἐξελίξεων» στο Ἀνατολικὸ Ζήτημα (ἀπὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν τῶν ἐμπολέμων Ἑλλήνων), καὶ ἀντιστρόφως.

Πρὸς ἐπίδοση τοῦ διαβήματος, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι διοργάνωσε δύο ἀποστολές ἐκπροσώπων τῆς στη Verona: ἡ μὲν πρώτη με τὸν **Ανδρέα Μεταξά** καὶ τὸν πλοίαρχο **Ζουρνταῖν**, Γάλλο Φιλέλληνα, ἡ δε δευτέρη με τὸν **Παλαιὸν Πατρῶν Γερμανό** καὶ τὸν **Γεώργιο Μαυρομιχάλη**, υἱὸ τοῦ Πετρόμπετη. Ἀμφότερες ὁμως δὲν κατόρθωσαν νὰ προχωρήσουν πέραν τῆς Ἀγκῶνας, λόγῳ ἀντιδράσεως τοῦ Metternich, ὁ ὁποῖος ἀπήτησε ἀπὸ τὸν **Πάπα Pius VII** (**Εκθ. 19**) νὰ ἐκδιώξῃ ἀμέσως τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ Ἰταλικῶν ἐδάφους (που ὑπόκειτο τότε σε στρατιωτικὸ ἔλεγχον τῆς Αὐστρίας).

Εντούτοις οι δύο αποστολές επέτυχαν τόν κύριο αντικειμενικό σκοπό τους: Με τήν μεσολάβηση τού Πάπα Pius VII οι επιστολές απεστάλησαν στους συνέδρους στη Verona, όπου ανεγνώσθησαν από τούς ηγεμόνες (ανεπίσημα μεν, ουσιαστικά δε). Σύμφωνα με τίς οδηγίες τού Καποδίστρια, διά τών επιστολών-διαβημάτων τής Ελληνικής Κυβέρνησης, οι Έλληνες προέβαλαν ενώπιον τών ηγεμόνων τής Ευρώπης τήν συλλογική τους θέση ότι πολεμούν όχι ως εξεγερθέντες με κοινωνικο-οικονομικούς στόχους και συναφείς εξουσιαστικές διεκδικήσεις, όχι δηλαδή ως επαναστατικώς απειλούντες ή διαμφισβητούντες τήν ηγεμονική διευρωπαϊκή τάξη πραγμάτων στη μεταναπολεόντειο εποχή, αλλά ως (Χριστιανικό) έθνος απειλούμενο με **ολικό αφανισμό** από τήν Ασιατική βαρβαρότητα, ήτοι πολεμούν αναγκαστικά, ως πρόμαχοι απάντων τών Ευρωπαίων, για τήν την **φυσική επιβίωση** και τήν **πολιτισμική**

Έκθ. 18.
Alexander Skarlatovich Sturdza
(1791–1854)

Έκθ. 19.
Πάπας Pius VII
(1742–1823)

και πολιτική επανένταξη τής (Χριστιανικής) Ελλάδος στο πάνθεον τών ανεξαρτήτων χωρών τής (Χριστιανικής) Ευρώπης—δηλαδή κατά προφανή ευθυγράμμιση, κατά τό μάλλον ή ήττον, προς τά υψηλόφρονα (μή υλιστικά) προτάγματα τού «Καποδιστριακού» Ρωσικού τελεσιγράφου.

Όσον αφορά δε στη βασιμότητα τών καταλογιζομένων σε βάρος τής Υψηλής Πύλης, τόσον από τό Ρωσικό τελεσίγραφο (1821) όσον και από τό θεματικώς και διπλωματικώς συναφές διάβημα τών εμπολέμων Ελλήνων στο Συνέδριο στη Verona (1822), αμφότερα τά κείμενα είχαν «προσεπικυρωθεί» *εν τοίς πράγμασι*, και δη κατά τόν πλέον τραγικό και κυριολεκτικά αιματηρό τρόπο, από τήν Σφαγή τής Χίου (2 Απριλίου - 30 Ιουνίου 1822), με 70.000 θύματα—μαζικώς σφαγέντες ή εξανδραποδισθέντες Χριστιανούς τής Χίου (**Εκθ. 21**)—και, επί πλέον, 41.000 πρόσφυγες, λίγους μήνες πριν τό Συνέδριο στη Verona. Παρότι η Σφαγή τής Χίου δεν ενέπιπτε κατά γράμμα στα επιτασσόμενα στο Ρωσικό τελεσίγραφο, αφού επεσυνέβη σε *εμπόλεμη* περιοχή, εντούτοις η σουρεαλιστική μαζικότητα τών αδιακρίτων σφαγών Ελλήνων από Τούρκους στη Χίο, κατέδειξε τότε ανά τήν Ευρώπη τήν *βασιμότητα* τού Ρωσικού τελεσιγράφου, σχετικά με τήν επιρρέπεια τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε βάρβαρες εθνοκαθαρσιακές ή και γενοκτονιακές πρακτικές εναντίον υπηκόων της πού αποτολμούσαν να εξεγερθούν.

Έκθ. 20.

**Percy Clinton Sydney Smythe,
6th Viscount Strangford
(1780-1855)**

Ενδεικτικά, ο μέγας αντίκτυπος στις ευρωπαϊκές αυλές και κυβερνήσεις από τήν Σφαγή τής Χίου, εμφανίζεται από τό ελάχιστο διπλωματικό κείμενο τών σχετικών οδηγιών (9 Ιουλίου 1822) τού Υπουργού Εξωτερικών τής Βρεταννίας **Λόρδου Castlereagh** προς τόν βρετανό πρέσβυ στην Κωνσταντινούπολη, Percy Clinton Sydney Smythe, 6th Viscount **Strangford** (Εκθ. 20), επί λέξει ως εξής σε ελληνική μετάφραση:³⁸

“Τά [προηγούμενα] μηνύματα τής Εξοχότητός σας, που μεταδίδουν τό **οδυνηρό και αηδιαστικό χρονικό τών αιματηρών σκηνών** οι οποίες εκτυλίχθηκαν στον **Πόλεμο τής Χίου**, τόσοσ στην ενδοχώρα τής νήσου όσοσ και στην πρωτεύουσα τής Οθωμανικής Επικρατείας, παρελήφθησαν και υπεβλήθησαν στον Βασιλέα [Γεώργιο IV].

Θα εκφράσετε, με τούς πλέον απερίφραστους όρους προς τήν Τουρκική κυβέρνηση, τήν λύπη με τήν οποία η Αυτού Υψηλότης μελέτησε αυτές τίς **συγκλονιστικές λεπτομέρειες**. Ο Βασιλεύς δεν αισθάνεται ότι έχει δικαίωμα να θεωρεί τούς ατυχείς ομήρους τής Χίου ως τεθειμένους υπό τήν προστασία τής Αυτού Υψηλότητος υπό οποιαδήποτε επίσημη ιδιότητα, και επομένως δεν δύναται να θεωρεί εαυτόν ως εκ καθήκοντος παρωθούμενο, ή ακόμη και δικαιούμενο, να δυσανασχετεί για τήν μοίρα τους.

Αλλά μετά από τίς διαβεβαιώσεις που εδόθησαν από τήν Εξοχότητά σας, και τήν πανθομολογούμενη αθωότητα αυτών τών αξιοσεβάστων ανδρών, τίποτε δε δύναται να καταπραΰνει τόν πόνο που προκάλεσε η θηριωδία τής εκτελέσεώς τους: Οι ειδήσεις περί αυτής προξένησαν ένα **οδυνηρό τραύμα** στη σκέψη τού Βασιλέως και **πλημμύρισαν τό Βρετανικό έθνος με τρόμο και αηδία.**”

Έκθ. 21

"Η Σφαγή τής Χίου"

(Chudiakov - Μουσείο Μπενάκη)

Η διατύπωση τού Υπουργού Εξωτερικών τής Αγγλίας σε εκείνο τό κείμενο εκφράζει τόν τεράστιο αντίκτυπο που η Σφαγή τής Χίου είχε στο συλλογικό (πολιτισμικό, θρησκευτικό, συνειδησιακό) υποσυνείδητο τών Ευρωπαίων, τήν κατά συνέπεια γιγάντωση τότε τού Φιλελληνισμού σε λαϊκές οικογένειες, σε αστικά σαλόνια, σε βασιλικές αυλές και σε κοινοβούλια. Ειδικότερα μάλιστα, ο βασιλεύς, υπουργοί, τό Κοινοβούλιο και ο λαός τής Βρεταννίας συνειδητοποίησαν τότε ότι η εξωτερική πολιτική τού **Λόρδου Castlereagh**—που προέτασε τήν **ακεραιότητα** τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, και κατά συνακολουθία εφήρμοζε μέχρι τότε τήν αρχή τής **ουδετερότητας** (μη παρέμβασης) τής Βρεταννίας στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο—είχε *εν τοίς πράγμασι* αποτύχει όσον αφορά στο Ελληνικό Ζήτημα, αφού τήν μεν Βρεταννία τήν είχε εγκλωβίσει πλέον σε ένα συνειδησιακό και γεωπολιτικό αδιέξοδο, που ευνοούσε τήν επιρροή τής Ρωσίας επί τής εγειρομένης Ελλάδος, τόν δε Σουλτάνο τόν είχε παρωθήσει να διολισθίσει σε αποκρουστικές μεθόδους αντεκδίκησης κατά αμάχων Χριστιανών, και δη κατά γυναικοπαίδων, ανά τήν Οθωμανική επικράτεια.

Επί πλέον, ενώ εξελίσσετο η Σφαγή τής Χίου, ο Ελληνικός Στόλος ανεπετέθη και κατόρθωσε τότε και έκτοτε να αποκαταστήσει τήν κυριαρχία του στο Αιγαίο, με τόν θρίαμβό του στην κρίσιμη Ναυμαχία τής Χίου (6-7 Ιουνίου 1822), όπου οι Έλληνες ναυμάχοι εβύθισαν τήν ναυαρχίδα τού Οθωμανικού Στόλου, και επί πλέον έθεσαν εκτός μάχης τήν υποναυαρχίδα και ένα δικάταρτο τών Οθωμανών, με μηδενικές μάλιστα απώλειες τών Ελλήνων και τεράστιες απώλειες τών Τούρκων—2.106 νεκρούς Τούρκους, μεταξύ τών οποίων οι περισσότεροι αξιωματικοί τού Οθωμανικού Στόλου, όπως επίσης και αυτός τούτος ο ναύαρχός τους Καπητάν Πασάς **Καρά Αλής**—με αποτέλεσμα ο Οθωμανικός Στόλος να εκκε-

νώσει τότε πανικόβλητος τό Αιγαίο και να καταφύγει, καταδιωκόμενος από τόν Ελληνικό Στόλο, στην ασφάλεια τών Δαρδανελίων. Στον επόμενο δε μήνα, σε τριήμερη επική μάχη στην Πελοπόννησο (26-28 Ιουλίου 1822), οι στρατιωτικές δυνάμεις τών Ελλήνων υπό τόν Κολοκοτώνη (3.150 Έλληνες) κατενίκησαν τίσ υπέρτερες δυνάμεις τής διαβόητης στρατιάς τού **Μαχμούτ πασά Δράμαλη** (30.000 Τούρκοι), στα στενά τών Δερβενακίων, Αγ. Σώστη και Αγιονόρι.

Επομένως, μετά από εκείνες τίσ καταγιστικές εξελίξεις στα ελληνοτουρκικά πολεμικά μέτωπα, η εξωτερική πολιτική *ουδετερότητας* τού **Λόρδου Castlereagh** σχετικά με τό Ελληνικό Ζήτημα ενεφανίζετο τότε, εν όψει μάλιστα τού επικειμένου Συνεδρίου στή Verona (20 Οκτωβρίου - 2 Δεκεμβρίου 1822), όχι μόνον αντίθετη προς τά φιλελληνικά συναισθήματα λαού και Κοινοβουλίου τής Βρεταννίας (ειδικά μετά τήν Σφαγή τής Χίου), αλλά επιπροσθέτως και *αναντίστοιχη* προς τό αντικειμενικό πλέον γεγονός ότι η εγειρομένη Ελλάς ανεδεικνύετο διά τών όπλων σε *ανερχόμενη δύναμη* στην ανατολική Μεσόγειο (ειδικά μετά τήν συντριβή τών Οθωμανών κατά ξηράν και κατά θάλασσα από τούς Έλληνες στο δίμηνο Ιουνίου-Ιουλίου 1822).

Στο πλαίσιο εκείνων τών εξελίξεων (Ρωσικό τελεσίγραφο, Σφαγή τής Χίου, πολεμικοί θρίαμβοι τών Ελλήνων, και επακόλουθο διάβημά τους έναντι τών ευρωπαϊών ηγεμόνων), η αρχή τής *ουδετερότητας* στην εξωτερική πολιτική τόσον τής Αυστρίας όσον και τής Βρεταννίας, προς διασφάλιση τής *ακεραιότητας* τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, άρχισε σταδιακά να υποκαθίσταται, όλο και περισσότερο στις ευρωπαϊκές αυλές, από τήν διαχρονική έκτοτε αρχή τής *Ευρωπαϊκής Αλληλεγγύης*, ήτοι τής αλληλεγγύης μεταξύ τών Χριστιανικών λαών τής Ευρώπης, όσον αφορά στο

Ελληνικό Ζήτημα. Καθίστατο πλέον προφανές στους ευρωπαίους ηγεμόνες (και ειδικά στους **Metternich** και **Λόρδο Castlereagh**), όλο και περισσότερο από τό 1822, ότι είχαν (ηθικο-πολιτισμικό) *χρέος* και (γεωπολιτικό) *συμφέρον* να συμβάλουν θετικά πλέον στο εξευρεθεί μια οριστική (ρεαλιστική) λύση στο Ελληνικό Ζήτημα, και όχι απλώς και μόνον να ελπίζουν (ματαιώς) ότι θα ήταν δυνατόν να αποτύχει η ήδη από τότε (1822) *επικρατήσασα* (εθνοαπελευθερωτική) επανάσταση τών Ελλήνων. Συγκεκριμένα, από τό καλοκαίρι τού 1822 άρχισε να διαμορφώνεται μια διευρωπαϊκή *συναντίληψη* μεταξύ τών ηγεμόνων τής Ευρώπης —Metternich, Λόρδου Castlereagh, Τσάρου Αλεξάνδρου Α΄ κ.ο.κ.— σχετικά με τό Ελληνικό Ζήτημα, ως εξής:

- **Οικουμενικός Ελληνισμός.** Ο Ρωσο-τουρκικός πόλεμος δεν ήταν πλέον αναγκαίος όσον αφορά στην προάσπιση αμάχων Ελλήνων σε *μη-εμπόλεμες* περιοχές στην Οθωμανική επικράτεια, δεδομένου ότι ο Σουλτάνος αφενός απεδέχθη επί τής αρχής (τον Μάιο 1822) όλους τούς (4) όρους τού Ρωσικού τηλεσιγράφου και αφετέρου συμμορφώθηκε *εμπράκτως* προς τά διά τού τηλεσιγράφου επιτασσόμενα: Από τήν επίδοση τού τηλεσιγράφου (Ιούλιο 1821) δεν επεσυνέβησαν μαζικές σφαγές αμάχων σε *μη-εμπόλεμες* περιοχές τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εντούτοις, ούτε τό τηλεσίγραφο θα ανακαλείτο άμεσα (π.χ. διά συνθήκης ειρήνης) ούτε και οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα αποκαθίσταντο πλήρως. Απεναντίας τό Ρωσικό τηλεσίγραφο θα αφήετο για κάποιο εύλογο διάστημα (μηνών ή και ετών) να «αιωρείται» αποτρεπτικώς, ως αντιγενοκτονιακή δαμόκλειος σπάθη κατά τού Σουλτάνου, προκειμένου να διασφαλίσει η Ρωσία και εν

γένει η Χριστιανική Ευρώπη ότι παρόμοιες εκτρωματικές μαζικές σφαγές κατά Χριστιανών—όπως εκείνες που έγιναν σε Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη και Κυδωνίες τό 1821 κατά Ελλήνων από Τούρκους—δεν θα επαναλαμβάνοντο κατά τά επόμενα χρόνια, όσο δηλαδή διαρκούσε ο Αγώνας τής Παλιγγενεσίας τών Ελλήνων, σε *μη-εμπόλεμες* περιοχές στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στο μεταξύ, στα επόμενα χρόνια, η στοιχειώδης διπλωματική «εκπροσώπηση» τής Ρωσίας στην Κωνσταντινούπολη θα εγίνετο μόνον ιδιούτως, ή μάλλον ατύπως (έμμεσα), διά τού πρέσβευς τής Βρεταννίας στην Κωνσταντινούπολη **Λόρδου Strangford** (Κεφ. 14).

- **Ελλαδικός Ελληνισμός.** Η δε προστασία αμάχων Ελλήνων στις ήδη απελευθερωθείσες από τούς Έλληνες *εμπόλεμες* περιοχές (Μωριάς, Ρούμελη και *εμπόλεμοι* νήσοι) επαφίετο στις ένοπλες δυνάμεις τών Ελλήνων, οι οποίοι με τίς θριαμβευτικές τους νίκες τό 1822 κατέδειξαν και απέδειξαν ότι ήσαν πλέον ικανοί να αποτρέψουν εις τό εξής διά τών όπλων (“διά τών **ιδίων** τών δυνάμεων” σύμφωνα με τόν Καποδίστρια) τέτοιες σφαγές σε *εμπόλεμες* περιοχές, ώστε εγκληματικά ανοσιουργήματα κατά τής Χριστιανικής Ευρώπης και κατά τής Ανθρωπότητας, όπως ήταν η Σφαγή τής Χίου, να μην επαναληφθούν. Προς τούτο, εφάινετο τότε ότι θα αρκούσε μια στοιχειώδης οικονομική υποστήριξη τού Ελληνικού Στόλου από ευρωπαϊκές Μεγάλες Δυνάμεις τό 1823-1824—σε συνδυασμό βέβαια με τήν συνέχιση τής εθνικής ομόνοιας που οι Έλληνες επέδειξαν τό 1821-1822—ώστε ο Ελληνικός Στόλος να είναι σε θέση να διατηρεί όχι μόνον τήν μαχητικότητα αλλά και τήν *ετοιμότητά* του έναντι αιφνιδιασμών από τόν Οθωμανικό Στόλο.

- **Ευρωπαϊκή επέμβαση.** Σε αυτό τό πλαίσιο γεωπολιτικών και πολεμικών διασφαλίσεων τού Χριστιανικού γένους τών Ελλήνων, τόσον τών *μη-εμπολέμων* όσον και τών *εμπολέμων*, δεν ενδείκνυτο πλέον οποιαδήποτε ένοπλη επέμβαση τής Ιεράς Συμμαχίας στον απελευθερωθέντα ελλαδικό χώρο, όπου ήδη οι Έλληνες είχαν επικρατήσει. Οποιαδήποτε επέμβαση τών ευρωπαϊκών Μεγάλων Δυνάμεων θα ήταν εις τό εξής μόνον διπλωματική, διαμεσολαβητικώς μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, προς ειρηνική διευθέτηση τού Ελληνικού Ζητήματος, και κατά συνακολουθία προς μη περαιτέρω περιπλοκή ή και πολεμική επιδείνωση τού Ανατολικού Ζητήματος, τό οποίο απειλούσε πλέον τήν διευρωπαϊκή ειρήνη στην μεταναπολεόντειο εποχή.

Σε εκείνη τήν βάση πραγματιστικής συναντίληψης, οι ευρωπαίοι ηγεμόνες συναπεφάσισαν, σε προπαρασκευαστική τους σύνοδο στη **Βιέννη** τόν Σεπτέμβριο τού 1822, να μην συμπεριλάβουν τό Ελληνικό Ζήτημα στα προς συζήτηση θέματα (agenda) τού Συνεδρίου στη Verona κατά τούς επόμενους δύο μήνες: Ο κίνδυνος στρατιωτικής επέμβασης, δήθεν ειρηνευτικής, από τήν Δύση κατά τών εμπολέμων Ελλήνων, είχε πλέον παρέλθει οριστικά, πριν καν αρχίσουν οι εργασίες τού Συνεδρίου στη Verona.

Δηλαδή, ο **Metternich** δεν είχε άλλη επιλογή, σχετικά με τό Ελληνικό Ζήτημα, από τό να αυτοπεριορισθεί στο διπλωματικό ειρηνευτικό επίτευγμα τών ευρωπαίων ηγεμόνων να αποτρέψουν τόν Ρωσο-τουρκικό πόλεμο, προς τό παρόν τουλάχιστον (1822). Αποδέχθηκε δε αναγκαστικά, εκ τών πραγμάτων, ότι οποιαδήποτε προοπτική για στρατιωτική καταστολή τής ελληνικής εξέγερσης από στρατιωτικές δυνάμεις τής Ιεράς Συμμαχίας είχε καταστεί

γεωπολιτικός αδύνατη τό 1822, ή και αδιανόητη πλέον, μετά τήν πολεμική επικράτηση τών Ελλήνων τότε, και μάλιστα υπό τό συνεχιζόμενο φάσμα τού «επικρεμάμενου» Ρωσικού τελεσιγράφου σε συνδυασμό με τήν *μη-αποκατάσταση*, έστω και στοιχειώδη, τών Ρωσο-τουρκικών διπλωματικών σχέσεων μετά τήν αποδοχή τών όρων τού τελεσιγράφου από τόν Σουλτάνο (Μάιος 1822).

Η μοναδική δε προοπτική για παρέμβαση τών Μεγάλων Δυνάμεων στο Ελληνικό Ζήτημα διεφαίνετο τότε στον **Metternich** ότι θα είχε διπλωματικό και μόνο χαρακτήρα στο ορατό μέλλον, αφενός σύμφωνα με τήν αρχή τής *Ευρωπαϊκής Αλληλεγγύης* υπέρ τών Ελλήνων—προταχθείσης από τό Ρωσικό τελεσίγραφο ως γεωπολιτικός θεμελιώδους—και αφετέρου με γεωπολιτικό σκοπό τήν κατά τό δυνατόν διασφάλιση τής *ακεραιότητας* τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας υπέρ τών Τούρκων (ανάλογα με τίς νίκες τών Ελλήνων στα πεδία τών μαχών και στις θάλασσες τών ναυμαχιών). Επιγραμματικά, η πολιτική τού Metternich όσον αφορά τήν τότε αδιαμφισβητήτως και περιφανώς εγειρομένη Ελλάδα μεταλλάχθη από *μαξιμαλιστική* τό 1821 (στρατιωτική *καταστολή* τής ελληνικής εξέγερσης, κατά τό Αυστριακό επεμβατικό πρότυπο στην Ιταλία) σε *βελτιστοποιητική* από τό 1822 (διπλωματική *περιστολή*, εδαφική και πολιτική, τής ελεύθερης Ελληνικής Επικρατείας).

12. Κατάρρευση τής Ευρωπαϊκής Πενταρχίας

Σε εκείνο τό πλαίσιο (διπλωματικού αδιεξόδου και αναγκαστικής μετάλλαξης τής εξωτερικής πολιτικής τού Metternich σχετικά με τό Ελληνικό Ζήτημα), είναι ενδεικτικό ότι ο επίσημος εκπρόσωπος τής

Έκθ. 22

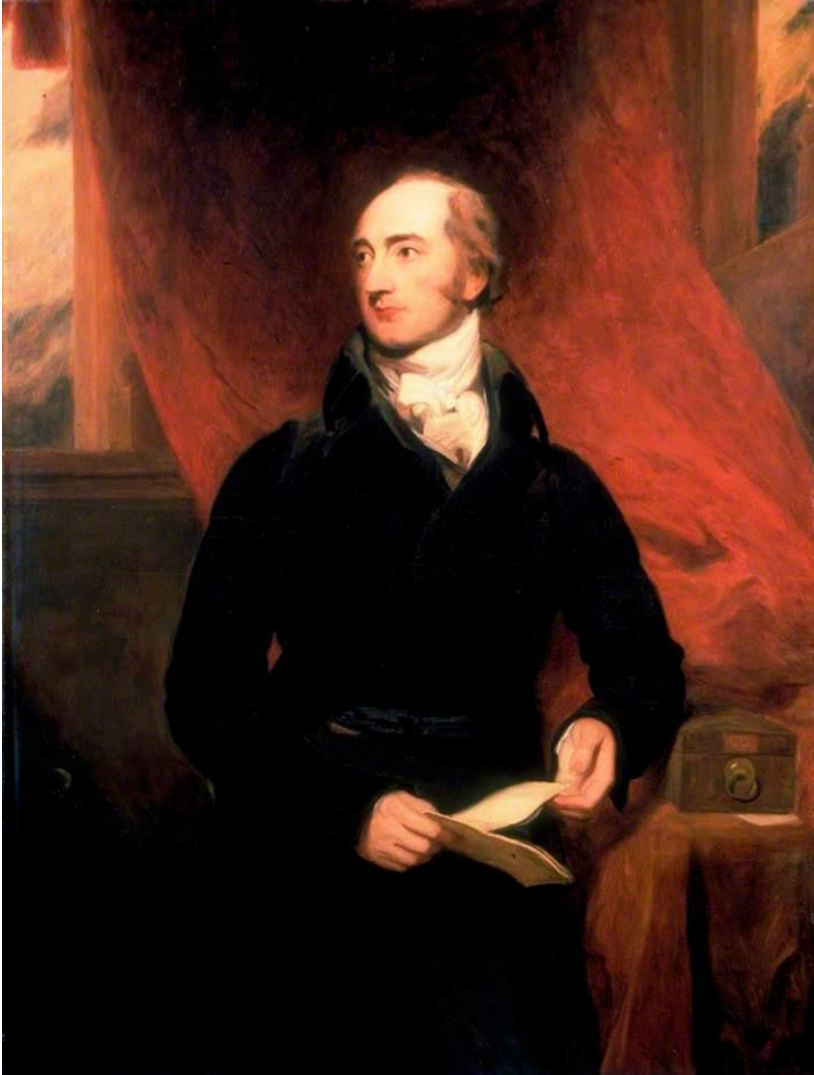
Δούκας τού Wellington,
Εκπρόσωπος τής Βρεταννίας στο
Συνέδριο στη Verona (1822)

Έκθ. 23

Λόρδος Castlereagh
Υπουργός Εξωτερικών τής Βρεταννίας
(1812 - 1822)

Βρεταννίας στο Συνέδριο τών ευρωπαϊών ηγεμόνων στη **Verona**, ο Arthur Wellesley, **Δούκας τού Wellington** (Έκθ. 22), είχε ρητές έγγραφες οδηγίες από τόν Υπουργό Εξωτερικών τής Βρεταννίας **Λόρδο Castlereagh** (Έκθ. 23)—επιδοθείσες από τόν **George Canning** (Έκθ. 24), διαδεχθέντα τόν Λόρδο Castlereagh στο Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών—να μην συναινέσει επ' ουδενί σε προτάσεις ευρωπαϊών ηγεμόνων για στρατιωτική επέμβαση τής Ιεράς Συμμαχίας είτε στην Ελλάδα είτε στην Ισπανία. Σε περίπτωση δε που οιοσδήποτε σύνοδος στη Verona εισηγείτο στρατιωτική εκστρατεία τής Ιεράς Συμμαχίας στην Αμερική προς καταστολή αποσχιστικών επαναστάσεων, ο **Δούκας τού Wellington** εντέλλετο να απειλήσει τούς ηγεμόνες τής Ευρώπης με ναυτικό αποκλεισμό ή και μείζονα πόλεμο.

Έκθ. 24

George Canning

Υπουργός Εξωτερικών (1822 - 1827) και Πρωθυπουργός (1827) τής Βρεταννίας

Όσον αφορά μεν στο Ελληνικό Ζήτημα, οι ευρωπαίοι ηγεμόνες κατέληξαν στην αναφερθείσα προσυνομιλιακή τους συμφωνία στη Βιέννη, ήτοι ότι δεν ετίθετο καν αυτό τό Ζήτημα. Όσον αφορά όμως στο Ισπανικό Ζήτημα, οι συζητήσεις τών συνέδρων στη Verona ανέδειξαν τήν αγεφύρωτη διάσταση απόψεων που χώριζαν τήν Βρετανία από τήν ηπειρωτική Ευρώπη όσον αφορά στη στρατιωτική καταστολή εξεγέρσεων από τήν Ιερά Συμμαχία. Οι ηγεμόνες τής ηπειρωτικής Ευρώπης απεφάσισαν τήν στρατιωτική επέμβαση τής Γαλλίας στην Ισπανία, με οικονομική υποστήριξη τής Ιεράς Συμμαχίας, χωρίς τήν συναίνεση (concert) τής Βρετανίας, ήτοι παραβιάζοντας και πάλι (όπως είχαν κάνει στην περίπτωση τής Ιταλίας) τόν θεμελιώδη όρο βάσει τού οποίου είχε συγκροτηθεί η *Ευρωπαϊκή Συνεννόηση* (Concert of Europe) από τό 1815 με ιδρυτική πρωτοβουλία τού **Λόρδου Castlereagh**. Κατά συνέπεια, η περιβόητη Πενταμερής Συμμαχία (Quintuple Alliance) τών Μεγάλων Δυνάμεων (Αγγλία, Αυστρία, Γαλλία, Πρωσία και Ρωσία) στη μεταναπολεόντειο εποχή είχε πλέον καταρρεύσει: Τό συνέδριο στη **Verona** τό 1822 ήταν τό τελευταίο στο οποίο συμμετείχε η Βρετανία στο πλαίσιο τής Ευρωπαϊκής Πενταρχίας (1815-1822).

13. Ηγεμονική αναβάθμιση τών Ελλήνων

Ενώ μάλιστα η *Ευρωπαϊκή Συνεννόηση* κατέρρευε, οι Έλληνες αφιέντο πλέον απερίσπαστοι να κυριαρχούν στον Μωριά, στη Ρούμελη και στο Αιγαίο, κοινή συναινέσει τών ευρωπαίων ηγεμόνων και υπό τήν γεωστρατηγική προστασία τού πολιτισμικού και θρησκευτικού πλέγματος τών Ρωσοελληνικών σχέσεων, ήτοι

ιστορικών σχέσεων μεταξύ δύο ομοδόξων λαών. Επί πλέον οι Έλληνες αναβαθμίσθηκαν ως έθνος στη Verona (γεγονός που διέλαθε τήν προσοχή σχεδόν όλων τών ιστοριογράφων τού Πολέμου τής Ελληνικής Ανεξαρτησίας), όπως διεκηρύχθη ρητώς στην κοινή διακοίνωση τών ανάκτων στο Συνεδριο στη Verona. Συγκεκριμένα, εκείνη η διακοίνωση εξεδόθη κατά τήν λήξη τών εργασιών τού Συνεδρίου στη Verona (2 Δεκεμβρίου 1822) και επεσήμαινε μεταξύ άλλων τά εξής:³⁹

- Ο πολεμικός και διπλωματικός Αγώνας τής Παλιγγενεσίας τών Ελλήνων αναγνωρίσθηκε ρητά από τούς άνακτες στη Verona ότι αποτελεί, επί λέξει, “**Μέγα πολιτικό συμβάν**”, ήτοι ότι έχει τεράστια γεωπολιτική σημασία—δεδομένου ότι τό Ελληνικό Ζήτημα είχε αναδειχθεί ως τό επίκεντρο τού ευρύτερου Ανατολικού Ζητήματος τότε πλέον, ήτοι μετά τήν πολεμική επικράτηση τών Ελλήνων υπό τήν γεωστρατηγική προστατευτική σκιά τού Ρωσικού τελεσιγράφου.
- Γεωγραφικά και πολιτισμικά, εκείνος ο αγώνας διεξήγετο, επί λέξει, στις “**ανατολικές εσχατιές τής Ευρώπης**”, ήτοι οι (Χριστιανοί) Έλληνες πολεμούσαν ως πρόμαχοι τής (Χριστιανικής) Ευρώπης. Σε αντίθεση μάλιστα με τήν αποτυχία τής επανάστασεως τών Carbonari στην Ιταλία, οι επανάσταση τών Ελλήνων επέτυχε, ήτοι οι Έλληνες “**κατόρθωσαν**” να προκαλέσουν μια τετελεσμένη ανατροπή (fait accompli) στην Ν.Α. Ευρώπη επί λέξει ως εξής:

“Ό,τι τό ανατρεπτικόν τών κοινωνιών πνεύμα ήρχισεν εν τή δυτική χερσονήσω, ό,τι εδοκίμασε να πράξη εν Ιταλία τό **κατώρθωσεν** εν ταίς **ανατολικαίς εσχατιαίς τής Ευρώπης.**”

- Όσον αφορά δε στη (μη υφισταμένη) προοπτική στρατιωτικής επεμβάσεως τής Ιεράς Συμμαχίας στην Ελλάδα, οι άνακτες δηλώνουν ότι “**καταδικάζουν**” τήν ελληνική εξέγερση λεκτικώς (χωρίς όμως να επεμβαίνουν εκεί στρατιωτικώς), ότι περιορίζονται να ακούουν “την φωνήν τής **συνειδήσεως** και τού **ιερού χρέους**”, να “**συνηγορούν**” υπέρ τών θυμάτων τού Ελληνοτουρκικού πολέμου, και απλώς και μόνον να “**ελπίζουν**” ότι θα “**εξομαλυνθεί**” η έκρυθμη κατάσταση στο όντως υφιστάμενο Ελληνικό Ζήτημα, που συνιστά έκφανση τού “**Ανατολικού Ζητήματος**”, επί λέξει ως εξής:

“Οι άνακτες, έχοντες σταθεράν απόφασιν ν' απωθήσωσι τήν αρχήν τής **επαναστάσεως** καθ' οποίον μέρος και εν οποία μορφή και αν εφαινέτο, έσπευσαν να τήν **καταδικάσωσι** εκ συμφώνου· ασχολούμενοι δε αμεταθέτως εις τό έργον τής κοινής φροντίδος των αντέκρουσαν παν ό,τι εδύνατο να τούς παρεκτρέψη τής οδοϋ των· αλλ' ακούοντες εν ταυτώ και τήν φωνήν τής **συνειδήσεως** και τού **ιερού χρέους** **συνηγόρησαν** υπέρ τών θυμάτων ασυνέτου και εγκληματικού επιχειρήματος. Αι πολλάί και φιλικαί τών πέντε αυλών προς αλλήλας διακοινώσεις διαρκούσης τής εποχής ταύτης, μιας τών σημαντικότερων τής συμμαχίας των, έφεραν εις σύμπνοιαν όλας ως προς τό **ζήτημα τής Ανατολής**· απέκειτο δε εις τήν εν Βερώνη συνέλευσιν να καθιερώση και επιβεβαιώση τά ορισθέντα. Αι δε σύμμαχοι τής Ρωσίας αυλαί **ελπίζουν** ότι διά τών κοινών προσπαθειών θα **εξομαλυνθούν** τά μέχρι τούδε εμπόδια εις ευόδωσιν τών ευχών αυτών.”

Τουτέστιν, σύμφωνα με σχετική λαϊκή έκφραση, «άλλα λόγια ν' αγαπιόμαστε», περί δε τής «ταμπακιέρας» (στρατιωτικής

επεμβάσεως τής Ιεράς Συμμαχίας στην Ελλάδα), έστω ως μικρή πιθανότητα ή προοπτική, ουδείς απολύτως λόγος.

Συγκεφαλαιωτικά, είναι προφανές ότι στο κείμενο τής επίσημης διακοίνωσης τών ευρωπαϊών ηγεμόνων στο Συνέδριο τής Verona, αντικατοπτρίζεται (κατ' εννοιολογική υπονόηση) η ουσία τόσο του Ρωσικού τελεσιγράφου (1821) όσον και τού Ελληνικού διαβήματος (1822), όσον αφορά στις θεμελιώδεις αρχές τής “**συνειδησιακής**” (αντιγενοκτονιακής) Ανθρωπιστικής Αλληλεγγύης και τής εξ “**ιερού χρέους**” (Χριστιανικής) Ευρωπαϊκής Αλληλεγγύης. Επί πλέον, στη διακοίνωσή τους στη Verona, οι ευρωπαίοι άνακτες αναβάθμισαν λεκτικώς τήν αναφορά τους στον Αγώνα τής Παλιγγενεσίας από “**εγκληματική μηχανορραφία**”—όπως ρητώς τόν είχαν χαρακτηρίσει υποτιμητικώς και καταφρονητικώς στην επίσημη διακοίνωσή τους (30 Απριλίου 1821) στο Συνέδριο στο Leibach⁶ κατά τόν προηγούμενο χρόνο—σε “**επανάσταση**”, και μάλιστα με γλαφυρή-λογοτεχνική διατύπωση, ήτοι επί λέξει “**επαναστατικό δαυλό εν μέσω τής οθωμανικής αυτοκρατορίας**”. Επί τής ουσίας δε, πέραν τής (λεκτικής) αναβάθμισης τών Ελλήνων, τό Συνέδριο στη Verona σηματοδότησε δύο μείζονες γεωπολιτικές εξελίξεις υπέρ τού Αγώνα τής Παλιγγενεσίας, όπως συνοψίζεται στα επόμενα δύο κεφάλαια (Κεφ. 14-15).

14. Ρωσο-αγγλικός φιλελληνικός άξονας

Επειδή η Ρωσία δεν είχε *σοβαρή* πρόθεση να αποκαταστήσει διπλωματικές σχέσεις με τήν Οθωμανική Αυτοκρατορία επί χρόνια—όσο δηλαδή διαρκούσε ο Πόλεμος τής Ελληνικής Ανεξαρτησίας, όπως *εν τοίς πράγμασι* απεδείχθη εκ τών υστέρων—ακόμη και

μετά τήν αποδοχή τών όρων τού τελεσιγράφου από τόν Σουλτάνο (Μάιο 1822) και τό πέρας τών εργασιών τού “μετατελεσιγραφικού” Συνεδρίου στη Verona (Δεκέμβριο 1822), ο Τσάρος Αλέξανδρος Α΄ ανέθεσε στον **Strangford**, πρέσβυ τής Βρεταννίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, τήν άτυπη εκπροσώπηση τής Ρωσικής κυβέρνησης ενώπιον τής Υψηλής Πύλης. Προφανώς, εάν η Ρωσία έσπευδε να αποκαταστήσει διπλωματικές σχέσεις με τήν Πύλη αμέσως μετά τό Συνέδριο στη Verona—όπως ματαιίως επεδίωκε ο **Metternich**—η αποτελεσματικότητα τού έκτοτε επί χρόνια «επικρεμαμένου» Ρωσικού τελεσιγράφου θα απομειώνετο σημαντικά.

Συγκεκριμένα, σε περίπτωση πρόωρης αποκατάστασης κανονικών διπλωματικών σχέσεων μεταξύ τής Ρωσίας και τής Πύλης, ο μεν Οικουμενικός Ελληνισμός θα ετίθετο τότε εκ νέου εν κινδύνω, ως απροστάτευτος πλέον από τήν στρατιωτική Υπερδύναμη Ρωσία, η δε αποφασιστικότητα ή και σοβαρότητα τού Τσάρου τής Ρωσίας, ως φυσικού ηγέτου και διαχρονικού προστάτου τών Ορθοδόξων Χριστιανών, θα ετίθετο τότε εν αμφιβόλω, ήτοι θα εκλαμβάνετο—τόσον από τούς ευρωπαίους ηγεμόνες όσον και, τό χείριστο, από τόν Σουλτάνο—ως αδυναμία ή και αδιαφορία τής Ρωσίας για τήν τύχη τών μη-εμπολέμων Ελλήνων, αφού θα προκαλείτο τότε η εύλογος εντύπωση ότι διά τού τελεσιγράφου τό 1821 ο Τσάρος απλώς και μόνον «μπλόφαρε». Επομένως η μη-αποκατάσταση διπλωματικών σχέσεων μεταξύ τής Ρωσίας και τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο άμεσο μέλλον ήταν τότε γεωπολιτικώς ενδεδειγμένη για τήν Ρωσία και αντιγεννοκτονιακώς εθνοσωτήρια για τούς Έλληνες.

Επί πλέον, κατά τήν διάρκεια τού Συνεδρίου στη Verona, ο Τσάρος δεν περιορίσθηκε μόνον να ζητήσει τότε τίς διπλωματικές

διαμεσολαβητικές υπηρεσίες της Βρετανίας όσον αφορά στην (άτυπη) εκπροσώπηση της Ρωσίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Πρότεινε στον **Strangford** τήν συγκρότηση ενός Φιλελληνικού Ρωσο-αγγλικού άξονα, στον οποίο η μέν Ρωσία θα διαδραμάτιζε τόν (στρατιωτικό) ρόλο της «επικρεμαμένης» απειλής (το «ραβδί») κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η δε Βρετανία θα ανέλαμβανε τόν (διπλωματικό) ρόλο της διαμεσολάβησης μεταξύ των Ελλήνων και των Τούρκων προς εξεύρεση μιας οριστικής λύσης τού Ελληνικού Ζητήματος, αμοιβαία αποδεκτής από τούς εμπολέμους (το «καρότο»). Ειδικότερα, εκείνη τήν ρηξικέλευθη πρότασή του ο Τσάρος τήν διατύπωσε σε *κατ' ιδίαν* συνάντησή του με τόν **Strangford** στο περιθώριο τού Συνεδρίου στη Verona, περιθωριοποιώντας *κατ' αυτόν* τόν τρόπο τόν **Metternich** όσον αφορά στο Ελληνικό Ζήτημα: Η Ρωσία *περέδιδε μονομερώς* στην Βρετανία τήν σκυτάλη της ευρωπαϊκής διπλωματίας όσον αφορά στον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο, ήτοι η Βρετανία θα ανέλαμβανε (α) τήν πρωτοβουλία των διπλωματικών κινήσεων προς διαμεσολάβηση μεταξύ των εμπολέμων, και (β) τήν εκπόνηση ενός *σχεδίου* προς επίλυση τού Ελληνικού Ζητήματος. Συγκεκριμένα ο Τσάρος διατύπωσε τήν πρότασή του ως εξής στον **Strangford**:

“ Είμαι πεπεισμένος ότι η **κοινή γνώμη της Αγγλίας** θα αναγκάσει τήν κυβέρνησή της να ασχοληθεί σπουδαίως με τά θέματα της Ελλάδος, και ότι τό **Ελληνικόν Ζήτημα** θα θεωρηθεί παρά τού **αγγλικού λαού** όπως και τό της ανθρωποεμπορίας. Ένεκα τούτου, αντί να προβάλω εγώ στους συμμάχους μου **σχέδιον** προς βελτίωση της πολιτικής καταστάσεως της Ελλάδος, **προτιμώ να αναμείνω τό σχέδιο της αγγλικής αυλής.**”

Εκείνη η ιστορική πρόταση τής Ρωσίας προς τήν Βρετανία ήταν τότε ρηξικέλευθη, διότι μεταξύ άλλων προσδιόριζε ρητώς τόν αγγλικό **λαό** ως κορυφαίο παράγοντα *εξωτερικής* πολιτικής, και μάλιστα σε γεωπολιτικό επίπεδο. Επομένως στο Συνέδριο στη Verona άρχισε να δικαιώνεται η επιλογή τών εμπολέμων Ελλήνων—πρωτοστατούντος τού Μαυροκορδάτου, υπό τήν διορατική γεωστρατηγική καθοδήγηση τού Καποδίστρια τό 1821-1822—να διεξάγουν τήν εξωτερική πολιτική τής εμπολέμου Ελλάδος όχι μόνον σε επίπεδο **ηγεμόνων**, αλλά επιπροσθέτως και επικουρικώς (και ενίοτε κυρίως) σε επίπεδο ευρωπαϊκών **λαών** και σε συναρτώμενο επίπεδο δημοκρατικών και ανθρωπιστικών **αρχών**, τά οποία αμφότερα έκείντο επέκεινα τής γεωπολιτικής αντιληπτικότητας (αν όχι λαοφοβικής ιδεοληψίας) τού **Metternich**.

Με εκείνη τήν πρότασή του, ο Τσάρος Αλέξανδρος Α΄ ευθυγραμμίζετο αφενός με τήν νέα (ριζοσπαστική) γεωπολιτική δυναμική που είχε δημιουργηθεί τότε από τήν ανάδειξη τού φιλελεύθερου και φιλέλληνας **Canning** στην ηγεσία τού βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών (13 Σεπτεμβρίου 1822), αφετέρου δε με τήν εξωτερική πολιτική τού **Καποδίστρια**, απαύγασμα τής οποίας ήταν τό Ρωσικό τελεσίγραφο (1821). Επί πλέον, η πρόταση τού Τσάρου ευθυγραμμίζετο και με τόν νέο («μετατελεσιγραφικό») ρόλο τού Καποδίστρια, που τότε, κατά τήν Σύνοδο στη Verona και έκτοτε (μέχρι τό 1827), παρέμενε μεν τύποις Υπουργός Εξωτερικών τής Ρωσίας αλλά όμως—μετά τήν παραίτησή του από τήν σημαίνουσα θέση του και τήν αποχώρησή του από τήν Πετρούπολη (19 Αυγούστου 1822)—είχε πλέον μετεγκατασταθεί μόνιμα στη Γενεύη, από όπου είχε αρχίσει *ἔργω* να ηγείται τού διεθνούς **Φιλελληνικού** κινήματος, ως ο άτυπος ηγέτης τών εμπολέμων Ελλήνων.

Σημειωτέον, εν παρόδω, ότι δεν ήταν η πρώτη φορά που ο Τσάρος Αλέξανδρος Α΄ ακολουθούσε **ανθρωπιστικές** ή και **δημοκρατικές** αρχές, σε επίπεδο **λαών**, και δη από κοινού με τόν Καποδίστρια, κατά τήν άσκηση τής Ρωσικής εξωτερικής πολιτικής. Άν μη τι άλλο, η ενότητα, η ακεραιότητα και η ουδετερότητα τής Ελβετίας, ειδικά δε η αντιπροσωπευτικότητα τού ομοσπονδιακού πολιτικού τής συστήματος, σφυρηλατήθηκαν από περίτεχνες διπλωματικές μεθοδεύσεις τού **Τσάρου Αλεξάνδρου Α΄** και τού τότε εκπροσώπου του στην Ελβετία **Ιωάννου Καποδίστρια**, ο οποίος μάλιστα συνέταξε τό νέο της σύνταγμα στη θυελλώδη εποχή τών Ναπολεοντείων πολέμων. Γενικά, η θεμελιώδης διαφορά μεταξύ τού **Metternich** και τού **Τσάρου Αλεξάνδρου Α΄** είναι ότι ο πρώτος ασκούσε τήν εξωτερική πολιτική του κατά μάλλον μονοδιάστατο, προβλέψιμο, ή και ενίοτε μονολιθικό τρόπο, ήτοι *πάντοτε* σε επίπεδο **ηγεμόνων**, επ' ουδενί δε **λαών**, ενώ απεναντίας ο δεύτερος ασκούσε εξωτερική πολιτική που άλλοτε μεν ήταν «συντηρητική» και «απολυταρχική» (π.χ. η συγκρότηση τής *Ιεράς Συμμαχίας*, εις ανάσχεση τής επιρροής τής Βρεταννίας στην Ευρώπη, ήτοι εις γεωπολιτική αντιστάθμιση τής *Ευρωπαϊκής Συνεννόησης*, τήν οποία επινόησε και σχεδίασε ο Λόρδος Castlereagh), άλλοτε δε ήταν «προοδευτική» και «αντιπροσωπευτική» (π.χ. Ελβετία, Επτάνησος Πολιτεία, Σερβία, όπως επίσης και στην περίπτωση τής διασφάλισης τής ενότητος τής Γαλλίας αμέσως μετά τήν συντριβή τού Ναπολέοντος, με διπλωματικές ενέργειες και πάλι τού Καποδίστρια).

Σε κάθε περίπτωση, στο περιθώριο τών εργασιών τού Συνεδρίου στη Verona, ο Τσάρος Αλέξανδρος Α΄ έθεσε τό πρώτο θεμέλιο τού Ρωσο-αγγλικού άξονα σχετικά με τό Ελληνικό Ζήτημα, περιθωριοποιώντας τόν **Metternich** τής Αυστρίας και υποβαθμί-

ζοντας (παρακάμπτοντας) τήν Ιερά Συμμαχία. Επιγραμματικά, τό Συνέδριο στη Verona σηματοδότησε όχι μόνο τό τέλος τής («Αγγλογενούς») Ευρωπαϊκής Συνεννόησης, αλλά και τήν αρχή τού τέλους τής (αντισταθμιστικής «Ρωσογενούς») Ιεράς Συμμαχίας—που παρότι είχε ιδρυθεί με πρωτοβουλία τού Τσάρου τό 1815, είχε εντούτοις μετεξελιχθεί από τό 1821 σε ένα μονολιθικό διπλωματικό σύστημα γεωπολιτικών ισορροπιών διά τού οποίου ο Metternich επέβαλε όρια και περιορισμούς στην Ρωσία, ειδικά όσον αφορά στην επέκταση τής επιρροής της στην ανατολική Ευρώπη και κυρίως στα (ομόδοξα) Βαλκάνια.

Πράγματι, τό τέλος τής *Ιεράς Συμμαχίας* επεσυνέβη μετά από τρισήμισυ χρόνια, στις 23 Μαρτίου 1826, με τήν υπογραφή τότε τού **Πρωτοκόλλου τής Πετρούπολεως** από τούς εκπροσώπους τής Αγγλίας (**Δούκας τού Wellington**) και τής Ρωσίας (**Nesselrode** και **Πρίγκηπας de Lieven**), τό οποίο ως *διμερής* διακρατική συμφωνία—χωρίς συμμετοχή ή προηγούμενη γνώση, πολλώ δε μάλλον προέγκριση, τών άλλων μελών τής Ιεράς Συμμαχίας—αφενός προέβλεπε τήν *διμερή* συνέργεια (κατ' ουσίαν συμμαχία) Ρωσίας και Αγγλίας προς επίλυση τού Ελληνικού Ζητήματος και αφετέρου αναγνώριζε πολιτική ύπαρξη στους Έλληνες μνημονεύοντας τό όνομα «Ελλάδα».

15. Μετατελεσίγραφική αμερικανική διακήρυξη

Ο Τσάρος Αλέξανδρος Α', στην ως άνω κατ' ιδίαν πρότασή του προς τόν **Strangford**, Πρέσβυ τής Βρεταννίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, περί Ρωσο-αγγλικού άξονος όσον αφορά στο

Ελληνικό Ζήτημα, διατύπωσε συνοπτικά τήν τότε θέση τής Ρωσίας σχετικά με τήν επίλυση αυτού τού ζητήματος ως εξής:

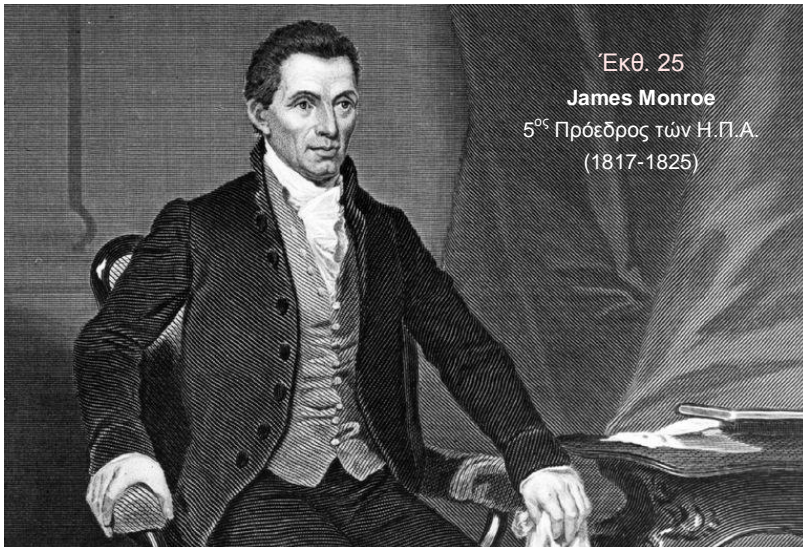
“ Η ιδέα περί ανεξαρτησίας τής Ελλάδος είναι χιμαιρική: Η έσχατη επιθυμία μου είναι ν’ απολαύσει ο τόπος εκείνος [των επαναστατημένων Ελλήνων] κυβερνητικό σύστημα παρόμοιο με αυτό που επικρατεί στη Σερβία ή στη Μολδοβλαχία.”

Η Ρωσία δηλαδή επεδίωκε τότε μάλλον τήν αυτονομία παρά τήν ανεξαρτησία τής εγειρομένης Ελλάδος, με τό σκεπτικό ότι μια αυτόνομη Ελλάδα θα προσέβλεπε πάντοτε προς τήν Ρωσία ως γεωστρατηγικό της προστάτη, όπως ακριβώς συνέβαινε στη Σερβία και στις παραδουνάβιες ηγεμονίες. Δηλαδή η επιρροή τής Ρωσίας σε μια «ημιελεύθερη» Ελλάδα θα διεσφαλιζέτο διαχρονικά ενώ η θα ετίθετο εν αμφιβόλω χαοτικά σε μια «ελεύθερη» Ελλάδα.

Εν τούτοις, στην επομένη ακριβώς ημέρα (3 Δεκεμβρίου 1822) από τήν λήξη τού Συνεδρίου στην Verona, μια μείζονος σημασίας εξέλιξη επεσυνέβη στην άλλη όχθη τού Ατλαντικού υπέρ τής **ανεξαρτησίας** (και όχι αυτονομίας) τής *δημοκρατικής* Ελληνικής Πολιτείας: Ο **James Monroe**, 5^{ος} Πρόεδρος τών Η.Π.Α. (1817-1825), προέβη σε μια επιγραμματική αλλά και βαρυσήμαντη δήλωση υπέρ τών εμπολέμων Ελλήνων. Η δήλωση τού Monroe, που ήταν επιμελώς «ζυγισμένη» λέξη-προς-λέξη, εγένετο κατά τόν πλέον επίσημο τρόπο—ήτοι σε ύψιστο θεσμικό επίπεδο, στην ετήσια (5^η) Προεδρική Ομιλία του («State of the Union Address») ενώπιον τής ολομελείας (joint session) τού Κογκρέσσου τών Η.Π.Α.—ως εξής:

“ Υφίσταται μια έντονη ελπίδα ότι αυτός ο [Ελληνικός] λαός θα ανακτήσει τήν **ανεξαρτησία του και θα αναλάβει τήν **ισότιμη** θέση του μεταξύ τών **εθνών τής γης**.”**

Επρόκειτο περί τής πρώτης *επίσημης* αναφοράς από μεγάλο ξένο ηγέτη στην εθνική **ανεξαρτησία** (independence) τών Ελλήνων και, έτι περαιτέρω, στην **ισοτιμία** (equal station) τής εγειρομένης Ελλάδος με τίς Μεγάλες Δυνάμεις σε επίπεδο διεθνούς δικαίου: Οι Η.Π.Α. προσέβλεπαν, με “έντονη ελπίδα”, σε αυτό ακριβώς που ο Τσάρος θεωρούσε ως “*χιμαιρική ιδέα*”⁴⁰ τό 1822. Επί πλέον, με εκείνη τήν δήλωση τού Μονroe, οι Η.Π.Α. είναι ιστορικά η πρώτη μεγάλη χώρα που η κυβέρνησή της μνημόνευσε ρητώς και επισήμως τό όνομα «**Ελλάδα**» (Greece)—τέσσερα και πλέον χρόνια πριν πράξουν τό ίδιο η Ρωσία και Αγγλία διά τού ως άνω Πρωτοκόλλου τής Πετρούπολεως (23 Μαρτίου 1826)—ήτοι η πρώτη χώρα που ανεγνώρισε πολιτική ύπαρξη στους Έλληνες ως εθνότητα. Ειδικότερα τό πλήρες κείμενο τής διακήρυξης τού Μονroe περί τής εμπολέμου Ελλάδος, ενώπιον τού Αμερικανικού Κογκρέσσου τό 1822, έχει ως εξής σε ελληνική μετάφραση:⁴¹

Έκθ. 25

James Monroe

5^{ος} Πρόεδρος τών Η.Π.Α.
(1817-1825)

“ Η Ευρώπη εξακολουθεί να είναι ασταθής και **μολονότι ο επί μακρόν απειλητικός πόλεμος μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας δεν έχει ξεσπάσει, δεν υπάρχει καμία βεβαιότητα ότι οι διαφορές μεταξύ αυτών των δυνάμεων θα προσαρμοσθούν φιλικά**. Είναι αδύνατο να κοιτάξουμε τις καταπιέσεις της χώρας [Ελλάδος] σε σχέση με τις οποίες προέκυψαν αυτές οι διαφορές χωρίς να συγκινηθούμε βαθιά. Κάθε αναφορά στην **Ελλάδα** πληροί τό μυαλό μας με τά πιο υψηλόφρονα συναισθήματα και προκαλεί τά καλύτερα συναισθήματα [φιλελληνικής] θαλπωρής στα οποία είμαστε ευαίσθητοι εκ φύσεως. Η ανώτερη επιδεξιότητα και καλλιέργεια στις τέχνες, τό ηρωικό θάρρος στην πράξη, ο ανιδιοτελής πατριωτισμός, ο ενθουσιώδης ζήλος και η αφοσίωση υπέρ της δημοσίας και της προσωπικής ελευθερίας συνδέονται με τις αναμνήσεις μας για τήν **αρχαία Ελλάδα**. Τό ότι μια τέτοια **χώρα** θα έπρεπε να έχει καταβληθεί και επί τόσο μεγάλη χρονική περίοδο να έχει αποκρυβεί από τόν κόσμο, όπως όντως έγινε, κάτω από έναν σκοτεινό δεσποτισμό, προκαλεί μια **αδιάκοπη και βαθιά θλίψη** σε **κάθε μεγάθυμη διάνοια** υπό τό πρίσμα της ιστορίας **παλαιών εποχών**. Ήταν φυσικό, επομένως, ότι η επανεμφάνιση αυτών των ανθρώπων με τόν αρχικό χαρακτήρα τους, αγωνιζομένων για τήν ελευθερία τους, θα έπρεπε να προκαλεί αυτή τήν **μεγάλη ανάταση και συμπάθεια υπέρ τους**, οι οποίες πράγματι έχουν τόσο εμφανώς επιδειχθεί **σε όλες τις Ηνωμένες Πολιτείες**. Υφίσταται μια **έντονη ελπίδα** ότι αυτός ο [Ελληνικός] λαός θα ανακτήσει τήν **ανεξαρτησία** του και θα αναλάβει τήν **ισότιμη** θέση του μεταξύ των **εθνών της γης**.”

Είναι αξιοσημείωτο ότι η περί **Ελλάδος** διακηρυκτική παράγραφος στη γεωπολιτικώς βαρύνουσα ομιλία τού Προέδρου τών Η.Π.Α., με σχετικά λίγες—αλλά επιμελώς επιλεγείσες, μία προς μία—λέξεις, ήτοι 210 λέξεις στο πρωτότυπο κείμενο στην Αγγλική,⁴¹ ο Μονroe συνόψισε με αναλυτική διαύγεια και πολιτική διορατικότητα τήν δυναμική και τήν νομοτελειακή πλέον έκβαση τού Αγώνα τής Ανεξαρτησίας μετά τό («Καποδιστριακό») Ρωσικό τελεσίγραφο:

- **Ρωσικό τελεσίγραφο.** Λόγω τής τεραστίας σημασίας τού Ρωσικού τελεσιγράφου υπέρ τών Ελλήνων, η διακηρυκτική παράγραφος τού Μονroe αρχίζει με μια επιγραμματική αποτίμηση τών εν δυνάμει επιπτώσεων τού τελεσιγράφου τόσον επί τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας όσον και επί τής ευρωπαϊκής ειρήνης. Ορθώς—ως μετέπειτα απεδείχθη—ο Μονroe επεσήμανε ότι *“μολονότι ο επί μακρόν απειλητικός πόλεμος μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας δεν έχει ξεσπάσει”* μέχρι τότε (1822), τό Ρωσικό τελεσίγραφο συνέχιζε έκτοτε να επικρέμαται υπεράνω τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, και συνεπώς *“δεν υπάρχει καμία βεβαιότητα ότι οι διαφορές μεταξύ αυτών τών δυνάμεων θα προσαρμοσθούν φιλικά”* στα επόμενα χρόνια, μέχρι δηλαδή τήν τελική δικαίωση τών εμπολέμων Ελλήνων. Είναι προφανές ότι η ηγεσία τών Η.Π.Α. είχε αξιολογήσει επαρκώς τά δεδομένα σχετικά με τό τελεσίγραφο, ήτοι, μεταξύ άλλων, ότι (α) ο Ρωσο-τουρκικός πόλεμος απετράπη διότι ο Σουλτάνος αποδέχθηκε όλους τούς όρους τού τελεσιγράφου (Μάιος 1822), εις δικαίωση τής φιλελληνικής Ρωσικής στρατηγικής, αλλά εντούτοις (β) ούτε οι Ρωσο-τουρκικές διπλωματικές σχέσεις απεκατεστάθησαν, ούτε τό τελεσίγραφο ανεκλήθη καθ' οιονδήποτε τρόπο (π.χ. με Ρωσο-τουρκική συνθήκη, ή έστω με μονομερή

διακοίνωση ή επιστολή τής Ρωσικής κυβέρνησης), αλλά απεναντίας (γ) τό τελεσίγραφο παρέμενε εν τή ουσία του «μετέωρο», ως φάσμα πολέμου (εκπεφρασμένο *casus belli*) τής Ρωσίας κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, και επομένως (δ) θα συνέχιζε, ως «επικρεμάμενο», αφενός να προασπίζει αποτελεσματικά τόν Οικουμενικό Ελληνισμό (σε μη-εμπόλεμες περιοχές τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας) και αφετέρου, κατά συνακολουθία, να δίνει τήν αντικειμενική δυνατότητα στους εμπολέμους Έλληνες να επικεντρωθούν *απερίσπαστοι*, στην σταθεροποίηση τής κυριαρχίας τους σε απελευθερωθέντα Ελλαδικά και νησιωτικά μέτωπα από τό 1822 και έκτοτε.

- **Διαχρονική Ελλάδα.** Στη συνέχεια ο Monroe προβαίνει στην διπλωματικώς και γεωπολιτικώς ρηξικέλευθη (ρητή, και απερίφραστη) αναφορά του στη λέξη “**Ελλάδα**”, και μάλιστα όχι απλώς ως μια εθνοπολιτική κατάσταση εν τώ παρόντι—οι εμπόλεμοι Έλληνες είχαν ήδη συγκροτήσει τότε τήν πρώτη (πρωτόλεια) *δημοκρατική Πολιτεία* τους από τīs αρχές εκείνου τού έτους (Ιανουάριο 1822)—όχι δηλαδή μόνον ως αποτέλεσμα μιας επαναστάσεως, που ως επικρατήσασα είχε δημιουργήσει δίκαιο (όπως συνέβαινε και με τά αποσχιστικά κινήματα στη Λατινική Αμερική), αλλά επί πλέον ως μια *διαχρονική* πραγματικότητα παγκοσμίου ενδιαφέροντος: Σύμφωνα με τόν Monroe, η “*Ελλάδα*” είναι ένα κοσμογονικό φαινόμενο που εξελίσσεται από “*παλαιές εποχές*” τής ιστορίας (τής “*αρχαίας Ελλάδος*”) αδιαλείπτως μέχρι τό παρόν, κατά τό οποίο έλαβε χώρα η “*επανεμφάνιση*” τών Ελλήνων στο παγκόσμιο γεωπολιτικό προσκήνιο και μάλιστα “*με τόν αρχικό χαρακτήρα τους*”, ο οποίος ιστορικά διέπεται από

“άνώτερη επιδεξιότητα και καλλιέργεια στις τέχνες, ηρωικό θάρρος στην πράξη, ανιδιοτελή πατριωτισμό, ενθουσιώδη ζήλο και αφοσίωση υπέρ τής δημόσιας και τής προσωπικής ελευθερίας”.

- **Φιλελληνισμός.** Σε αυτό τό πλαίσιο, ο Μονροε επισημαίνει ότι η ένδοξη “επανεμφάνιση” τών Ελλήνων έχει προκαλέσει “μεγάλη ανάταση και συμπάθεια υπέρ τους” σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως εξ άλλου καταδεικνύεται “σε όλες τīs Ηνωμένες Πολιτείες”. Η μεγάλη έμφαση τού Μονροε στα φιλελληνικά “συναίσθηματα θαλπωρής” τών πολιτισμένων λαών σχετικά με τήν Παλιγγενεσία τών Ελλήνων, είναι ενδεικτική τής ορθής (και διορατικής) εκτίμησης τής ηγεσίας τών Η.Π.Α. σχετικά με τόν τεράστιο ρόλο που ο **Φιλελληνισμός**, ως παγκόσμιο λαϊκό κίνημα, επέπρωτο να διαδραματίσει για τήν πλήρη δικαίωση τών θυσιών τών “αγωνιζομένων για τήν ελευθερία τους” Ελλήνων, ήτοι για τήν “ανεξαρτησία” τής “Ελλάδος”. Επομένως η Αμερικανική κυβέρνηση αντιλαμβάνετο τότε αυτό που ήταν αρχικά δύσκολο να αποδεχθεί ο (λαοφοβικός) **Metternich**, ήτοι ότι ο Φιλελληνισμός αποτελούσε έναν σημαντικό παράγοντα—ίσως και σημαντικότερο από τήν συλλογική δύναμη τών ευρωπαϊών ανάκτων—που θα συντελούσε καταλυτικά στη επίλυση τού Ελληνικού Ζητήματος. Προφανώς, η ηγεσία τών Η.Π.Α. είχε «διαβάσει» σωστά τīs εξελίξεις στον Πόλεμο τής Ελληνικής Ανεξαρτησίας τό 1822: Οι εμπόλεμοι Έλληνες είχαν τότε επικρατήσει όχι μόνον **στρατιωτικά** (επί τών πεδίων τών μαχών) και **πολιτικά** (με τήν συγκρότηση τής δημοκρατικής Πολιτείας τους), αλλά επίσης και **διπλωματικά** (σε διευρωπαϊκό επίπεδο), αφού στο Συνέδριο στη Verona, διεξαχθέν αφενός

υπό τό φάσμα τού **Ρωσικού τελεσιγράφου** και αφετέρου υπό τήν πίεση τού **Φιλελληνισμού**, η Ιερά Συμμαχία είχε πλέον εμφανώς παραλύσει σχετικά με τό Ελληνικό Ζήτημα, σε τέτοιο βαθμό μάλιστα που οι άνακτες δεν απετόλμησαν να τό συμπεριλάβουν ούτε καν στα θέματα διαβούλευσής τους (agenda) στη Verona.

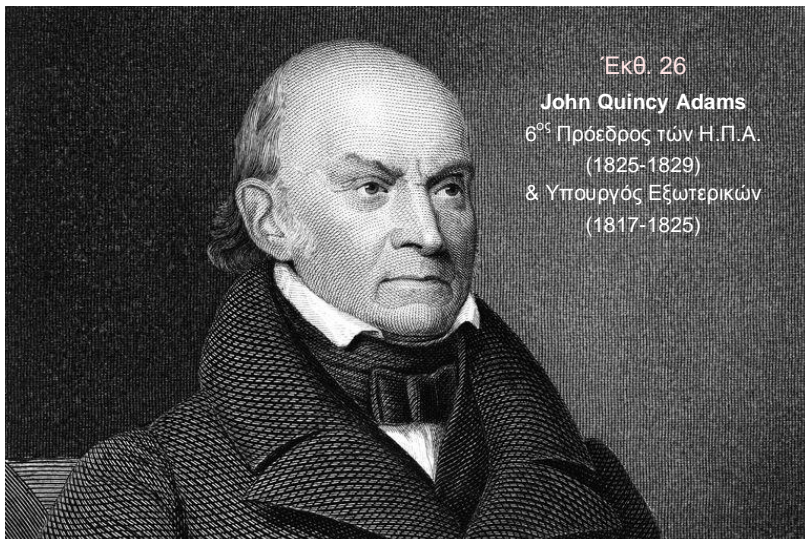
- **Ανεξαρτησία.** Όσο εντυπωσιακή ήταν η εισαγωγική πρόταση τής υπέρ Ελλάδος διακήρυξης τού Monroe τό 1822 (ήτοι η αναφορά του στην συνεχιζόμενη επενέργεια τού Ρωσικού τελεσιγράφου), άλλο τόσο ή και περισσότερο εντυπωσιακός ήταν ο συμπερασματικός επίλογός της: Οι Η.Π.Α προσέβλεπαν με “*μια έντονη ελπίδα*” στην εθνική “*ανεξαρτησία*” τής Ελλάδος, ως χώρας εν δυνάμει και κατά ιστορική νομοτέλεια “*ισοτίμου*” με τά άλλα “*έθνη τής γής*”, ήτοι *ισοτίμου* και με τίς Μεγάλες Δυνάμεις σε επίπεδο διεθνούς δικαίου. Μέχρι τότε οι μόνοι που είχαν διακηρύξει τήν “*ανεξαρτησία*” τής Ελλάδος ήσαν οι ίδιοι οι εμπόλεμοι Έλληνες.⁴²

Συγκεφαλαιωτικά, οι Η.Π.Α. ήσαν τότε η ανερχόμενη Μεγάλη Δύναμη στην Αμερικανική ήπειρο, δεδομένου μάλιστα ότι η Αμερικανική Επανάσταση και η *δημοκρατική* Πολιτεία τών Η.Π.Α. συναποτελούσαν τό *επιτυχημένο* πρότυπο (paradigm) που λειτουργούσε ως θρυαλλίδα για τά αποσχιστικά (αντιαποικιακά) κινήματα στη Λατινική Αμερική. Επομένως, τό ότι τό 1822 οι Η.Π.Α. διεκήρυξαν κατ' ουσίαν τήν “*ανεξαρτησία*” τής Ελλάδος ως *εφικτό* εθνικό στόχο τών Ελλήνων, σε βαθμό μάλιστα που η Αμερικανική ηγεσία προσέβλεπε στην επίτευξή του με “*έντονη ελπίδα*”, απετέλεσε μεγάλη δικαίωση για τούς υπέρ πάντων μαχομένους Έλληνες, όσον αφορά στην εξ αρχής διακηρυχθείσα επιλογή τους

να πολεμήσουν *μαξιμαλιστικά* για τήν εθνική τους ανεξαρτησία σύμφωνα με τό Αμερικανικό πρότυπο (και *όχι βελτιστοποιητικά* για τήν τοπική τους αυτονομία σύμφωνα με τό Σερβικό πρότυπο). Σε παγκόσμιο επίπεδο πλέον, ενώπιον όλων “των εθνών τής γης”, ο αντικειμενικός στόχος τών Ελλήνων, η εθνική τους “ανεξαρτησία”, θα προεβάλλετο έκτοτε, όλο και περισσότερο μέχρι τό 1830, ως στόχος που ήταν *όχι μόνον ιδεαλιστικός αλλά και πραγματιστικός*.

16. Αγγλο-αμερικανικός φιλελληνικός άξονας

Τό διπλωματικό παρασκήνιο που παρώθησε τήν Κυβέρνηση τών Η.Π.Α. στην παραπάνω φιλελληνική προεδρική δήλωση τό 1822, άπτεται τού ηγεμονικού Συνεδρίου στη Verona: Ενώ ο εκπρόσωπος

Έκθ. 26

John Quincy Adams

6^{ος} Πρόεδρος τών Η.Π.Α.

(1825-1829)

& Υπουργός Εξωτερικών

(1817-1825)

τής Βρεταννίας **Δούκας τού Wellington** σε εκείνο τό Συνέδριο διαβουλεύετο με τούς ηγεμόνες τής ηπειρωτικής Ευρώπης, ο Υπουργός Εξωτερικών τής Βρεταννίας **George Canning** ενημέρωνε τόν ομόλογό τών Η.Π.Α. **John Quincy Adams** λεπτομερειακώς δι' αλληλογραφίας για τίς εκεί συζητήσεις τών ευρωπαϊών ηγεμόνων, και ειδικά για τίς εκεί ρητώς διατυπωθείσες τάσεις τους προς βιαία (στρατιωτική) καταστολή όχι μόνον επαναστατικών κινημάτων στην Ευρώπη (ειδικά τότε στην Ισπανία) αλλά και κατά εξελισσομένων τότε αποσχιστικών κινημάτων στη Λατινική Αμερική.

Ο **Canning** προσέβλεπε σε κοινή δράση τής Αγγλίας και τών Η.Π.Α., η οποία θα διεσφάλιζε τήν Αγγλο-Αμερικανική ναυτική κυριαρχία στον Ατλαντικό και θα απαγόρευε στο μέλλον, ενόπλως, κάθε παρέμβαση ή στρατιωτική παρουσία αποικιακών δυνάμεων τής ηπειρωτικής Ευρώπης στην Αμερικανική ήπειρο. Σε κάθε περίπτωση, η *παρεμβατικότητα* τήν οποία η Ιερά Συμμαχία συνέχισε να επιδεικνύει *εμπράκτως* στο Συνέδριο στη Verona, εξερέθισε άκρως ευαίσθητες γεωπολιτικές «χορδές» στις Η.Π.Α.: Κατ' αρχήν, ο κίνδυνος επέκτασης τής Ρωσικής σφαίρας επιρροής στην Αμερικανική ήπειρο ήταν βασίμως υφιστάμενος και ορατός τότε, δεδομένου ότι ήδη από τό 1799 η Β.Α. Αμερική, βορείως τού 55^{ου} και μετέπειτα τού 51^{ου} Παραλλήλου, αποτελούσε αποικία τής Ρωσίας, προσδιορισθείσης με τά Τσαρικά διατάγματα Ukase τό 1799 και Ukase τό 1821, όπως κατεδείκνυε και η από τό 1812 λειτουργία τού Ρωσικού φρουρίου Fort Ross στη Β. Καλιφόρνια. Ακόμη περισσότερο άμεσος (και μεγαλύτερος) είχε καταστεί πλέον ο κίνδυνος συλλογικών επεμβάσεων τής Ιεράς Συμμαχίας στη Λατινική Αμερική: Η απόφαση τών ευρωπαϊών ηγεμόνων στη Verona για στρατιωτική επέμβαση τής Γαλλίας στην Ισπανία, με τήν οικονομική υποστήριξη τής Ιεράς Συμμαχίας και με άμεσο

στόχο τήν επαναφορά τών Βουρβόνων (τού Φερδινάνδου VII) στον Ισπανικό θρόνο τό 1823, εξελήφθη, τόσον από τήν Αγγλία όσον και από τίς Η.Π.Α., ως η πρώτη φάση ενός μείζονος αποικιοκρατικού σχεδίου τών ευρωπαϊών ανάκτων προς παλινόρθωση τού μοναρχισμού και τού μερκαντισμού στη Λατινική Αμερική διά κοινής στρατιωτικής δράσεως τής Γαλλίας και Ισπανίας (αμφότερες υπό τήν δυναστεία τών Βουρβόνων) με συνέργεια τής Ρωσίας.

Σε εκείνο τό πλαίσιο γεωπολιτικών (υπερποντίων) απειλών, ο **John Quincy Adams** είχε εμβριθή γνώση και διπλωματική εμπειρία σχετικά με τήν Ρωσική Υπερδύναμη, τίς τεράστιες και αστείρευτες δυνάμεις τού Ρωσικού λαού, τίς ηγετικές ικανότητες τού Τσάρου Αλεξάνδρου Α΄, όπως επίσης και τήν (Τσαρικής εμπνεύσεως) Ιερά Συμμαχία: Πριν αναλάβει τά καθήκοντά του τό 1817 στην ηγεσία τού Υπουργείου Εξωτερικών τών Η.Π.Α., ο **Adams** είχε ευδοκίμως εκπροσωπήσει τήν χώρα του ως ο ιστορικά πρώτος πρέσβυς τών Η.Π.Α. στη Ρωσία τό 1809-1814, ήτοι κατά τήν κρισιμότερη και ίσως μεγαλειωδέστερη μέχρι τότε περίοδο τής Ρωσικής Ιστορίας, είχε βιώσει επιτοπίως τόν τιτάνιο και νικηφόρο αγώνα τής Ρωσίας κατά τής Grande Armée τού Ναπολέοντα, και είχε αναπτύξει προσωπική σχέση αλληλοεκτίμησης με τόν Τσάρο Αλέξανδρο Α΄. Είχε επίσης αντίστοιχες βιωματικές γνώσεις για τίς αδυναμίες τής Ρωσίας, όπως επίσης και τής Αγγλίας (όπου διετέλεσε πρέσβυς τών Η.Π.Α. τό 1814-1817) και τής Γαλλίας (όπου διέμεινε κατά τίς «100 ημέρες» τού Ναπολέοντα τό 1815). Με τήν αίσθηση δε τού *μέτρου* που τόν διέκρινε—ήταν κλασικιστής σε ακαδημαϊκό επίπεδο, με εκτεταμένη γνώση τόσον τής Λατινικής όσον και τής Αρχαίας Ελληνικής—ο **Adams** γνώριζε πώς να μην υποτιμά αλλά ούτε και να υπερεκτιμά τίς στρατιωτικές απειλές από τόν Παλιό Κόσμο (Ευρώπη) κατά τού Νέου Κόσμου (Αμερική):

- **Αποαποικισμός.** Η ηγεσία των Η.Π.Α. θεωρούσε ευλόγως τότε (1822) ότι δεν υφίστατο πλέον κίνδυνος από τις Ιβηρικές αποικιοκρατικές δυνάμεις, *αυτές καθεαυτές*, όσον αφορά στις αποικιακές τους βλέψεις στην Αμερικανική ήπειρο: Και οι δύο χώρες (Ισπανία και Πορτογαλία) ηττώντο τότε, στρατιωτικώς και πολιτικώς, από τὰ εκεί αποσχιστικά επαναστατικά κινήματα, ήτοι τό πλέγμα των Αμερικανικών αποικιών τους αποδομείτο πλέον ταχύτατα (ως «ντόμινο») και με [χαστική](#) (επαναστατική) δυναμική.
- **Επαναποικισμός.** Εντούτοις, σε περίπτωση που η Ιερά Συμμαχία έρριχνε τό συλλογικό στρατιωτικό και οικονομικό της βάρος στην υπόθεση τού ευρωπαϊκού αποικισμού τής Αμερικής, τότε ο κίνδυνος για επαναποικισμό (τουλάχιστον μερικό) τής Λατινικής Αμερικής καθίστατο πλέον ορατός.
- **Αχίλλειος πτέρνα.** Παράλληλα όμως, ο **Adams** γνώριζε καλά (βιωματικά) τό αδύναμο στοιχείο («Αχίλλειο πτέρνα») τής Ρωσίας, όπως επίσης και όλων των άλλων απολυταρχικών (μοναρχικών) καθεστώτων στην ηπειρωτική Ευρώπη εν γένει: αποσταθεροποίηση εκ των ένδον, από *λαϊκές* επαναστάσεις με δημοκρατικό και εθνικό πρόταγμα.

Από τήν εποχή δε τής εμβληματικής αλλά και αποτυχούσης Γαλλικής Επανάστασεως, αυτός ο κίνδυνος για τὰ καθεστώτα τής Ευρώπης είχε επανακάμψει στην Ευρώπη, και μάλιστα στο (νότιο) «μαλακό υπογάστριό» της μετά τήν στρατιωτική επικράτηση τής Ελληνικής Επανάστασεως τό 1821-1822, η οποία είχε πρόταγμα *πολυδιάστατο*—δημοκρατικό, εθνικό, θρησκευτικό, πολιτισμικό— ήτοι πρόταγμα *ακαταμάχητο* διά στρατιωτικών και μόνον μέσων.

16.1. Προβολή επαναστατικής απειλής από τίσ Η.Π.Α.

Κατά συνέπεια, η επικράτηση τών εμπολέμων Ελλήνων, ανεδείκνυε στην Ευρωπαϊκή ήπειρο τήν Ελλάδα σε ό,τι ήσαν στην Αμερικανική ήπειρο οι Η.Π.Α., ήτοι σε «υπερβατικό» πρότυπο (paradigm) για τήν αναδιαμόρφωση τού πολιτικού χάρτη τής Ευρωπαϊκής ηπείρου, όπως επεσυνέβαινε δηλαδή στην Αμερικανική ήπειρο τότε με τό ριζοσπαστικό (*δημοκρατικό και εθνογονικό*) πρότυπο τών Η.Π.Α.

Καθώς λοιπόν ο **Adams** πληροφορείτο από τόν **Canning** τά τεκταινόμενα στο Συνέδριο στη Verona και τήν εκεί επιδεικνυόμενη *ενδοηπειρωτική και διηπειρωτική παρεμβατικότητα* τής Ιεράς Συμμαχίας, έκρινε (ορθώς) ότι οι Η.Π.Α. έπρεπε να αντιδράσουν αρχικά με ήπιο τρόπο, ήτοι με έμμεση απειλή (υπονοουμένη αλλά όχι ρητώς εκπεφρασμένη)—δεδομένου, αν μη τι άλλο, ότι τό μόνο σχετικό χειροπιαστό στοιχείο που ο **Adams** είχε ενώπιόν του τότε (Νοέμβριο-Δεκέμβριο 1822) ήσαν οι αναφορές τού μη-παρόντος στο Συνέδριο **George Canning**, όχι όμως και επίσημα έγγραφα τού Συνεδρίου στη Verona (διακοινώσεις, πρακτικά, συμφωνίες, κ.τ.λ.). Υπό αυτό τό πρίσμα, εμφανίζεται η γεωπολιτική σημασία τής επίσημης δήλωσης-διακήρυξης τού Monroe σχετικά με τό πολιτικό—και *εν δυνάμει* διευρωπαϊκώς *ανατρεπτικό*—μέλλον τού έθνους τών Ελλήνων.

Συγκεκριμένα, η επιγραμματική δήλωση τού Monroe, εις επήκοον όχι μόνον τών μελών τού Αμερικανικού Κογκρέσσου αλλά και (ως εκ τής θεσμικής επισημότητός της) τών ανάκτων τής Ευρώπης, υπονοεί μια πρώτη (έμμεση αλλά εντούτοις προφανή) δυνητική *ασύμμετρη* απειλή τών Η.Π.Α. κατά τής Ιεράς Συμμαχίας: Με τήν ρητή αναφορά του στην (εθνική) “*ανεξαρτησία*” τών

“Ελλήνων” ως διακριτού έθνους, και τής “Ελλάδος” ως δημοκρατικής χώρας, ο Μονroe επέσειε τό φάσμα τής πολυδιάσπασης τών αναχρονιστικών πολυεθνικών ηγεμονιών στην Ευρώπη (Αυστρία, Οθωμανική Αυτοκρατορία κ.τ.λ.) σε πολλά δημοκρατικά και εθνικά κράτη. Αυτή η απειλή θα μπορούσε θεωρητικά να πραγματοποιηθεί κατ' απομιμητική διάχυση τού ελληνικού προτύπου σε άλλους ευρωπαϊκούς λαούς, με ενδεχόμενες βαρύνουσες επιπτώσεις, ήτοι (α) **ανατροπή τών μοναρχιών** και αντικατάστασή τους από δημοκρατικά πολιτεύματα, και (β) **χασοτική** διολίσθηση τής Ευρώπης σε **ενδοευρωπαϊκούς πολέμους** κατ' ανεξέλεγκτο τόπο, με δεκάδες εμπόλεμα έθνη, ασταθείς συνασπισμούς, πολλαπλά και αντικρουόμενα αλυτρωτικά προτάγματα, κ.ο.κ., στο πολυεθνικό μωσαϊκό τής γηραιάς ηπείρου. Υφισταμένου, έστω και πιθανολογικώς, ενός τέτοιου ενδεχομένου, μια **ανεξάρτητη** μικρή Ελλάδα ήταν εν δυνάμει “ισοτίμωσ” σημαντική με οποιαδήποτε Μεγάλη Δύναμη τής Ευρώπης στην γεωπολιτική αρένα.⁴³ Σε αυτό τό πλαίσιο, οι Η.Π.Α. θα τηρούσαν πολιτική ουδετερότητας όσον αφορά στο Ελληνικό Ζήτημα, ήτοι θα περιορίζοντο απλώς να προσβλέπουν (με “έντονη” όμως “ελπίδα”) στην “ανεξαρτησία” τής Ελλάδος, χωρίς να παρεμβαίνουν στο «μαλακό υπογάστριο» τής Ευρώπης, εφ' όσον βέβαια και οι ευρωπαίοι άνακτες αντιστοιχώς απέσχον από αποικιακές επεμβάσεις τους στην Αμερικανική ήπειρο. Με απλά λόγια, τό υπονοούμενο μήνυμα τού Μονroe προς τούς ηγεμόνες τών ευρωπαϊκών Μεγάλων Δυνάμεων ήταν προφανές: Μην τολήσετε να επέμβετε στην Αμερική αποικιοκρατικώς (στρατιωτικώς), διότι τότε οι Η.Π.Α. θα εξαναγκάζοντο να επέμβουν στην Ευρώπη **χασοτικώς** (επαναστατικώς).⁴⁴

Επομένως, με εκείνη τήν εμβληματική δήλωση-διακήρυξη τού Μονroe περί τών μαχομένων Ελλήνων τό 1822—«συμπωματικά»

εντός ωρών μετά τό πέρας τών διαβουλεύσεων τών ευρωπαϊών ηγεμόνων στη Verona—το Ελληνικό Ζήτημα αναβαθμίσθηκε σε **μείζονος σημασίας γεωπολιτικό ζήτημα**, αφού η εμπόλεμος Ελλάδα, ως *εν δυνάμει ανεξάρτητη* χώρα κατά τήν διακήρυξη τών Η.Π.Α., αποτελούσε *εν τοίς πράγμασι* προπύργιο αφενός μεν **ενδοπειρωτικής** (ενδοευρωπαϊκής) **δημοκρατικής** μεταρρύθμισης και **εθνικής** χειραφέτησης (προς απελευθέρωση εθνών), αφετέρου δε **διπειρωτικής** (ευρω-αμερικανικής) γεωπολιτικής ισορροπίας (προς προώθηση τής αρχής τής *μη-παρεμβατικότητας*).⁴⁵

16.2. Μετατελεσιγραφικό απόπημα Ιεράς Συμμαχίας

Κατ' ουσίαν δηλαδή, η δήλωση τού Προέδρου Monroe, με όσα ρητώς και επιγραμματικώς ανέφερε (περί μιας “*ανεξάρτητης*” Ελλάδος, πολιτικονομικώς “*ισότιμης*” με τίς Μεγάλες Δυνάμεις) ή και με όσα περισσότερα υπονοούσε (επιφύλαξη τών Η.Π.Α. για *έμπρακτη* επαναστατική υποστήριξη τών εμπολέμων Ελλήνων), αποτέλεσε μια αρχική (πρωτόλεια) έκφραση τού *Δόγματος Μονρόε*, τό οποίο τότε, κατά τήν διάρκεια τού Συνεδρίου στη Verona και τους αμέσως επόμενους μήνες, κυφορείτο στην ηγεσία τών Η.Π.Α. Πράγματι, τό Δόγμα Μονρόε κατέστη πλέον επάναγκες μετά από ένα μέγα απόπημα στο οποίο προέβησαν αφρόνως οι ηγεμόνες τής ηπειρωτικής Ευρώπης στο Συνέδριο τής Verona, υπό τήν σκιά τού Ρωσικού τελεσιγράφου και τήν εξ αυτού προκληθείσα διπλωματική «*αναστάτωση*» και πολιτική ανισορροπία στην διευρωπαϊκή τάξη πραγμάτων στη μεταναπολεόντειο εποχή.

Συγκεκριμένα, μετά τήν αποτροπή, ή μάλλον αναστολή, τού Ρωσο-τουρκικού πολέμου τό 1822, κατόπιν λυσιτελών διπλωμα-

τικών ενεργειών των Μεγάλων Δυνάμεων, ο **Metternich** δεν έτρεφε ψευδαισθήσεις. Δεν μπορούσε να αυτοπαρηγορείται ότι (δήθεν) διετήρησε τό κύρος του—ως «ο κορυφαίος παράγοντας» τής ευρωπαϊκής διπλωματίας—δεδομένου ότι τό φάσμα Ρωσοτουρκικού πολέμου *συνέχιζε να υφίσταται και μετά τήν αποδοχή των όρων τού τελεσιγράφου από τόν Σουλτάνο (τον Μάιο 1822)*. Ακόμη χειρότερα για τούς ευρωπαίους άνακτες, τό κείμενο τού Ρωσικού τελεσιγράφου αποτελούσε όχι μόνον μια μεγάλη ηθική και πολιτική δικαίωση των «εξεγερμένων» Ελλήνων, αλλά μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως «άλλοθι» (ηθικό, νομικό, πολιτικό, εθνικό) από επαναστατικά και αποσχιστικά κινήματα στην (γενοκτονιακώς βεβαρυμένη) Αμερικανική ήπειρο, όπου διακυβευέτο τότε τό αποικιακό πλέγμα Μεγάλων Δυνάμεων τής Ευρώπης, αφού τό τελεσίγραφο ανεγνώριζε ρητώς και σαφώς, σε επίπεδο διεθνούς δικαίου, ότι κάθε *“γενική προγραφή” που έχει επιπέσει “επί ολόκληρον έθνος”, “νομμοποιεί τήν ιδίαν υπεράσπισιν” τών προγεγραμμένων γηγενών “πολεμούντων εις αποφυγήν τής αφεύκτου φθοράς των”*.

Δηλαδή τό Ρωσικό τελεσίγραφο αποτελούσε κόλαφο (ηθικό και νομικό) όχι μόνον σε βάρος τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά και σε βάρος τής ιστορίας και τής αποικιακής πολιτικής Μεγάλων Δυνάμεων τής Ευρώπης, πρωτίστως μάλιστα τής Ισπανίας, όσον αφορά στα ήδη τότε τετελεσμένα συλλογικά γενοκτονιακά εγκλήματα υπηκόων αποίκων τους στην στη Λατινική Αμερική κ.ο.κ. Επιγραμματικά, τό Ρωσικό τελεσίγραφο αποτελούσε **πολιτισμική και γεωπολιτική προβολή ηθικού αναστήματος** (moral standing) τής Ρωσίας σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, ήτοι προβολή που τίσ μεν ευρωπαϊκές μοναρχίες απαξίωνε ιστορικά, τίσ δε Λατινοαμερικανικές εξεγέρσεις

ενίσχυε ηθικώς. Επί πλέον, τό Ρωσικό τελεσίγραφο ενίσχυε (ηθικώς και πολιτικώς) εξεγέρσεις με εθνικά και δημοκρατικά προτάγματα ανά τήν Ευρώπη, και ειδικά κατά (γενοκτονιακώς βεβαρυμένων) μοναρχικών καθεστώτων, διότι τό κείμενό του ουδαμού κατεφέρετο, έστω και εν παρόδω, κατά τού δικαιώματος γηγενών «πολεμούντων εις αποφυγήν τής αφεύκτου φθοράς των» να εγκαθιδρύσουν *δημοκρατικό* σύστημα διακυβερνήσεώς τους: Από τήν οπτική δε γωνία τού **Metternich** και άλλων ευρωπαϊών ηγεμόνων, εκείνη η παράλειψη στο κείμενο τού τελεσιγράφου (Ιούλιος 1821) έπρεπε να «διορθωθεί», δεδομένου μάλιστα ότι «απεθράσυνε» τούς εμπόλεμους Έλληνες σε βαθμό που να συγκροτήσουν, μετά από έξι μήνες (Ιανουάριο 1822), τήν πρώτη *δημοκρατική* πολιτεία στη μεταναπολέοντειο Ευρώπη. Προς τούτο, οι άνακτες τής ηπειρωτικής Ευρώπης (Αυστρία, Ρωσία, Γαλλία και Πρωσία), πρωτοσταντούντος τού **Metternich**, συναπεφάσισαν στο Συνέδριο στη Verona να συντάξουν μια μυστική συμφωνία τότε (20 Νοεμβρίου 1822), που καταφέρετο αδιακρίτως κατά τών αντιπροσωπευτικών πολιτευμάτων, επί λέξει ως εξής:⁴⁶

“**ΑΡΘΡΟ Ι.** Οι αντισυμβαλλόμενες Μεγάλες Δυνάμεις, έχουσες τήν πεποίθηση ότι τό αντιπροσωπευτικό σύστημα κυβερνήσεως είναι τόσο **ασύμβατο** με τίς μοναρχικές αρχές όσο και τό πρόταγμα τής λαϊκής κυριαρχίας με τό θείο δικαίωμα [τής ελέω Θεού βασιλείας], αλληλοδεσμευόμαστε, κατά τόν πλέον επίσημο τρόπο, να καταβάλουμε κάθε προσπάθεια με όλες μας τίς δυνάμεις για να **θέσουμε ένα τέρμα στο σύστημα τών αντιπροσωπευτικών κυβερνήσεων**, σε οιαδήποτε χώρα υφίσταται στην Ευρώπη, και να τό εμποδίσουμε από τό να εισαχθή σ' εκείνες τίς χώρες όπου ακόμη δεν είναι γνωστό.

ΑΡΘΡΟ 2. Επειδή δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι η **ελευθερία τού Τύπου** είναι τό ισχυρότερο μέσο που χρησιμοποιούν οι προσχηματικοί υποστηρικτές τών δικαιωμάτων τών εθνών, εις φθοράν εκείνων τών πριγκίπων, οι εξέχοντες αντισυμβαλλόμενοι υπόσχονται αμοιβαίως να λάβουν όλα τά κατάλληλα μέτρα για τήν τήν **καταστείλουν**, όχι μόνο στα κράτη τους αλλά και στην υπόλοιπη Ευρώπη.”

Προφανώς, όταν οι άνακτες συνέτασσαν εκείνο τό αναχρονιστικό κείμενο, είχαν κατά νου αφενός τήν νεοσύστατη δημοκρατία τής Ελλάδος, και αφετέρου τήν εξέγερση τών συνταγματικών στην Ισπανία. Εντούτοις η παραλογισμός τους εμφανίζεται στο σκεπτικό τής μυστικής τους συμφωνίας, περί δήθεν ασυμβάτου μεταξύ αντιπροσωπευτικής κυβερνήσεως και κληρονομικής μοναρχίας, παρότι στην Ευρώπη υφίστατο, τότε, μία μακραίωνη μοναρχία με *αντιπροσωπευτικό* πολίτευμα (Αγγλία). Επί πλέον, τό κείμενο αφορούσε και τήν Αμερικανική ήπειρο, όπου υφίστατο και λειτουργούσε ευρύθμως μια εδραιωμένη προεδρική δημοκρατία (Η.Π.Α.), και επίσης όπου επαναστατικά κινήματα στη Λατινική Αμερική είχαν προτάγματα λαϊκής κυριαρχίας.

Στην προσπάθειά του δηλαδή να διορθώσει τήν ως άνω «παράλειψη» τού Ρωσικού τελεσιγράφου, ο **Metternich** επέτυχε να συμπαρασύρει τήν Ιερά Συμμαχία να συμφωνήσουν τά μέλη της ότι θα διαθέσουν όλες τīs δυνάμεις τους (“all their efforts”) προκειμένου να καταλύσουν τīs *αντιπροσωπευτικές* κυβερνήσεις, ήτοι τά πολιτεύματα τής Αγγλίας και Ελλάδος, ή και τών Η.Π.Α. και τών νέων αναδυομένων κρατών στην Λατινική Αμερική. Κατά συνέπεια, με τήν μυστική συμφωνία τών ανάκτων στη Verona, η

Ιερά Συμμαχία καθιστούσε αυτές τίς τρεις χώρες (Η.Π.Α., Αγγλία, Ελλάδα) φυσικούς συμμάχους, *πολιτειακούς* και *γεωπολιτικούς*: *πολιτειακούς* μεν διότι και οι τρεις είχαν *αντιπροσωπευτικό* πολίτευμα—*προεδρικό* κοινοβουλευτισμό οι Η.Π.Α. και η Ελλάδα, και *βασιλευόμενο* κοινοβουλευτισμό η Αγγλία—*γεωπολιτικούς* δε διότι και οι τρεις υποστήριζαν τήν φιλελεύθερη (αντιαποικιακή) αρχή τής *μη-επεμβατικότητας*.

Παρότι οι άνακτες τής Ιεράς Συμμαχίας συνυπέγραψαν εκείνη τήν μυστική συμφωνία εν απουσία τού εκπροσώπου τής Αγγλίας **Δούκα τού Wellington**—αμέσως μετά τήν πρόωγη αποχώρησή του⁴⁷ από τό Συνέδριο στη Verona—εντούτοις σύντομα η μυστική συμφωνία διέρρευσε, έφθασε στον **Canning**, και από εκεί στον ομόλογό του στις Η.Π.Α., καθ' ον χρόνο Γαλλικά στρατεύματα εισέβαλαν στην Ισπανία (Φεβρουάριο-Απρίλιο 1823) για να καταστείλουν τήν επανάσταση τών αντιμοναρχικών.

16.3. Φιλελληνικό Δόγμα Μουρόε

Για τόν **Adams**—που ως διπλωμάτης είχε υποστηρίξει, μεθοδικά και αποτελεσματικά, τήν *ουδετερότητα* τών Η.Π.Α. στους Ναπολεοντείους Πολέμους, και είχε τήν πεποίθηση ότι η (αντιαποικιακή) αρχή τής *μη-επεμβατικότητας*, έπρεπε να αποτελεί τήν πεμπτουσία τής εξωτερικής πολιτικής τών Η.Π.Α.—η αντίδραση τών Η.Π.Α. κατά τής διηπειρωτικής απειλής από τήν Ευρώπη (Ιερά Συμμαχία) έπρεπε να είναι όχι μόνον επίσημη και κατηγορηματική τό 1823, αλλά επίσης *απόλυτη* και *μόνιμη* πλέον. Προς τούτο, ο **Adams** χάραξε τότε τήν εξωτερική πολιτική τών Η.Π.Α. επί τή βάσει τών εξής τεσσάρων αρχών:

1. **Αποικιακό status quo στην Αμερική.** Οι Η.Π.Α. δεν θα παρενβείναι, άμεσα ή έμμεσα, στις *ήδη υφιστάμενες* μέχρι τότε (1823) αποικίες υπό ευρωπαϊκή κυριαρχία στην Αμερικανική ήπειρο, για όσο χρονικό διάστημα η κυριαρχία υφίστατο σε κάθε τέτοια αποικία.
2. **Απαγόρευση αποικιακής επέκτασης.** Εν τούτοις, οι Η.Π.Α. επιφυλάσσαντο να εναντιωθούν, δι' όλων των μέσων, σε οποιαδήποτε απόπειρα ξένης (ευρωπαϊκής) δύναμης να επεκτείνει την αποικιακή της παρουσία στην Αμερικανική ήπειρο, είτε με νέες αποικίες είτε με γεωγραφική επέκταση των ήδη υφισταμένων αποικιών.
3. **Απαγόρευση επαναποικιοποίησης.** Όσον αφορά δε κάθε ανεξάρτητο κράτος στην Αμερικανική ήπειρο, τό οποίο είναι αποτέλεσμα λαϊκής επαναστάσεως, μετά την επικράτηση της οποίας η απελευθερωθείσα χώρα (πρώην αποικία) διεκήρυξε την ανεξαρτησία της, και η ανεξαρτησία της αναγνωρίσθηκε από τις Η.Π.Α., τότε οποιαδήποτε παρέμβαση, άμεση ή έμμεση (στρατιωτική ή πολιτική αντίστοιχα), από ξένη (αποικιακή) δύναμη εναντίον αυτής της χώρας, θα εκλαμβάνετο από την Αμερικανική Κυβέρνηση ως *εχθρική* ενέργεια κατά των Η.Π.Α.
4. **Μη παρεμβατικότητα των Η.Π.Α.** Κατά γεωπολιτική αμοιβαιότητα, οι Η.Π.Α. δεν θα ανεμειγνύοντο, άμεσα ή έμμεσα, στα εσωτερικά των ευρωπαϊκών χωρών.

Προφανώς, δι' αυτών των τεσσάρων αρχών (policy guidelines), οι Η.Π.Α. έθεταν την Αμερικανική ήπειρο υπό την σφαίρα επιρροής τους, *αμέσως* μεν όσον αφορά στη Λατινική Αμερική (όπου οι

Ιβηρικές αποικίες σαρώνοντο τότε από αποσχιστικά κινήματα), *εν δυνάμει* δε στο ορατό μέλλον όσον αφορά στη Βόρεια Αμερική (όπου υφίστατο τότε αποικιακή παρουσία τής μεν Ρωσίας σε Β.Δ. Αμερική, τής δε Βρεταννίας σε Καναδά κ.τ.λ.).

Η πρώτη αρχή απέβλεπε στο να μην φέρει τίς Η.Π.Α. σε πρόωρη, *εξ αρχής*, αντιπαράθεση με τήν Ρωσία και τήν Βρεταννία, υπό τό πρίσμα τής στρατιωτικής ισχύος τής πρώτης και τής ναυτικής ισχύος τής δεύτερης. Σχετικά όμως με τίς επόμενες τρεις αρχές, που εστρέφοντο πρωτίστως κατά τής Ιεράς Συμμαχίας και δη κατά τών Ιβηρικών αποικιακών δυνάμεων (Ισπανία και Πορτογαλία) και τής («Βουρβονικής») Γαλλίας, υφίστατο τότε ζήτημα για τίς Η.Π.Α. σχετικά με τά διαθέσιμα *μέσα* προς επιβολή (*enforceability*) τής εξαγγελθείσης νέας εξωτερικής πολιτικής τους, δεδομένης μάλιστα τής στρατηγικής επιλογής τού **Adams** να διακηρύξουν οι Η.Π.Α. αυτές τίς αρχές *μονομερώς*: Τό 1823 ο **Adams** απέρριψε τήν πρόταση τού **Canning** για μια διατλαντική συμμαχία Η.Π.Α.-Βρεταννίας κατά στρατιωτικών επεμβάσεων τής Ιεράς Συμμαχίας στην Αμερικανική ήπειρο. Ειδικότερα, η Βρεταννία είχε μείζονα αποικιακή παρουσία στην Αμερικανική ήπειρο τότε και, επομένως, σύμφωνα τόν **Adams**, η Βρεταννία δεν μπορούσε να είναι μέρος τής λύσεως, διότι ως αποικιακή δύναμη ήταν μέρος τού προβλήματος που αντιμετώπιζαν οι Η.Π.Α. σχετικά με αποικιακές απειλές και επεμβάσεις στον Νέο Κόσμο.

Εντούτοις, σε εκείνο τό πλαίσιο, ο **Adams** ορθώς θεωρούσε ότι η Βρεταννία, για τούς δικούς τής γεωστρατηγικούς λόγους—υπερπόντια εμπορικά συμφέροντα, αποικιακός ανταγωνισμός τής με άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις, κ.τ.λ.—αποτελούσε *de facto*, διά τού Πολεμικού Ναυτικού της, έναν αποτελεσματικό γεω-

στρατηγικό παράγοντα αποτροπής κατά ενδεχομένων αποικιακών ευρωπαϊκών επεμβάσεων στη Λατινική Αμερική. Δεν υφίστατο επομένως αδήριτη ανάγκη για τις Η.Π.Α. να προβούν σε νομιμοποίηση (δι' αγγλο-αμερικανικής συνθήκης) αυτού που ήδη επεσυνέβαινε, ούτως ή άλλως, από τό Συνέδριο στη Verona και έκτοτε, ήτοι τής απειλής χρήσεως βίας από τό Πολεμικό Ναυτικό τής Αγγλίας εις απαγόρευση υπερπόντιας εκστρατείας τής Ιεράς Συμμαχίας στη Λατινική Αμερική. Με μια τέτοια νομιμοποίηση (όπως εις μάτην πρότεινε ο **Canning**) η Βρεταννία θα καθίστατο *de jure* ο «λιμενοφύλακας» τού Ατλαντικού—γεωστρατηγικός ρόλος που οι Η.Π.Α. επεφύλασσαν δι' εαυτές στον μακροχρόνιο ορίζοντα. Γενικά, από τό Συνέδριο στη Verona και έκτοτε, εκείνος ο *άτυπος* αγγλο-αμερικανικός γεωστρατηγικός άξονας, ήτοι η *εν δυνάμει* κοινή δράση τών πολεμικών ναυτικών τους δυνάμεων, συνιστούσε ικανό παράγοντα αποτροπής κατά αποικιακών απειλών στρεφόμενων κατά τής Λατινικής Αμερικής.

Τό πόσο δε μεγάλη γεωστρατηγική σημασία είχαν τότε για τις Η.Π.Α. αφενός μεν οι άριστες διπλωματικές τους σχέσεις με τήν Ρωσία ως στρατιωτική Υπερδύναμη, και αφετέρου ο *άτυπος* αλλά υφιστάμενος διατλαντικός τους άξονας με τήν Βρεταννία ως ναυτική Υπερδύναμη, εμφανίζεται στο επίσημο κείμενο που ο Adams συνέταξε και ο Monroe εξεφώνησε, ενώπιον τής ολομελείας τού Αμερικανικού Κογκρέσσου (3 Δεκεμβρίου 1823), εις εξαγγελία τών βασικών αρχών τής ρηξικέλευθης (αντιαποικιακής) νέας εξωτερικής (γεω)πολιτικής τών Η.Π.Α.—ονοματοδοτηθέντων αργότερα, από τό 1850, ως «Δόγμα Μονρόε» (Monroe Doctrine). Η αρχική εισαγωγική συγκεφαλαίωση τής εν λόγω εξαγγελίας γίνεται, δίκην προοιμίου, στην *τελευταία* πρόταση (54 λέξεις) μιας παραγράφου (192 λέξεις) που αναφέρεται στις άρι-

στες σχέσεις μεταξύ τών Η.Π.Α. και τής Ρωσίας και τής Βρεταννίας, επί λέξει ως εξής:⁴⁸

“ Μετά από πρόταση τής **Ρωσικής** Αυτοκρατορικής Κυβερνήσεως, διά τού ενταύθα εδρεύοντος υπουργού [πρέσβευς] τού Αυτοκράτορος, εξεδόθησαν πλήρης εξουσιοδότηση και οδηγίες προς τόν υπουργό [πρέσβυ] τών Ηνωμένων Πολιτειών στην Αγ. Πετρούπολη για να διευθετήσει διά **φιλικών διαπραγματεύσεων** τά αντίστοιχα δικαιώματα και συμφέροντα τών δύο εθνών στη βορειοδυτική ακτή αυτής τής ηπείρου. Μια παρόμοια πρόταση είχε γίνει από τήν Αυτοκρατορική Μεγαλειότητα Του προς τήν κυβέρνηση τής **Μεγάλης Βρεταννίας**, η οποία πρόταση εγένετο επίσης δεκτή. Η κυβέρνηση τών Ηνωμένων Πολιτειών επιθυμεί να εκδηλώσει, δι' αυτής τής **φιλικής διαδικασίας**, τήν **μεγάλη αξία** που σταθερά προσδίδουν στη **φιλία** τους με τόν Αυτοκράτορα, και τήν επιμέλειά τους να καλλιεργήσουν **άριστη αλληλοκατανόηση** με τήν Κυβέρνησή του. Στις συζητήσεις που ανέκυψαν από αυτό τό θέμα και στις διευθετήσεις που ενδέχεται να τό λήξουν, **η περίσταση κρίθηκε κατάλληλη για να επιβεβαιώσουμε, ως αρχή με τήν οποία συνυφαίνονται τά δικαιώματα και τά συμφέροντα τών Ηνωμένων Πολιτειών, ότι εδάφη στην Αμερικανική ήπειρο τά οποία περιήλθαν σε μόνιμη κατάσταση ελευθερίας και ανεξαρτησίας, δεν πρόκειται πλέον να θεωρούνται επιδεκτικά μελλοντικής αποικιοποίησης από οποιεσδήποτε Ευρωπαϊκές Δυνάμεις.**”

Επί πλέον, ένα άλλο συμπληρωματικό μέσο επιβολής τής πολιτικής ηπειρωτικού απομονωτισμού τών Η.Π.Α., ήταν η αναφερθείσα απειλή ενεργού υποστήριξης από τίς Η.Π.Α. λαϊκών κινημάτων στην

Ευρώπη, και δη με *εθνικό* και *δημοκρατικό* πρόταγμα, σύμφωνα με τό επιτυχημένο ελληνικό πρότυπο (**Κεφ. 16.1**): Η Αμερικανική Κυβέρνηση επεφύλασσετο να πραγματοποιήσει *ad hoc* μια τέτοια *ασύμμετρη* απειλή, ως ανά περίπτωση **αντίμετρο** κατά ευρωπαϊκών παρεμβάσεων εναντίον *ανεξαρτήτου* αμερικανικού κράτους, ήτοι παρεμβάσεων “**οποιονδήποτε** *ευρωπαϊκών δυνάμεων...* με σκοπό τους να τό καταπιέσουν ή να ελέγξουν τό πεπρωμένο του [τού αμερικανικού κράτους] με **οποιονδήποτε άλλο** τρόπο”. Τό πόσο σημαντική ήταν εκείνη η *ασύμμετρη* απειλή για τήν γεωστρατηγική προάσπιση τών ηπειρωτικών συμφερόντων τών Η.Π.Α., εμφανίζεται στο *κυρίως* κείμενο (929 λέξεις) τής διακήρυξης τού «Δόγματος Μονρόε», τό οποίο αρχίζει, προειδοποιητικώς, με μια σχετικά μεγάλη παράγραφο (165 λέξεις) που αναφέρεται εξ ολοκλήρου στο Ελληνικό Ζήτημα και μόνον, επί λέξει ως εξής:⁴⁹

“ Επί πολύ χρόνο, υφίσταται μια **έντονη ελπίδα**, βασισμένη στον **ηρωϊκό αγώνα** τών **Ελλήνων**, ότι θα επιτύχουν στον αγώνα τους και θα αναλάβουν τήν **ισότιμη** θέση τους μεταξύ τών **εθνών τής γης**. Πιστεύουμε ότι **όλος ο πολιτισμένος κόσμος** επιδεικνύει βαθύ ενδιαφέρον για τήν ευημερία τους. Παρότι **καμία δύναμη** δεν έχει προβεί σε δήλωση **υπέρ τους**, εντούτοις, σύμφωνα με τίς πληροφορίες μας, **ουδεμία** έχει λάβει μέτρα **εναντίον** τους. Τό [εθνικό] **πρόταγμα** και τό [ιστορικό] **όνομα τών** Ελλήνων, τούς έχουν προστατεύσει από κινδύνους που θα μπορούσαν να είχαν καταβάλει σύντομα κάθε άλλο λαό. Οι **συνήθεις υπολογισμοί** συμφερόντων και [υλιστικών] προσκτήσεων με σκοπό τήν μεγαλοσύνη [τών Μεγάλων Δυνάμεων], η οποία τόσο πολύ αναμιγνύεται στις συναλλαγές τών εθνών, φαίνεται ότι δεν είχαν **καμία επίδραση** επί εκείνων [των

Ελλήνων]. Από τά γεγονότα που έχουν περιέλθει εις γνώση μας, πιστεύουμε ευλόγως ότι ο **εχθρός τους έχει απωλέσει, για πάντα, κάθε επ' αυτών κυριαρχία** · ότι η Ελλάδα θα γίνει ξανά ένα **ανεξάρτητο** έθνος. Η δε ενδεχομένη αναβάθμισή της σε τέτοιο υψηλό επίπεδο, αποτελεί αντικείμενο τών πιο ενθέρμων ευχών μας.”

Η εξαγγελία τού «Δόγματος Μονρόε» αρχίζει κυριολεκτικά με έναν διθύραμβο περί τού ελληνικού Αγώνα τής Παλιγγενεσίας, ο οποίος, σύμφωνα με τόν Μονροε, έχει **παγκόσμια** διάσταση διότι: (α) «**όλος ο πολιτισμένος κόσμος επιδεικνύει βαθύ ενδιαφέρον**» για τόν «**ηρωικό αγώνα τών Ελλήνων**», οι οποίοι (β) επεκράτησαν οριστικά σε **στρατιωτικό** επίπεδο, αφού ο «**εχθρός τους έχει απωλέσει, για πάντα, κάθε επ' αυτών κυριαρχία**», και επί πλέον (γ) διέλαμψαν σε **γεωπολιτικό** επίπεδο, αφού από τίς Μεγάλες Δυνάμεις «**ουδεμία έχει λάβει μέτρα εναντίον τους**»—ήτοι η Ιερά Συμμαχία **παρέλυσε** ενώπιον τού υπερβατικού αγώνα τών Ελλήνων, καθώς αυτοί αντιμετώπιζαν «**κινδύνους που θα μπορούσαν να είχαν καταβάλει σύντομα κάθε άλλο λαό**»—και (δ) η Ελλάδα εγείρεται «**μεταξύ τών εθνών τής γης**» με ακατάσχετη ορμή, διότι ο Αγώνας τής Παλιγγενεσίας είναι **ιδεαλιστικός**, ήτοι «**οι συνήθεις υπολογισμοί συμφερόντων και προσκλήσεων με σκοπό τήν μεγαλοσύνη** [τών Μεγάλων Δυνάμεων], η οποία τόσο πολύ αναμιγνύεται στις συναλλαγές τών εθνών, φαίνεται ότι δεν είχαν καμία επίδραση επί εκείνων», τών Ελλήνων.

Όταν επομένως τό «**πρόταγμα**» (cause) ενός εθνικού αγώνα είναι ιδεαλιστικό (εθνοαπελευθερωτικό) με στέρα ιστορική και πολιτισμική έδραση—απότοκος τής οποίας ήταν τό Ρωσικό τελεσίγραφο που τό 1821, κατ' επίκληση τού «**ονόματος**» τής Ελλάδος,

προστάτευσε τό Ελληνικό Γένος από τούς εν λόγω «κινδύνους»—τότε «οι συνήθεις υπολογισμοί» και η δύναμη τών Μεγάλων Δυνάμεων δεν επαρκούν για να ματαιώσουν τήν νομοτελειακώς αναπόδραστη «ανεξαρτησία» τού αγωνιζομένου έθνους και τήν «ισότιμη θέση» του «μεταξύ τών εθνών τής γης». Αυτό τό απέδειξε μεν η Αμερικανική Επανάσταση στον 18^ο αιώνα, τό επιβεβαίωσε δε η Ελληνική Επανάσταση στον 19^ο αιώνα.⁵⁰ Σε αυτό τό πλαίσιο, οι Η.Π.Α. προσέβλεπαν στην «ανεξαρτησία» τής Ελλάδος όχι μόνο με «μια έντονη ελπίδα» (όπως είχε ήδη εξαγγείλει ο Monroe από τό 1822) αλλά, επιπροσθέτως, και ως «αντικείμενο τών **πιο ενθέρμων ευχών**» τής Αμερικανικής Κυβέρνησης (από τήν εξαγγελία τού Δόγματος Μονρόε τό 1823).

Τό ό,τι η εισαγωγική παράγραφος τού κυρίως κειμένου εξαγγελίας τού Δόγματος Μονρόε αναφέρεται στον ελληνικό Αγώνα τής Παλιγγενεσίας, και μάλιστα με νοηματική εμβρίθεια και ιστορική ακρίβεια κατά τά ως άνω, διέλαθε τήν προσοχή πολλών ιστοριογράφων τού Αγώνα τής Παλιγγενεσίας. Δεν διέλαθε όμως τήν προσοχή τών ευρωπαίων ηγεμόνων τότε: Απ' ό,τι κατεδείχθη από τίς μετέπειτα εξελίξεις, η Ιερά Συμμαχία πήρε τό μήνυμα, και πράγματι αυτοσυγκρατήθηκε «μακριά» από τήν Αμερική, όπως παρέλυε «μακριά» από τήν μικρή Ελλάδα, καθώς τό Ρωσικό τελεσίγραφο επλανάτο τότε παγκοσμίως—στην μεν Αμερική διά τών υψηλοφρόνων (αντιγενοκτονιακών) προταγμάτων του, στη δε Ευρώπη διά τής απειλής πολέμου στη μεταναπολεόνειο εποχή. Κατ' ουσίαν, τό μεν Ρωσικό τελεσίγραφο σηματοδότησε τήν αρχή τού τέλους τής Ιεράς Συμμαχίας (1821), η δε εξαγγελία τού Δόγματος Μονρόε τής έδωσε τήν χαρακτηριστική βολή (1823). Απέμενε ο ενταφιασμός της, ο οποίος ετελέσθη, μετά από 27 μήνες, διά τού ως άνω Ρωσο-αγγλικού Πρωτοκόλλου τής Πετρούπολεως (1826).

ἀντὶ ἐπιλόγου*

“ἠγωνίζοντο νὰ ἐμποδίσωσι παντοίοις τρόποις
τὸν Τουρκορῶστικὸν πόλεμον,
καὶ ὁ Τουρκορῶστικὸς πόλεμος ἐξερῶσθη.”

“Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐδείχθησαν γιγαντιαῖα [...] διότι ἀνέτρεψαν τὰς πολυθρυσλήτους ἀρχὰς τῆς ἱερᾶς συμμαχίας καταδικαζούσης οἰανδήποτε πολιτικὴν μεταβολὴν ἐνεργουμένην δι’ ἀποστασιῶν καὶ δι’ ὄπλων, διετάραξαν τὸ ἀείποτε περὶ πολλοῦ παρὰ τῆ εὐρωπαϊκῆ πολιτικῆ σύστημα τῆς ἰσορροπίας, καὶ ἀνακάλεσαντα εἰς τὴν δόξαν καὶ τὴν πολιτικὴν ζωὴν ἔθνος ῥιφθέν πρὸ αἰῶνων εἰς τὸν τάφον τῆς ἀδοξίας καὶ τῆς δουλείας, συνέτρεξαν καὶ εἰς τὸ νὰ διαλύσωσι μεγάλην καὶ παλαιάν αὐτοκρατορίαν γεννηθεῖσαν, ἀνδρωθεῖσαν, γηράσασαν καὶ ἀποθνήσκουσαν ἀνεπιστήμονα, ἀντικοινωνικὴν καὶ βάρβαρον.

Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐτίμησεν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· διότι τὸ λαμπρότερον, τὸ διδακτικώτερον καὶ τὸ κατανυκτικώτερον ὅλων τῶν θεαμάτων, ὅσα πα-

* Τό παρὸν κεφάλαιο («ἀντὶ ἐπιλόγου») εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ τελευταῖο κεφάλαιο («ΕΠΙΛΟΓΟΣ: Χαρακτηριστικὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως») τοῦ μνημειώδους ιστορικοῦ ἔργου τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη:

Σπυρίδων Τρικούπης, [Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως](#)
(Ἐκδόσεις Γιοβάνη: Αθήνα, 1968), β' ἐκδ., τόμ. Δ', σ. 376-380.

ριστάνει ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου ἢ ἱστορία, εἶναι ἢ ἀνέγερσις πεπτωκότος ἔθνους· τὸ δὲ σάλπισμα τοιούτου πολέμου εἶναι χερουβικός ὕμνος εἰς τὸν Ὑψιστον. Ἀλλὰ τὸ θέαμα τοῦτο καθίσταται ἔτι μεγαλοπρεπέστερον, ἂν τύχη τὸ ἀνεγειρόμενον ἔθνος νὰ ἔχη καὶ ἔνδοξον καταγωγὴν· καὶ τοιαύτης φύσεως θέαμα, καὶ θέαμα μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἶναι ἢ ἐν μέσῳ αἱμάτων, καταστροφῶν καὶ δεινῶν ἀγῶνων ἀνέγερσις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κοιτομένου πρὸ αἰῶνων ὑπὸ ξένην καὶ ἀλλόπιστον δουλείαν καὶ καταπιεζομένου, ἀλλὰ μὴ ἀπολέσαντος ὀλοτελῶς τὸν χαρακτήρα του, τὴν ἐνέργειάν του, ἢ τὰς προγονικὰς ἀναμνήσεις του.

Ἀξία τῆς βαθείας σκέψεως παντὸς πολιτευτοῦ εἶναι καὶ ἢ ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος παλίμβουλος διαγωγὴ τῶν μεγάλων Αὐλῶν. Εἶδαμεν ὅποια, ἀρχομένου τοῦ ἀγῶνος, ἦσαν αἱ βουλαι καὶ αἱ πράξεις αὐτῶν κατ' ἀνδρῶν ἐπιχειρησάντων ἐπὶ τιμῇ τοῦ αἵματός των ν' ἀποτινάξωσι τὸν βαρὺν τὸν ἄτιμον τὸν τρισβάρβαρον ζυγόν, ὅφ' οὐ πρὸ αἰῶνων ἐστέναζαν. Ἀλλ' εἶδαμεν μετὰ ταῦτα, ὅτι αἱ πολιτικαὶ περιστάσεις εἰς ἃς ὑπόκεινται καὶ αἱ αὐλαι αὐταί, ὡς ἄλλοτε ὑπέκειντο οἱ Θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὰς βουλάς τῆς Εἰμαρμένης, τὰς ἠνάγκασαν, χάρις εἰς τὴν ἀκλόνητον καρτεροψυχίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ εἰς τὴν μεγάλην συμπάθειαν ὄλων τῶν χριστιανικῶν λαῶν, νὰ ἐξαλείψωσιν αἱ ἴδιαι ὅτι ἔγραψαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, νὰ χύσωσιν αἶμα ὑπὲρ αὐτῶν, ν' ἀνοίξωσι θησαυροὺς εἰς ἀντίληψίν των, νὰ κηρύξωσι τὸ καταδεδικασμένον ἔθνος ἐλεύθερον, αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον, νὰ χαιρετήσωσι τὴν ἐπαναστατικὴν του σημαίαν καὶ νὰ ἐγγυηθῶσιν ἐνώπιον ὄλου τοῦ κόσμου τὴν πολιτικὴν καὶ ἀνεξάρτητον ὑπαρξίν του.

Εἶναι τῷ ὄντι ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι τὰ σχέδια τῶν αὐλῶν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ὄχι μόνον ἐματαιώθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐναντία τῆς θελήσεως καὶ τῆς πολιτικῆς των ὄλα ἀπέβησαν. Ἦθελαν αὐταὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία κατεκολοβώθη· ἤθελαν τὴν κατάθλιψιν καὶ ἀποτυχίαν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τῆς Ἑλλάδος ἐν μέσῳ ὁρατῶν καὶ ἀοράτων δυσκολιῶν καὶ κινδύνων ἐθριάμβευσεν· ἤθελαν τὴν Τουρκίαν ἰσχυράν, καὶ κατέστρεψαν αὐταὶ τὴν δυνάμιν τῆς ἐν Νεοκάστρῳ· ἠγωνίζοντο νὰ ἐμποδίσωσι παντοίοις τρόποις τὸν Τουρκορῶσσικὸν πόλεμον, καὶ ὁ Τουρκορῶσσικὸς πόλεμος ἐξερράγη. Τόσον ἀπρονόητος καὶ τόσον ἐπισηφελὴς εἶναι ἡ πολιτικὴ τῶν θνητῶν, ὡς καὶ αὐτῶν τῶν ἐπὶ βαθεῖα συνέσει καὶ πολιτικῇ πείρᾳ μεγαλαυχούντων. [...]

Μελετῶν δέ, ὧ ἀναγνῶστα, τὰ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, τροφὴν καὶ πόσιν τῶν πεινῶντων καὶ διψῶντων ἐλευθερίαν λαῶν, ἐλπίδα τῶν θλιβομένων, καὶ στηριγμὸν τῶν ἐν πολέμῳ κλονιζομένων, καὶ ἐκπληττόμενος δι' ὅσα κατῴρθωσαν οἱ ἐπέκεινα ἐξαετίας ἀβοηθητὶ τὸν ὑπέρμεγαν τοῦτον καὶ ἄνισον ἀγωνισθέντες καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα, ἐνθυμοῦ, ὅτι ὁ ἀγὼν ἦτον ὑπὲρ πίστεως καὶ ὑπὲρ ἀνακτήσεως πατρῴας γῆς καὶ ἐλευθερίας, τουτέστιν ὁ ἱερώτερος καὶ ὁ ἐνδοξότερος ὅλων τῶν ἀγῶνων· τοιοῦτων δὲ ἄθλων προκειμένων «οὔτε πλήθη νεῶν, οὔτε κόσμοι καὶ λαμπρό-
τητες ἐπισήμων, οὔτε κραυγαὶ κομπῶδεις ἢ βάρβαροι παιᾶνες ἔχουσί τι δεινὸν ἀνδράσιν ἐπισταμένοις εἰς χεῖρας ἰέναι καὶ μάχεσθαι τολμῶσιν».”

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Ο Ρωσο-τουρκικός πόλεμος τό 1828-1829 *υπέρ Ελλάδος* και *παραδουναβίων ηγεμονιών* είχε τεράστιο κόστος σε ανθρώπινες ζωές: 130.000 νεκρούς, ήτοι 50.000 Ρώσους και 80.000 Τούρκους. Εκείνος ο μείζων πόλεμος διήρκεσε περισσότερο από 16 μήνες, μέχρις ότου τά Ρωσικά στρατεύματα κατορθώσουν να προελάσουν από τήν Βεσσαραβία στην Αδριανούπολη. Η μεγάλη διάρκεια και οι τεράστιες απώλειες εκείνου τού πολέμου, οφείλετο στη σθεναρή άμυνα τών Οθωμανικών στρατευμάτων, που πολεμούσαν ηρωικά έχοντας πλήρη επίγνωση τού τί διεκυβεύετο: η αυτοκρατορία τους. Αρχικά ο Ρωσικός στρατός εισβολής ανήρχετο σε 100.000 άνδρες. Με τήν πάροδο όμως τού χρόνου, περισσότεροι από 200.000 Ρώσοι στρατιώτες ενεπλάκησαν στον πόλεμο, κατά τήν διάρκεια τού οποίου οι εκατέρωθεν επιστρατεύσεις αύξησαν τούς στρατούς τής μεν Ρωσίας από 800.000 σε 1.100.000 στρατιώτες, τής δε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από 180.000 σε 300.000. Επρόκειτο περί μετωπικής συγκρούσεως δύο αυτοκρατορικών titάνων, με τήν προμαχούσα Ελλάδα στο επίκεντρο.

² Θεωρητικά, «στα χαρτιά», τό σύνολο τών στρατευμάτων τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ανήρχετο σε 280.000 άνδρες στο πρώτο ήμισυ τού 19^{ου} αιώνα. Πρακτικά όμως τά αξιόμαχα στρατεύματά της ανήρχοντο σε 150.000 - 180.000 άνδρες τό 1821-1832, όπως αποδείχθηκε στην (εμφύλια) μάχη στο Ικόνιο στις 21 Δεκεμβρίου 1832, όπου αντιπαρατάχθηκαν σχεδόν τό σύνολο τών αξιωμαχών στρατευμάτων τής Αυτοκρατορίας: 50.000 Αιγύπτιοι, Άραβες και Αφρικανοί υπό τόν Ιμπραήμ Πασά

τής Αιγύπτου κατά 80.000 Τούρκων, ήτοι σύνολο 130.000 άνδρες. Μετά τήν ήττα τών Τούρκων σε εκείνην τήν μάχη δεν υπήρχαν άλλα τουρκικά στρατεύματα μεταξύ Ικονίου και Κωνσταντινουπόλεως. Για αυτόν τόν λόγο η Ρωσία έσπευσε με στρατό 40.000 ανδρών και στόλο από 7 πλοία να προασπίσει τήν Κωνσταντινούπολη και να αναχαιτίσει τήν προέλαση τών νικηφόρων αιγυπτιααφρικανικών στρατευμάτων από τήν Μέση Ανατολή προς βορράν.

³ Η [χαιτική δυναμική τού 1821](http://www.istorikathemata.com/2014/03/1821.html), που αποτελούσε τήν πεμπτουσία τής στρατηγικής τής Φιλικής Εταιρείας, αναλύεται στο ομώνυμο άρθρο στα *Θέματα Ελληνικής Ιστορίας*:
<http://www.istorikathemata.com/2014/03/1821.html>.

⁴ Σε τακτικό επίπεδο, ο πολεμικός αγώνας τών Ελλήνων στη Μολδοβλαχία ενείχε ένα μεγάλο αρνητικό στοιχείο, επιπροσθέτως τής υπερβολικά μεγάλης γεωγραφικής απόστασης τού μετώπου από τόν Μωριά και τήν Ρούμελη: Οι πολεμικές επιχειρήσεις τών Ελλήνων κατά τών Οθωμανών θα διεξήγοντο σε *μη-φίλιο* ή και *εχθρικό* (ανθελληνικό) περιβάλλον. Σε αντίθεση με τούς υπόδουλους Έλληνες—τών οποίων τό εθνικό φρόνημα είχε σφυρηλατηθεί, από τά Ορλωφικά μέχρι τό 1821, από τήν συμμετοχή τους σε πέντε επαναστάσεις (1766-1770, 1788-1792, 1800-1803, 1806-1807 και 1808)—ο λαός τής Μολδοβλαχίας ήταν ανέτοιμος να εμπλακεί σε ολοκληρωτικό εθνοαπελευθερωτικό αγώνα: Η όποια βελτίωση τής κατάστασης τών εκεί υποδούλων Ορθοδόξων μέχρι τό 1821, όπως η αναβάθμιση τής Μολδαβίας και τής Βλαχίας σε ημιαυτόνομες περιοχές (φόρου υποτελείς στην Πύλη), ήσαν αποτέλεσμα Ρωσο-τουρκικών πολέμων και συνθηκών και όχι μαζικών εθνοαπελευθερωτικών αγώνων.

Σε εκείνο τό πλαίσιο, η παθητική ή και εχθρική αντιμετώπιση τού στρατιωτικού κινήματος τού Α. Υψηλάντη από τόν λαό και τούς άρχοντες τής Μολδοβλαχίας ήταν από ενδεχομένη έως βεβαία, αφού ο Υψηλάντης θα πολεμούσε *υπέρ απελευθερώσεως ξένων εδαφών* (της Ελλάδος) με βλάβη τών ιδικών τους (Μολδαβίας και Βλαχίας). Επομένως η εκστρατεία τού Υψηλάντου στη Μολδοβλαχία συνιστούσε μία προφανώς «ανέφικτη αποστολή» (*mission impossible*), αφού τό πατριωτικό του καθήκον τόν καλούσε να ηγηθεί επαναστάσεως λαών (Μολδαβών και Δακών) που ούτε προετοιμασμένοι ήσαν να επαναστατήσουν ούτε και διατεθειμένοι ήσαν να υποστούν θυσίες υπέρ απελευθερώσεως ξένων τόπων, και μάλιστα χωρίς τήν άμεση και *έμπρακτη* (όχι μελλοντική ή υποσχετική) στρατιωτική επέμβαση τής Ρωσίας. Ακόμη χειρότερα, η Μολδαβία και η Βλαχία διοικείτο τότε από Έλληνες Φαναριώτες, που τούς διόριζε η Πύλη και τούς ενέκρινε η Ρωσία (βάσει ρωσοτουρκικών συνθηκών). Επρόκειτο δηλαδή περί **Φαναριώτικης ξενοκρατίας**, που ως έξωθεν επιβαλλομένη εξουσία είχε φθείρει τότε τίς σχέσεις μεταξύ Έλλήνων προυχόντων (καταπιεστών) και λαϊκών στρωμάτων (καταπιεζομένων) τής Μολδοβλαχίας.

- 5** Η **Ευρωπαϊκή Συνεννόηση** (1815-1822) είχε αντικειμενικό σκοπό τήν αποτροπή οποιαδήποτε Μεγάλης Δυνάμεως (Αγγλία, Ρωσία, Αυστρία, Πρωσία, και αργότερα Γαλλία) από τό να κηρύξει πόλεμο *μονομερώς* εντός ή εκτός τής Ευρώπης, όπως π.χ. εναντίον τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Προς τούτο, η Ευρωπαϊκή Συνεννόηση προέβλεπε ένα σύστημα ηγεμονικών περιοδικών συνεδρίων, στα οποία οι άνακτες και εκπρόσωποι τών μελών της συνήρχοντο προκειμένου να διαβουλεύονται για θέματα υψηλής στρατηγικής στη μεταναπολεόντειο εποχή.

Εις γεωπολιτική αντιστάθμιση τής Βρετανικής επιρροής στην μεταναπολεόντειο ηπειρωτική Ευρώπη—δεδομένου ότι Ευρωπαϊκή Συνεννόηση ήταν αρχική ιδέα και πρωτοβουλία τού Υπουργού Εξωτερικών τής Βρετανίας **Λόρδου Castlereagh**—ο Τσάρος Αλέξανδρος Α΄ ενεπνεύσθη και μεθόδευσε παράλληλα τότε τήν ίδρυση τής **Ιεράς Συμμαχίας** (1815-1826), η οποία ως αντιδραστικός συνασπισμός ηγεμονιών (Ρωσία, Αυστρία και Πρωσία, και αργότερα Γαλλία) απέβλεπε στην εξουσιαστική καταστολή λαϊκών και δη αντιμοναρχικών εξεγέρσεων ανά τήν Ευρώπη στην μεταναπολεόντειο εποχή.

Η Αυστρία, που συμμετείχε σε αμφότερους τούς συνασπισμούς, ανέλαβε έναν de facto επιδιαιτητικό ρόλο σε περιπτώσεις που υφίστατο διάσταση απόψεων μεταξύ Βρετανίας και Ρωσίας σχετικά με τό μεταναπολεόντειο status quo στην Ευρώπη. Δηλαδή, εν μέσω και *διά μέσου* εκείνων τών δύο ηγεμονικών συνασπισμών, τό διπλωματικό «κλειδί» κάθε *πολυμερούς* προς τούτο συναίνεσης, τό κατείχε (διπλωματικώς) ο ικανότατος **Καγκελάριος Metternich** τής Αυστρίας.

- ⁶ Η ανθελληνική διακοίνωση (30 Απριλίου 1821) τής Συνόδου τής Ιεράς Συμμαχίας στο Laibach συνιστούσε ένα αναχρονιστικό κείμενο, μνημείο παρακμιακού παραλογισμού, όπως προκύπτει από τίς αντιφάσεις του, επί λέξει ως εξής:

«Χρήσιμες ή αναγκαίες μεταβολές στη νομοθεσία ή στη διοίκηση τών επικρατειών πρέπει να πηγάζουν από τήν ελεύθερη θέληση και τήν πλήρη πεποίθηση τών **θεόθεν τήν εξουσίαν εμπεισιτευμένων** [σ.σ. όπως π.χ. ο Σουλτάνος]. Οτιδήποτε παρεκτρέπεται από αυτήν τήν αρχή φέρει αναγκαστικά τούς λαούς σε αταξία, σε κλονισμούς και σε δεινά βαρύτερα απ΄

όσα προτίθεται να θεραπεύσει. Οι άνακτες, αισθανόμενοι βαθιά αυτήν τήν αναλλοίωτη αλήθεια, δεν εδίστασαν να κηρύξουν με παρρησία, ότι σεβόμενοι τά δίκαια και τήν ανεξαρτησία όλων τών νομίμων εξουσιών, θεώρησαν ως νομίμως μη υπάρχουσα και ως μη συνάδουσα προς τίς αρχές τού δημοσίου δικαίου τής Ευρώπης κάθε λεγομένη μεταρρύθμιση που ενεργείται δι' **αποστασίας και δι' όπλων**. Ως τέτοιας φύσεως θεώρησαν όχι μόνον όσα συνέβησαν στα βασιλεία τής Νεαπόλεως και τής Σαρδηνίας, αλλά και όσα [σ.σ. η Ελληνική Επανάσταση] άρχισαν λόγω **μηχανοραφίας επίσης εγκληματικής**, αν και υπό πολλές διαφορετικές περιστάσεις κατέστησαν εσχάτως τό ανατολικόν μέρος τής Ευρώπης **θέατρον απεράντων κακών**.»

- ⁷ Στο πλαίσιο τού Ρωσικού τελεσιγράφου τού 1821, ο Ρώσος Αρχιστράτηγος **L. L. Diebitsch** κατήρτισε, τόν Ιούλιο 1821, τό πολεμικό σχέδιο τού Ρωσικού Στρατού κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σύμφωνα με τό οποίο ο Ρωσο-τουρκικός πόλεμος θα ξέσπαγε σε δύο μέτωπα ταυτόχρονα, στη Βαλκανική (**Εκθ. 1**) και στον Καύκασο (**Εκθ. 27**) στις 1 Μαρτίου τού 1822. Το σχέδιο προέβλεπε ότι ο Ρωσο-τουρκικός πόλεμος θα είχε διάσκεια 6 μηνών. Σύμφωνα με τό σχέδιο, η Β' Ρωσική Στρατιά υπό τόν Στρατηγό **P. D. Kiselev** θα εισέβαλε στη Μολδοβλαχία, θα περνούσε τόν Δούναβη και με επιθετική διάταξη θα προέλαυνε προς τήν Κωνσταντινούπολη. Εκείνο τό πολεμικό σχέδιο (1821)—που ο **Diebitsch** τό κατήρτισε βάσει προηγούμενων μελετών και προτάσεων τού **Kiselev**—είναι ακριβώς αυτό που τέθηκε σε εφαρμογή μετά από έξι χρόνια, στον Ρωσο-τουρκικό Πόλεμο τού 1828-1829 (**Εκθ. 1, 27-28**).

Έκθ. 27

Η Πολιορία τού Αχαλσίχ στη Γεωργία (1828)

(εικαστική αναπαράσταση από τόν January Suchodolski.)

Έκθ. 28

Moscow Triumphal Arch

Η Αψίδα τού Θριάμβου στην πλατεία Μόσχας στην Αγ. Πετρούπολη
εις τιμή τών νικητών και εις μνήμη τών (50.000) πεσόντων Ρώσων
στον φιλελληνικό Ρωσο-τουρκικό Πόλεμο τού 1828-1829.

- 8 Ο Ρώσος πρέσβυς στην Κωνσταντινούπολη τό 1821 (**Εκθ. 17**) **Βαρόνος Grigory Alexandrovich Stroganoff** (1769-1857), διετέλεσε Σύμβουλος Ασφαλείας (Secret Councilor) τού Τσάρου ως μέλος τού Κρατικού Συμβουλίου (State Council) τής Ρωσίας. Κατά τήν εκπαίδευσή του, είχε γαλουγηθεί με τόν φιλελληνικό μεγαλοϊδεατισμό (**Υποσ. 34**) τής **Μεγάλης Αικατερίνης** (**Εκθ. 36**). Με κίνδυνο τής ζωής του διέσωσε 700 Ρωμιούς κατά τίς Σφαγές στην Κωνσταντινούπολη τόν Απρίλιο-Μάιο 1821, φυγαδεύοντάς τους στην Οδησό. Η ζωή του τέθηκε σε μείζονα κίνδυνο μετά τήν επίδοση τού Ρωσικού τελεσιγράφου και διεσώθη, καταφυγών σε ελλιμενισμένο πλοίο, με τήν συνδρομή τού Άγγλου πρέσβευς στην Κωνσταντινούπολη **Strangford**. Εις αναγνώριση τής γενναίας συμβολής του στην Παλιγγενεσία τής Ελλάδος, ένας δρόμος στην Αθήνα φέρει σήμερα τό όνομά του.
- 9 Τό Ρωσικό τελεσίγραφο κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τό 1821, παρατίθεται παρακάτω ολόκληρο, στο μονοτονικό:

----- (**ΑΡΧΗ ΤΕΛΕΣΙΓΡΑΦΟΥ**) -----

Μόλις ανεφάνησαν τά πρώτα συμπτώματα τής αποστασίας κατά τήν Μολδοβλαχίαν, η Ρωσία έσπευσε να κηρύξη παρρησία πόσον κατέκρινε τούς πρωταιτίους, και να προτρέψη τήν Πύλην εις κατάπαυσιν τού κακού επί τώ εμφανισμώ του. Η αρχή και οι πρόοδοί του [τού «κακού»] εφαινοντο επίσης επίφοβοι. Η Πύλη δεν εδύνατο να παραγνωρίση, τά αίτια τιαύτης πολιτικής.

Τήν ύπαρξιν τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η Ρωσία εθεώρει ως έν τών εις διατήρησιν και παγίωσιν τής ευρωπαϊκής ειρήνης

στοιχείων· διά τούτο ώφειλε να καταδικάση παν επιχείρημα τείνον εις βλάβην αυτής· ώφειλε δε να πράξη τούτο έτι μάλλον ως Δύναμις πάντοτε ειλικρινής και πάντοτε αφιλοκερδής προς επικράτειαν, ην παρεκίνει προ πέντε ετών να περιστοιχισθή υπό τών εγγυήσεων, ας παρέχει η ακριβής τήρησις τών συνθηκών και η έλλειψις πάσης αφορμής διενέξεων. Η Ρωσία έσπευσε να τή προσφέρη και τήν **φιλικήν σύμπραξίν της**, ης και η ωφέλεια δεν ήτον αμφίβολος, και τό αποτέλεσμα τοιούτον, ώστε να περιστείλη πάραυτα τό μίαισμα τής επαναστάσεως και να προλάβη τά μεγάλα δυστυχήματα όσα έπαθεν ο λαός τής Μολδοβαχίας, όστις δεν έπαυσε δίδων αποδείξεις αθωότητος και πίστεως.

Κατά τήν γνώμην τής Ρωσίας η **δύναμις τών όπλων** ήτον η μόνη ικανή να απαλλάξη, τάς δύο ηγεμονίας από τών ταραξάντων τήν εσωτερικήν των ησυχίαν αλλά η δύναμις αύτη έπρεπε να έχη σωτήριο σκοπόν· έπρεπε να χρησιμεύση εις ενίσχυσιν τών νόμων και να τεθή υπό οδηγίαν συντελούσαν εις επανόρθωσιν τόν τόπου και υπό τό κράτος τών συνθηκών, εφ' ων σαλεύει τό δημόσιον δίκαιον τής Μολδοβαχίας και όχι ποτέ υπό τάς σημαίας τού φανατισμού· ουδ' έπρεπε να συντελέση εις θεραπείαν τών εκ φανατισμού παθών.

Ελυπήθη εις άκρον η Ρωσία, διότι ολιγώρησε τάς περί τούτου προτάσεις της η Πύλη, δείξασα ότι δεν ησθάνετο πόσον τή χρησίμευε να καταπαύση τάς ταραχάς ανεπιστρεπτί, και μη προΐδούσα ότι δι' ου παρεδέχθη συστήματος θα εκίνει υπέρ τών προσβαλόντων τήν εξουσίαν της τά αισθήματα, δι' ων τιμώνται όλοι οι λαοί, αισθήματα θρησκείας, πατρίδος και συμπαθείας, άτινα εμπνέει **έθνος** πεσόν εις **εσχάτην απόγνωσιν**.

[ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ:]

Ό,τι προ παντός άλλου εφοβείτο ο αυτοκράτωρ ήτο μήπως η Πύλη ενισχύουσα διά τής διαγωγής της τό επιχείρημα τών προταϊτών τής επανάστασεως, ενομιμοποιεί *ένοπλον εξ ανάγκης* αντίστασιν εις αποτροπήν τού **παντελούς αφανισμού τού ελληνικού λαού και τής θρησκείας**, ην πρεσβεύει.

Οι φόβοι τού αυτοκράτορος επραγματοποιήθησαν. Αι επαρχία, όπου εφάνησαν εσχάτως τά πρώτα πολεμικά κινήματα κατά τής τουρκικής εξουσίας, έγιναν και άλλοτε θέατρον τοιούτων κινήματων αλλ' ουδέποτε η κυβέρνησις εξόπλισε κατά τών κατοίκων τών τόπων εκείνων όλους τούς υπηκόους της Μουσουλμάνους εν ονόματι τής κινδυνευούσης θρησκείας των. Κίνδυνοι όχι ολιγώτερον δεινοί ηπειλήσαν άλλοτε τήν Πύλην καθ' ους μάλιστα καιρούς εξωτερικοί πόλεμοι απεκαθίστων δεινότεραν τήν θέσιν της· και όμως ουδέποτε εν τή οθωμανική αυτοκρατορία **γενική προγραφή έπεσεν επί ολόκληρον έθνος**, ούτε τόσον αναισχύντως εξυβρίσθη η χριστιανική θρησκεία.

[ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΜΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Ε΄:]

Δεν υπήρχε κατ' ευτυχίαν παράδειγμα, ότι πατριάρχης τής ανατολικής εκκλησίας υπέφερε φρικτόν θάνατον επί τού τόπου όπου ιερούργει, και εν ημέρα, ην όλος ο χριστιανικός κόσμος τιμά, και μάλιστα ενώ ο ιερός ποιμήν επλήρωσε τό μέτρον τής πίστεως και τής υποταγής προς τήν τουρκικήν εξουσίαν· δεν είδεν άλλοτε η Ευρώπη τεθλιμμένη **όλους τούς πνευματικούς και κοσμικούς προΐσταμένους χριστιανικού έθνους**, μάλιστα τούς μεγάλας υπηρεσίας προσενεγκόντας τή οθωμανική Πύλη, **αποθνήσκοντας υπό τήν χείρα τού δημίου**, τά λείψανά των εξυβριζόμενα, τās οικογενείας των αναγκαζόμενας να φεύγω-

σιν εκ τής γης τών συμφορών, και τάς ιδιοκτησίας αφανίζο-
μένης. Δεν είδε προ τεσσάρων αιώνων τόν πόλεμον κηρυχθέ-
ντα κατά τής θρησκείας τού Χριστού διά τού θανάτου τών
υπηρετών της, διά τού κατεδαφισμού τών ναών της, και διά
πολλών ύβρεων προς τά σύμβολα τής θείας του πίστεως.
Ευκόλως δύναται η Πύλη να αισθανθή, τάς συνεπείας τοιούτου
συστήματος, αν τό εξακολουθήση, και δεν επανορθώση τά
δυστυχή αποτελέσματά του· θα ευρεθή, δε εξ ανάγκης και πα-
ρά τάς προς αυτήν ευνοϊκάς διαθέσεις όλων τών ευρωπαϊκών
Δυνάμεων εις θέσιν **πολέμιον προς τόν χριστιανικόν κόσμον.**

Η αλήθεια αύτη, ην ο αυτοκράτωρ σπεύδει να διατρανώση,
είναι τόσω μάλλον αναντίρρητος, καθ' όσον τήν ησθάνθησαν οι
προκάτοχοι τού σημερινού σουλτάνου. Κυριεύσαντες ούτοι τό-
πους εν Ευρώπη και προθέμενοι να εγκατασταθώσιν, εφάνη-
σαν πεποιθότες δι' ων συνυπέγραψαν συνθηκών μετά τών
χριστιανικών Δυνάμεων ότι η εγκατάστασις των δεν έπρεπε να
ήναι σημείον πολέμου και ατιμίας τής θρησκείας αυτών τών
Δυνάμεων, ούτε **οιωνός εξολοθρεύσεως λαού** συνηνωμένου
δι' όλων τών δεσμών τής θρησκείας, τών ηθών και τών
αναμνήσεων.

Σήμερον απαιτείται και τι πλέον· να συντρέξη η Πύλη εις τήν
παγίωσιν τών υπαρχουσών σχέσεων μεταξύ όλων τών
ευρωπαϊκών επικρατειών και να προσπαθήση, διά τής
ομοφροσύνης να αποκαταστήση τάς σχέσεις ταύτας ημέρα τή
ημέρα στενωτέρας και διαρκεστέρας.

[**ΑΠΕΙΛΗ ΡΩΣΟ-ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ:**]

Αλλ' αν πρόκειται να εξακολουθήσωσιν αι αταξίαι, ή είναι
ανεπίδεκτοι διορθώσεως, η Ρωσσία όχι μόνον δεν θα θεωρήσει

ως εχέγγυον ειρήνης τήν διάρκειαν τού οθωμανικού βασιλείου, αλλά θα ευρεθή και ηναγκασμένη να προστατεύση τήν θρησκείαν της υβριζομένην, τās συνθήκας της παραβαινομένης, και τούς ομοθρήσκους της καταδιωκομένους.

Εγνώρισεν η Πύλη αναμφιβόλως, δι' ων έλαβεν ομοφώνων διπλωματικών κοινοποιήσεων, ότι η υπόθεσις, υπέρ ης συνηγορεί η Ρωσσία, είναι **υπόθεσις όλης τής Ευρώπης**. Οι χριστιανοί μονάρχαι δεν δύνανται να παραβλέψωσι τās ύβρεις, ας υπέστη η πίστις των, αν δεν δοθή πάνδημος ικανοποίησις. Επίσημα έγγραφα καταδικάζουν εις ποινάς και εις θάνατον λαόν προστατευθέντα μέχρι τής σήμερον **υπό ρητών συνθηκών και υπό τού σιωπηλού μεν αλλ' αναποφεύκτου σεβασμού προς τούς άλλους λαούς τής Ευρώπης**.

Περιττόν είναι να αναφέρωμεν τά σουλτανικά διατάγματα τά επικυρούντα τά λεγόμενα: βέβαιον κατά δυστυχίαν είναι, ότι η Πύλη δεν καταδιώκει μόνον τούς ταραχοποιούς και τούς οπαδούς των, αλλά **όλον τό ελληνικόν έθνος**, ως και αυτās τās πηγάς τής υπάρξεώς του και τής εκ νέου παραγωγής του και αναγκάζει τήν χριστιανοσύνην να εκλέξη έν εκ των δύο: ή να μη μένη ακίνητος θεατής τής **εξολοθρεύσεως χριστιανικού λαού**, ή να ανέχεται κατάστασιν πραγμάτων τείνουσαν εις διατάραξιν τής ειρήνης, ην ηγόρασε διά τόσων θυσιών. Πεπεισμένη η Ρωσσία ότι αι αξιώσεις της είναι δίκαιαι, και βεβαία ότι έπεισεν όλους τούς συμμάχους της περί τής ειλικρινείας τών σκοπών της δεν ηθέλησε μέχρι τούδε, προθεμένη τήν υπεράσπισιν τού γενικού συμφέροντος, να αναφέρη τās προς αυτήν ιδιαίτερας υποχρεώσεις τής Πύλης, εφ' ων εδύνατο να στηρίξη τά κατ' αυτής κινήματα. Εις αυτήν όμως απέκειτο να επικαλεσθή τούς όρους τής **συνθήκης τού Καϊναρτσιού**, και τό εντεύθεν

κεκτημένον δικαίωμα τής **προστασίας τής ελληνικής θρησκείας καθ' όλην τήν τουρκικήν επικράτειαν**. Αλλ' η Ρωσία θέλει τήν σήμερον να ελκύση όλην τήν προσοχήν τής Πύλης εις παρατηρήσεις υψηλοτέρας φύσεως, παρατηρήσεις επί τών αμοιβαίων υποχρεώσεων **όλων τών Χριστιανικών Δυνάμεων** προς διατήρησιν τής προς αλλήλας ενώσεως και ειλικρινείας.

[ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ:]

Όσα επράχθησαν μέχρι τής σήμερον δεν ημπορούν να θεωρηθώσιν ειμή ως αποτελέσματα ή τής ελευθέρας θελήσεως τής Πύλης και προμελετημένου σχεδίου, ή συστήματος, εις ό αι περιστάσεις και ο φανατισμός τινων κακοβούλων ώθουν τήν τουρκικήν κυβέρνησιν παρά τήν γνώμην της. Ο αυτοκράτωρ ελπίζει ότι η τελευταία υπόθεσις είναι η μόνη ορθή, αλλά ζητεί να βεβαιωθή.

Αν τά κακά, δι' α στενάζουν η **θρησκεία** και η **Ανθρωπότης**, πράττωνται παρά τήν γνώμην τής Πύλης, επιθυμεί ο αυτοκράτωρ να δείξη αύτη, ότι έχει τήν δύναμιν να αλλάξη σύστημα μη επιτρέπον να διαπραγματεύωνται ή συνθηκολώσιν αι χριστιανικαί κυβερνήσεις μετ' αυτής. Αν ούτως έχη, [1] ας αποκατασταθώσιν αι κατεδαφισθείσαι ή γυμνωθείσαι εκκλησίαι χρήσιμοι εις τήν ιεράν αυτών υπηρεσίαν· [2] ας αποδώση η Πύλη τά οφειλόμενα εις τήν χριστιανικήν θρησκείαν προστατεύουσα και συντηρούσα αυτήν ανεπηρέαστον, ως και πρότερον, και παρηγορούσα τοιουτοτρόπως τήν Ευρώπην διά τόν θάνατον τού πατριάρχου και διά τας επισυμβάσας βεβηλώσεις· [3] ας γίνη συνετή και **δικαία διάκρισις τών πρωταιτίων τών ταραχών, τών οπαδών των, και όσων διά τήν αθωότητά των δεν είναι αξιόποιοι**, και [4] ας

ανοιχθή τοιουτοτρόπως μέλλον ειρήνης και ησυχίας χάριν τών θελώντων εν ρητή προθεσμία να επανέλθωσιν εις τήν υποταγήν τής Πύλης Ελλήνων· όπως και αν ήναι, ας **διακρίνεται ο αθώς τού πταίστου**· και εις απόδειξιν τής μεταβολής τής διαγωγής της ας δεχθή η Πύλη τās άλλοτε γενομένας αυτή προτάσεις, να συντρέξη δηλαδή και η Ρωσσία κατά τό πνεύμα τών συνθηκών εις τήν ειρήνευσιν τών ηγεμονειών τής Βλαχομολδαυίας. Ας γίνη μόνον φροντίς να τεθώσιν επί σταθερών βάσεων η κοινή ευταξία και η ησυχία τών μερών εκείνων εν ενί λόγω, τό **παράδειγμα τών ηγεμονιών** [υποτελής αυτονομία] **ας ήναι τοιούτον, ώστε να επαναγάγη εις τήν υποταγήν όλους τούς αγαπόντας ειλικρινώς τήν πατρίδα των Έλληνας.**

Ο αυτοκράτωρ δεν παραδέχεται τήν πρώτην υπόθεσιν· αλλ' αν παρά τήν προσδοκίαν του η τουρκική κυβέρνησις δείξη ότι πράττει αύτη ανεπηρεάστως τά περί ων ο λόγος κακά, δεν μένει τότε παρά να ειδοποιηθή από τού νυν ότι καθίσταται φανερά **πολέμιος προς όλον τόν χριστιανικόν κόσμον**, ότι νομιμοποιεί τήν ιδίαν υπεράσπισιν τών **Ελλήνων πολεμούντων εις αποφυγήν τής αφεύκτου φθοράς των**, και ότι η Ρωσσία εξ αιτίας τού χαρακτήρος τού αγώνος αναγκάζεται να τοίς προσφέρη άσυλον διότι καταδιώκονται, και προστασίαν διότι οφείλει αυτοίς αντίληψιν μεθ' όλης τής χριστιανοσύνης, ως μη δυναμένη να εγκαταλείψη τούς εν Χριστώ αδελφούς της εις τήν διάκρισιν τυφλού φανατισμού.

Μετά τήν καθαράν ταύτην εξήγησιν ο αυτοκράτωρ νομίζει ότι εξεπλήρωσε προς τήν Πύλην ακριβέστατα ό,τι ώφειλεν. Εδύνατο να ωφεληθή ίσως η Ρωσσία από τού επιχειρήματος τών επαναστατών, αν η πολιτική της ήτον ολιγώτερον ειλικρινής. Ο αυτοκράτωρ κατεδίκασε παρρησία τό επιχειρήμά των·

αν δεν ἦσαν οἱ σκοποὶ τοῦ ευθείς, θα περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν καταδίκην· ἀλλ' ἔδειξε συγχρόνως καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν εἰ δυνατόν να προλάβῃ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τὰς προόδους καὶ τὰς συνεπείας τῶν ταραχῶν· ἀπέδειξε δε ὅτι ἦτο πιστὸς πρὸς τὰς συνθήκας, καὶ ὅτι ἐπεθύμει εὐλικρινῶς τὴν συντήρησιν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, διότι καὶ τὸν τρόπον πῶς να σωθῆ εἶπε, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ να συντρέξῃ εἰς τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ ἔδειξε.

[ΤΗΛΕΣΙΓΡΑΦΟ ΠΟΛΕΜΟΥ:]

Νέαν ἀπόδειξιν δίδει σήμερον, διότι γνωστοποιεῖ τῇ Πύλῃ τοὺς τρόπους, δι' ὧν καὶ μόνων δύναται να ἀποφύγῃ τὴν παντελῆ φθοράν τῆς, καὶ τὴν προειδοποιεῖ ὅτι, ἀν ἐπιμένῃ ἐνεργούσα τὸ **καταστρεπτικὸν σχέδιόν τῆς**, ἀναγκάζει τὴν Ρωσίαν ἢ να τηρήσῃ ἢ να παραβλέψῃ τὰ καθήκοντά τῆς, ἀναμφίβηλον δε τί θα προτιμήσῃ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει. Ζητεῖται δε **ἀπόκρισις ἐντὸς οκτῶ ἡμερῶν**.

Ἀν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἰσακούσῃ ὅλας τὰς εὐχὰς καὶ πραγματοποιήσῃ ὅλας τὰς ἐλπίδας τοῦ αυτοκράτορος παραδεχομένη τὰς προτάσεις τοῦ, δίδεται αὐτῇ νέα προθεσμία ἵνα δείξῃ διὰ τῶν πράξεών τῆς, ὅτι ὄχι μόνον δέχεται τοὺς ἀνωτέρω ὅρους, δι' ὧν μαρτυρεῖται ἡ ἐπάνοδός τῆς εἰς ἀρχὰς συνεισφοράς, ἀλλ' ὅτι καὶ σπεύδει να τοὺς ἐκπληρώσῃ, καὶ ὅτι ὄχι μόνον δεν θέλει τὸ κακόν, ἀλλ' ὅτι καὶ δύναται καὶ ἡξεύρει να τὸ ἐμποδίσῃ. Τούτου μὴ γενομένου, εἰδοποιεῖται, ὅτι **διετάχθη ὁ πρέσβυς να ἀναχωρήσῃ μεθ' ὅλης τῆς αυτοκρατορικῆς πρεσβείας**.

----- (Τ Ε Λ Ο Σ Τ Η Λ Ε Σ Ι Γ Ρ Α Φ Ο Υ) -----

- ¹⁰ Πολλοί ιστορικοί διετύπωσαν τήν άποψη ότι ο λόγος τής μεταστροφής τού Τσάρου τό 1821 ήταν ο απαγχονισμός τού Οικουμενικού Πατριάρχου, υπό τό πρίσμα μάλιστα τού σχετικού κειμένου τού τελεσιγράφου (επί λέξει ότι ο «*πατριάρχης τής ανατολικής εκκλησίας υπέφερε φρικτόν θάνατον επί τού τόπου όπου ιερούργει...*»). Παρότι όμως τά τραγικά νέα περι απαγχονισμού τού Πατριάρχου (10 Απριλίου 1821) και άλλων ιεραρχών—των μητροπολιτών **Αγγιάλου Ευγενίου**, **Εφέσου Διονυσίου** και **Νικομήδειας Αθανασίου** (κατά τήν ίδια ημέρα)—όπως επίσης και περι συνακολούθων μαζικών σφαγών αμάχων ραγιάδων από Τούρκους στην Κωνσταντινούπολη, είχαν φθάσει στο Laibach και τά είχε πληροφορηθεί ο Τσάρος πριν από τήν έκδοση εκεί τής ανθελληνικής διακοίνωσης τής Ιεράς Συμμαχίας (30 Απριλίου 1821), εντούτοις δεν τόν απέτρεψαν από τό να ευθυγραμμισθεί τότε πλήρως με τόν Metternich και να συναινέσει στο ανθελληνικό κείμενο εκείνης τής διακοίνωσης. Επομένως δεν υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ τού απαγχονισμού καθ' εαυτού και τού Ρωσικού τελεσιγράφου.
- ¹¹ Με τήν υπέρ Ελλήνων πολιτική τού Καποδίστρια—άτυπου αρχηγού των φιλοπόλεμων Ρώσων Φιλελλήνων (war party)—συνετάσσοντο τότε πολλοί Ρώσοι αξιωματούχοι, όπως ο **Count de Langeron** (Διοικητής τής Nonorossia, σημερινής Ν. Ουκρανίας), ο **I. N. Inzov** (Διοικητής τής Βεσσαραβίας), ο Αρχιστράτηγος **L.L. Diebitsch**, ο Στρατηγός **P. D. Kiselev** (Διοικητής τής Δευτέρας Στρατιάς στην Ν.Δ. Ρωσία), οι επιτελείς του **V. F. Raevskii**, **P. I. Pestel** και **M. F. Orlov**, ο Στρατηγός **A. P. Ermolov** (Διοικητής τής Στρατιάς τού Καυκάσου), οι διπλωμάτες **A. S. Stourdza** (Εκθ. 18) και **G. A. Stroganoff** (Εκθ. 17), κ.τ.λ.

- 12** Ο **Καποδίστριας** είχε διείδει τήν τεράστια ιστορική ευκαιρία που είχε η Ρωσία τότε για να αναδειχθεί σε διαχρονικώς κυρίαρχο γεωστρατηγικό παράγοντα κατά τήν επίλυση τού «Ανατολικού Ζητήματος», ήτοι σε Υπερδύναμη με σταδιακή διεύρυνση τής σφαίρας επιρροής της στα Βαλκάνια, τήν Ανατολική Μεσόγειο από τήν Μέση Ανατολή καθώς η τότε παρακμάζουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία θα αποσυντίθεντο σταδιακά και αναποδράστως. Αντιθέτως ο **Nesselrode** επικέντρωνε τήν εξωτερική του πολιτική στην Ανατολική και Κεντρι-

Έκθ. 29

Η Άμυνα τού Σμολένσκ (16-18 Αυγούστου 1812)

(εικαστική αναπαράσταση από τόν **Yuryevich Averyanov**.)

κή Ευρώπη και ειδικά στη διατήρηση φιλειρηνικών σχέσεων με την Αυτοκρατορία των Αψβούργων (Αυστρία) και την Πρωσσία, ώστε να μην διασαλευθεί η ειρήνη και απειληθεί εκ νέου η ασφάλεια και ανεξαρτησία τής Ρωσίας, όπως είχε γίνει πρόσφατα (και ειδικά κατά την εισβολή των στρατευμάτων τού Ναπολέοντος στην Ρωσία τό 1812) και συνακολούθως να μην επαναληφθεί επ' ουδενί τό χαστικό ή και σουρεαλιστικό φαινόμενο τής **ρευστότητας** των συμμαχιών που χαρακτήρισε τούς Ναπολεόντειους Πολέμους.

Ενδεικτικά, όσον αφορά στη ρευστότητα των διευρωπαϊκών συμμαχιών, ο φιλειρηνικός ευρωκεντρικός προσανατολισμός τού Nesselrode ήταν προφανώς πραγματιστικός και εύλογος (επαγωγικός)—αν και όχι διορατικός (αναγωγικός) όπως τού Καποδίστρια—δεδομένου ότι η Ρωσία ήταν αντίπαλος τής Γαλλίας τό 1804-1807, αλλά τό 1807-1812 ο Τσάρος και ο Ναπολέων συνεμάχησαν, για να γίνουν ξανά εχθροί τό 1812-1815. Παρομοίως η Αυστρία πολεμούσε ως εχθρός τής Γαλλίας τό 1800-1805 και τό 1809, ως σύμμαχος της τό 1809-1813, και πάλι ως εχθρός της τό 1813-1815. Η Πρωσσία πολεμούσε ως εχθρός τής Γαλλίας τό 1806-1807, ως σύμμαχος της τό 1807-1812, και πάλι ως εχθρός της τό 1812-1815. Η Ισπανία πολεμούσε ως σύμμαχος τής Γαλλίας τό 1803-1808, αλλά ως εχθρός της τό 1808-1815. Η Σουηδία πολεμούσε ως εχθρός τής Γαλλίας τό 1804-1809, ως σύμμαχος της τό 1809-1812, και πάλι ως εχθρός της τό 1812-1815.

Σε κάθε περίπτωση, τό αντικειμενικό γεγονός τού διορισμού δύο επιφανών ανδρών με διστάμενες γεωπολιτικές επιδιώξεις ως συνυπουργών Εξωτερικών τής Ρωσίας («Γραμματέων επί των Εξωτερικών τού Τσάρου»), αντικατόπτριζε τήν προσπάθεια τού Τσάρου Αλεξάνδρου Α' να συγκεράσει

αφενός τόν παραδοσιακό ιστορικό ρόλο τής Ρωσίας ως de jure προστάτιδος τών Ορθοδόξων πληθυσμών τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (βάσει τής Ρωσο-τουρκικής συνθήκης τού **Κιουτσούκ-Καϊναρτσι**, 1774) και de facto ηγέτιδος δυνάμεως τής Δύσεως για τήν απελευθέρωση τών Ορθοδόξων Χριστιανών από τόν Οθωμανικό ζυγό (που επεδίωκε ο Καποδίστριας) και αφετέρου τό διαχρονικό ιδεώδες για μια Χριστιανική ευρωπαϊκή συνομοσπονδία που θα διεσφάλιζε τήν ειρήνη (που επεδίωκε ο Nesselrode).

- 13** Στις αρχές Απριλίου 1821, οι Φιλικοί, στο πλαίσιο τού στρατηγικού τους σχεδίου *γεωγραφικής διασποράς* τών πολεμικών επιχειρήσεων προς παραπλάνηση τού Σουλτάνου όσον αφορά στον πρώτιστο αντικειμενικό τους στόχο, είχαν καταστρώσει ένα μάλλον οπερετικό πραξικόπημα (αντιπερισπασμού) στην Κωνσταντινούπολη. Σύμφωνα με τό σχέδιο τών συνομωτών, ο Υδραίος **Κωνσταντίνος Γκιούστος**, διοικητής τών Οθωμανικών ναυτικών δυνάμεων τού Αρχιπελάγους, σε συνέργεια με 100 Έλληνες που ήσαν εργάτες στα ναυπηγεία τής Κωνσταντινιούπολεως, θα πυρπολούσε τό οπλοστάσιο τού στόλου και θα δολοφονούσε τόν Σουλτάνο καθώς θα πήγαινε στο τζαμί για προσευχή. Παράλληλα η κύρια ομάδα τών συνομωτών θα κατελάμβανε τό πεδίο πυροβολικού στο **Τοπ Χανέ**, και με τά όπλα που θα εύρισκαν εκεί θα εξόπλιζαν τούς ρωμηούς στη Κωνσταντινούπολη, οπότε θα άρχιζε μία άνευ προηγουμένου αιματοχυσία μεταξύ Ελλήνων και Γενιτσάρων στην πόλη: Κατά πάσα πιθανότητα, οι αγύμναστοι, απειροπόλεμοι και απόλεμοι Έλληνες τής Κωνσταντινιούπολεως θα κατεβάλλοντο σύντομα από τά τάγματα τών (20.000) Γενιτσάρων, που θα ενισχύοντο με ασιατικά στρατεύματα στις επόμενες ημέρες. Στο μεταξύ

όμως, τό πραξικόπημα καθ' εαυτό, έστω και κατασταλέν, θα επέτεινε τήν σύγχυση τών Οθωμανών όσον αφορά στον αντικειμενικό στρατηγικό στόχο τών Ελλήνων, ο οποίος κυρίως και πρωτίστως ήταν η Άλωση τής Τριπολιτσάς και όχι η πραξικοπηματική κατάληψη τής Κωνσταντινουπόλεως τό 1821.

Τό πραξικόπημα απέτυχε εν τή γενέσει του, διότι η συνομωσία αποκαλύφθηκε και οι κινηματίες συνελήφθησαν στο πρώτο δεκαήμερο τού Απριλίου 1821 πριν προλάβουν να εφαρμόσουν τό σχέδιό τους. Έστω όμως και ως αποτυχημένο ή “οπερετικό”, τό πραξικόπημα προξένησε στις ερχόμενες μέρες πραγματικό χάος μαζικών σφαγών αμάχων Ελλήνων από Οθωμανούς στην Κωνσταντινούπολη, όπως και τήν εκτέλεση τού Οικουμενικού Πατριάρχου και άλλων ιεραρχών, σύμφωνα τόν ιστορικό Thomas Gordon:

“Όμως τέτοια περιστατικά θα μπορούσαν να ωθήσουν και τήν πιο συγκρατημένη Κυβέρνηση και λαό στο να ξεπεράσουν τά όρια τής μετριοπάθειας· γι' αυτό δεν πρέπει να ξαφνιάζει πώς καταπλημμύρισαν τούς Τούρκους με αισθήματα **οργής** και **τρόμου** που κλιμακώθηκαν σε **φρενίτιδα**, καθώς νέα περί επαναστάσεως στις περισσότερες ευρωπαϊκές επαρχίες τής αυτοκρατορίας έφθναν στην Κωνσταντινούπολη.

Με τήν [εύλογη] ιδέα πως ήσαν περικυκλωμένοι από παντού, από φανερούς ή κρυφούς εχθρούς, που ήσαν έτοιμοι να ξεριζώσουν τήν Μουσουλμανική θρησκεία και τό τουρκικό έθνος, οι Οθωμανοί δεν έβλεπαν άλλη ασφάλεια παρά τήν **πλήρη καταστροφή** τών Ελλήνων ραγιάδων.”

Ο Γρηγόριος Ε' ενδεχομένως είχε λάβει γνώση περί τού πραξικοπήματος αλλά είχε εγκαίρως και σωφρόνως αποθαρρύνει

τούς πραξικοπηματίες, όπως προκύπτει από τήν μαρτυρία τού **Παναγιώτη Καλεβρά**, επί λέξει ως εξής:

“Μάτην ανέμενον ο **Κωνσταντίν-βέης, Υδραίος**, γενικός διοικητής τού τουρκικού στόλου, αποπλέων, τό παρά τού Πατριάρχου ελπιζόμενον σύνθημα, ίνα ορμήση μετά 700 γενναίων ναυτών, ωρκισμένων προς τούτο, ανδρών ικανών ίνα επιπέσωσι και κυριεύσωσιν όλον τόν τουρκικόν στόλον αμαχητί, διότι έκαστον πλοίον είχε μόνον 15 έως 30 ναύτας απειροπολέμους, υπηρέτας ως ευτείν τής καθαριότητος. Μάτην επίσης ανέμενον τό σύνθημα και τής ξηράς γενναία τής Εταιρίας πολυ-άριθμα μέλη, όπως ρίψωσι πυρ εις τέσσαρα πέντε μέρη τής Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ότι, κατά τήν έκπαλαι συνήθειαν, ο Σουλτάνος μετά τών υπουργών του ώφειλε να εξέλθη ως επί πάσης πυρκαϊάς, προς απόσβεσιν. Κατ' εκείνην τήν περίστασιν ήσαν ωρισμένοι, οι μεν τής Εταιρίας τών Φιλικών, γενναιότεροι άνδρες να εξορμήσωσι διά ξιφιδίων και να φονεύσωσιν αυτούς, οι δε άλλοι να αρπάσωσιν όλα τά όπλα από τής σπλοθήκης, να τά διανείμωσιν εις τούς συνωμότας τής Εταιρίας και λοιπούς, διότι όλοι οι Τούρκοι ήσαν αμέριμνοι και ουδ' εγχειρίδιον είχαν μεθεαυτών [...]. Ο Πατριάρχης Γρηγόριος δυστυχώς, εμπόδιζε λέγων: «Μη κινηθήτε ακόμη, διότι περιμένω απάντησιν από τής Ρωσίας.»”

Η αναξιοπιστία τού Καλεβρά είναι προφανής, διότι φέρεται αγνοών ότι η Κωνσταντινούπολη φυλάσσετο τότε από σκληροτράχηλα τάγματα (20.000) Γενιτσάρων, ότι οι Έλληνες ναυτικοί που ήσαν μνημένοι στο πραξικόπημα ήσαν μόνον 100 (σύμφω-να με τόν Σπυριδώνα Τρικούπη) και όχι 700, ότι ο Σουλτάνος

δεν προσέτρεχε σε πυρκαϊές “προς αποσθέσιν” τους ώστε να φονευθεί από τυχάρπαστους, και μάλιστα... “δια ξιφιδίων” (!), ότι από τήν ημέρα (1 Μαρτίου 1821) που έφθασαν τά νέα στην Κωνσταντινούπολη περί τού κινήματος στη Μολδοβλαχία οι Τούρκοι όχι μόνον δεν “ήσαν αμέριμνοι και ουδ’ εγχειρίδιον είχαν μεθεαυτών” (!) αλλά αντιθέτως τά μέτρα ασφαλείας τού Σουλτάνου έγιναν τότε δρακόντεια. Εντούτοις οι ισχυρισμοί τού Καλεβρά έχουν ιστορική αξία διότι είναι ενδεικτικοί αφενός των “μυαλών” που “κουβαλούσαν” (σαν τού Καλεβρά) εκείνοι οι επίδοξοι πραξικοπηματίες και αφετέρου τού αλυσιτελούς ή και τής γελοιότητας τού όλου σχεδίου: Ακόμη και εάν οι σχετικά λίγοι πραξικοπηματίες κατελάμβαναν λίγα (3-5) πλοία για ένα σύντομο χρονικό διάστημα (μέχρι να τούς σφάξουν οι Γενίτσαροι), τό μόνο που ίσως θα προκαλούσαν θα ήταν τήν μαζική σφαγή όλων των Ρωμηών τής Κωνσταντινουπόλεως από (δικαίως) μαινόμενους Γενιτσάρους.

- 14** Στις 16 Απριλίου 1821 («συμπτωματικά» ημέρα αναδύσεως τού λειψάνου τού Γρηγορίου Ε΄ από τόν βυθό τού Κερατίου κόλπου), οι Υδραίοι εξέδωσαν τήν εξής πολεμική διακήρυξη:

«Εν ονόματι τού Θεού Παντοκράτορος.

Τό **Ελληνικόν έθνος** βεβαρυμένον πλέον να στενάξη υπό τόν σκληρόν ζυγόν, υπό τόν οποίον τέσσαρας περίπου αιώνας καταθλίβεται επονειδιστικώς, τρέχει με γενικήν και ομόφωνον ορμήν εις τά όπλα, διά να κατασυντρίψη τάς βαρείας αλύσους τάς υπό τών βαρβάρων Μωαμεθανών περιτεθείσας εις αυτό. Τό **ιερόν όνομα τής ελευθερίας** αντηχεί εις όλα τά μέρη τής Ελλάδος, και πάσα ελληνική καρδιά αναφλέγεται

από τήν επιθυμίαν τού **να επαναλάβη τό πολύτιμον τούτο δώρον τού Θεού, ή ν' απολεσθή εις τόν υπέρ τούτου αγώνα.** [...]

Οι απόγονοι τών ενδόξων εκείνων ανδρών, οίτινες ετίμησαν τό ανθρώπινον γένος με τās υψηλάς αυτών αρετάς και εφώτισαν τόν κόσμον, μάχονται υπέρ τής **ελευθερίας** εναντίον εις τούς τυράννους των, βαρβάρους απογόνους τού βαρβάρου Οσμάνου, τούς εξολοθρευτάς τών επιστημών και τεχνών και εχθρούς τής ιεράς θρησκείας τού Ιησού Χριστού. Τίς θέλει είσθαι ποτε τοσοούτον απάνθρωπος ώστε να γένη σκληρός εις τήν φοβεράν ταύτην περιστασίν μας, ή να μη εύχηται υπέρ ημών;

Εξεδόθη εις τήν Καγκελαρίαν τής νήσου Ύδρας, τήν 16 Απριλίου 1821.

Οι κάτοικοι τής νήσου Ύδρας.»

- ¹⁵ Προκειμένου να δημιουργηθεί ένα χάσμα μίσους μεταξύ Χριστιανών ραγιαδών και Εβραίων ραγιαδών εντός τής αυτοκρατορίας (κατά τό «διαίρει και βασίλευε»), ο Σουλτάνος διέταξε (ή «ανέχθηκε») να *πωληθεί* τό λείψανο τού απαγχονισθέντος Πατριάρχου, και μάλιστα με επιδεικτικά «χαμηλό» τίμημα (800 γρόσια), σε μια 20άδα Εβραίων—πρωτοστατούντων τών **Λεβύ, Μουτάλ και Μπιταχί**, που αποτελούσαν «διακεκριμένα» μέλη τού υποκόσμου τής Κωνσταντινουπόλεως—προκειμένου να σπιλώσουν τόν νεκρό. Οι Εβραίοι προσέδεσαν στο λείψανο σκοινιά και τό έσυραν στους δρόμους, περνώντας και από έναν ρυπαρό δρόμο τής Αγοράς με ακαθαρσίες ζώων, υβρίζοντες και πτύοντες επί τού λειψάνου, και κατέληξαν στον αιγιαλό τού

Φαναρίου. Εκεί ανέμενε ο δήμιος επί πλοιαρίου για να παραλάβει τό λείψανο προκειμένου να τό καταποντίσει στο μέσο τού Κερατίου Κόλπου, όπως περιγράφει ο Σ. Τρικούπης εκείνα τά δραματικά γεγονότα:

“ Ἦλθαν τότε προς τόν αγχονιστήν Εβραίοι [...] και τό έρριψαν [το λείψανο] εις τήν θάλασσαν εγχειρίσαντες τό σχοινίον τώ αγχονιστή, αναμένοντι εν πλοιαρίω. Απομακρυνθείς ούτος τής ξηράς σύρων και τό επί τής θαλάσσης λείψανον, και φθάσας εν μέσω τού Κερατίου Κόλπου μεταξύ Φαναρίου και ναυστάθμου απήρτησεν από τού λειψάνου πέτραν εις καταποντισμόν του· αλλά τό λείψανον δεν συγκατεποντίσθη, διότι δεν ήτο η πέτρα ικανώς βαρεία. Επέστρεψε τότε ο αγχονιστής εις τήν ξηράν, και λαβών άλλας δύο πέτρας επανήλθεν όπου εκυματιζετο τό λείψανον, προσεπισυνέδεσε και αυτάς, τό ελόγχευσε δις και τρις εις απορρόφησιν νερού, και ούτω κατεβυθίσθη.

Μεθ' ικανάς δε ημέρας ανεφάνη προς τόν Γαλατάν μεταξύ δύο πλοίων ελλιμενιζόντων έμπροσθεν τού Καρακιοΐου, τού μεν σλαβονικού τού δε κεφαλληναίου. Πρώτος ο Σλαβόνος πλοίαρχος είδε τό λείψανον, και τό εσκέπασεν επιρρίψας ψάθαν, επί σκοπώ, όταν νυκτώση, να τό ανελκύση και τό θάψη ούτινος και αν ήτον ως φιλόχριστος. Γενομένης δε εσπέρας, επρόλαβεν ο άλλος πλοίαρχος, Κεφαλλην, Σκλάβος ονόματι, και τό ανείλκυσεν· ιδών δε εκ τής γενειάδος και τής αζυρίστου κεφαλής, ότι ήτο λείψανον ιερωμένου, έφερε τήν επαύριον εις τό πλοίον τινας έξωθεν κρυφίως, και βεβαιωθείς ότι ήτο τού πατριάρχου, τό εσαβάνωσε, τό μετεκόμισεν εις Οδησόν, και τό απέθεσεν εν τώ λοιμοκαθαρηρίω.

Εξετασθέν δε αυτόθι και εκ δευτέρου κατά διαταγήν τού διοικητού απεδείχθη και τότε ότι ήτο τώ όντι τού τού πατριάρχου.»

- ¹⁶ Τά γεγονότα τής 17 Ιουνίου 1821 στην Οδησό, τά κατέγραψε λεπτομερειακά ο ιστορικός Κάρπος Παπαδόπουλος ως αυτόπτης μάρτυς [*Απάνθισμα τού ιστορικού αγώνος τών Ελλήνων υπό τού Αντισυνταγματάρχου τής Γραμμής Κάρπου Παπαδοπούλου* (Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση), σ. 54.], ως εξής:

“ Η μεταφορά τής σωρού από τό υγειονομείο έως τήν Μητρόπολη έγινε με άμαξα με 6 ίππους και μία ίλη λογχοφόρων κοζάκων ως παραστατών. Συνοδευόταν από τρεις αρχιερείς [Σιλιστρίας **Κύριλλος**, ο Ιεροπόλεως **Γρηγόριος** και ο Μπεντερίου και Ακερμανίου **Δημήτριος**] και 40 ιερείς και διακόνους, καθώς και από επισήμους και κόσμο με μαύρη ενδυμασία. Ο δρόμος έως τήν Μητρόπολη ήταν στρωμένος με ψιλή άμμο, χόρτα και άνθη. Κατά τήν άφιξη στη Μητρόπολη τήν πομπή υποδέχτηκε ένα σύνταγμα από 4.000 στρατιώτες υπό τούς ήχους πένθιμης μουσικής. Μετά τήν ακολουθία εκφωνήθηκε επικήδειος λόγος από τόν Κ. Οικονόμο εξ Οικονόμων [τού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως] που βρέθηκε στην Οδησό ως πρόσφυγας. Έπειτα από τρεις ημέρες ο νεκρός μεταφέρθηκε από τήν ρωσική Μητρόπολη σε ελληνική εκκλησία και ετάφη πάλι με τήν ίδια πομπή και παράταξη.”

- ¹⁷ Συνοπτικά, η ναυμαχία στην Ερισό τής Λέσβου (27 Μαΐου 1821) εξελίχθηκε ως εξής: Από τήν 24 Μαΐου 1821, σύσσωμος ο

Ελληνικός Στόλος με 85 πλοία (52 πολεμικά βρίκια, 30 μίστικα και 3 πυρπολικά), υπό τήν ναυαρχία τού Υδραίου **Γιακουμάκη Τομπάζη**, είχε προσπλεύσει στο βορειοανατολικό Αιγαίο, στην περιοχή τής Μυτιλήνης απέναντι από τίς Κυδωνίες (Αϊβαλί), με φιλόδοξη τριπλή αποστολή να εγκλωβίσει τόν Οθωμανικό Στόλο στον Ελλήσποντο, να διασφαλίσει τήν ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο και κατά συνακολουθία να απαγορεύσει τήν μεταφορά τουρκικών στρατευμάτων από τήν Μικρά Ασία στον Μωριά (που προορίζοντο να ενισχύσουν τά τουρκικά στρατεύματα τής Τριπολιτσάς, που τότε ευρίσκετο υπό ασφυκτικό πολιορκητικό κλοιό τών ελληνικών στρατευμάτων υπό τόν Κολοκοτρώνη). Μετά τά μεσάνυχτα τής 27^{ης} Μαΐου 1821, μία μοίρα τού Ελληνικού Στόλου προσέβαλε τό τουρκικό δίκροτο *Mansourija*, που ήταν μεγάλο πλοίο με διπλή συστοιχία πυροβόλων μεγάλου διαμετρήματος, 18-24 λιβρών, εις εκατέρα πλευρά, και ήταν αγκυροβολημένο στην Ερισό. Υπό καταιγι-στικά πυρά καλύψεως από τά βρίκια τής ελληνικής μοίρας, δύο από τά τρία πυρπολικά τού στόλου επετέθησαν αλλά απέτυχαν να προσκολληθούν στο δίκροτο και κατεκάησαν χωρίς αποτέλεσμα. Τό τρίτο πυρπολικό όμως, υπό τόν Ψαριανό **Δημήτρη Παπανικολή**, επέτυχε στην αποστολή του: Στις 3 π.μ. ο Παπανικολής κατόρθωσε να προσκολλήσει τό πυρπολικό του στην πλώρη τού δικρότου, τό πυρπολικό ανεφλέγη και μετέδωσε τήν φωτιά στο δίκροτο ταχύτατα. Σε λιγότερο από μία ώρα, μόλις η φωτιά έφθασε στην πυριτιδαποθήκη τού δικρότου, τό τουρκικό πλοίο ανατινάχθηκε. Περισσότεροι από εξακόσιοι (600) επιβαίνοντες Τούρκοι σκοτώθηκαν κατά τήν έκρηξη ή πνίγηκαν. Οι Έλληνες δεν είχαν καμμία απώλεια. Εκείνη η πρώτη μεγάλη νίκη τών Ελλήνων ναυμάχων κατατρομοκράτησε τούς Τούρκους: Μόλις ο Οθωμανικός Στόλος, που

είχε εισπλεύσει στο Αιγαίο, πληροφορήθηκε τήν καταστροφή του τουρκικού δικρότου ανέπλευσε τήν επομένη (28 Μαΐου) προς τόν Ελλήσποντο, καταδιωκόμενος από τόν Ελληνικό Στόλο, και τήν μεθεπομένη (29 Μαΐου) προσορμίσθηκε έντρομος στα στενά του Ελλησπόντου υπό τήν προστασία τών εκεί τουρκικών φρουρίων. Η ναυμαχία στην Ερισό εδόξασε τήν ελληνική ναυτοσύνη σε διεθνές επίπεδο τότε, αφού δι' αυτής επετεύχθησαν και οι τρεις στόχοι τών Ελλήνων ναυμάχων.

- 18** Τήν 19^η Ιουνίου 1821, τό σκήνωμα τού Γρηγορίου Ε' μεταφέρθηκε εν μεγαλοπρεπή πομπή, στην οποία εκτός από τά Ρωσικά στρατεύματα συμμετείχε ολόκληρος ο Χριστιανικός πληθυσμός τής Οδησού, από τόν Μητροπολιτικό ναό στην ελληνική εκκλησία τής Αγίας Τριάδος, όπου οι Έλληνες τό απέθεσαν «εν μνήματι καινώ» ως λείψανο *ιερομάρτυρος* εντός τού Αγίου Βήματος στη βόρεια πλευρά τής Αγίας Τραπέζης.
- 19** Προκειμένου να αποτρέψει τυχόν έκτροπα, η αστυνομία τής Οδησού, κατ' εντολή τού Διοικητού τής πόλεως, είχε εκδώσει διάταγμα «*κανένα έθνος να μην εμπορευθεί αλλά να προσέλθουν όλοι στην τελετή*». Δυστυχώς οι Εβραίοι τής Οδησού δεν κατενόησαν ότι η διαταγή αποσκοπούσε στο να τούς προστατεύσει και όχι να τούς ταπεινώσει. Ως αποτέλεσμα, δεν συμμορφώθηκαν: Δεν προσήλθαν στην τελετή και, τό χειρότερο, κράτησαν επιδεικτικώς ανοιχτά τά καταστήματά τους κατά τήν διάρκεια τής τελετής. Πολλοί Χριστιανοί στην Οδησό θεώρησαν ότι είχαν προσβληθεί πολλαπλώς από τούς Εβραίους, μετά δε τήν τελετή επιτέθηκαν ως άναρχος όχλος στην εβραϊκή αγορά τής πόλεως, όπως περιγράφει ο Κ. Παπαδόπουλος (αυτόθι σ. 55), επί λέξει ως εξής:

“Όχλος επέδραμε στη ‘χάβρα’ τών Εβραίων και σε τράπεζές τους που βρέθηκαν ανοιχτές και έγιναν ζημιές και αρπαγές. Διαδόθηκε η ψευδής φήμη ότι επειδή οι Εβραίοι περιφρόνησαν τόν πατριάρχη στην Κωνσταντινούπολη δόθηκε εντολή από τήν ρωσική κυβέρνηση να σκοτωθούν. Έτσι τήν επομένη ημέρα έφεραν από τήν επαρχία 30 άμαξες φορτωμένες με σκοτωμένους και πληγωμένους Εβραίους. Η αστυνομία αφού έπαυσε τίς ταραχές συνέλαβε 300 υπαίτιους, Ρώσους και Έλληνες, και τούς φυλάκισε. Επιτροπή Εβραίων παρουσιάστηκε στον Νομάρχη και εζήτησε αποζημίωση για ζημιές 3 εκατομμυρίων ρουβλιών. Όταν οι φυλακισμένοι αφέθηκαν ελεύθεροι μετά από 30 ημέρες, η επιτροπή και πάλι παραπονήθηκε στον Νομάρχη ότι δεν εκτελούνται οι νόμοι. Αυτός τούς απάντησε ότι και οι ίδιοι δεν υπάκουσαν στην αστυνομική διάταξη κατά τήν ημέρα τής ταφής τού πατριάρχη και εκεί έληξε τό επεισόδιο.”

Τό ότι όλοι οι ως άνω (300) συλληφθέντες αφέθησαν ελεύθεροι και ουδείς καταδικάσθηκε, δεν συνιστούσε εκδήλωση ρατσισμού τού Ρωσικού κράτους τότε κατά τών Εβραίων. Απλώς η αποφυλάκιση τών συλληφθέντων, Ρώσων και Ελλήνων, αντικατόπτριζε τότε τό *φιλοπόλεμο* και *φιλελληνικό* κοινό αίσθημα τού λαού και τού στρατού τής Ρωσικής Αυτοκρατορίας, που μετά τήν τελετή ταφής τού Γρηγορίου Ε΄ συναπαιτούσαν από τόν αυτοκράτορά τους πόλεμο κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας υπέρ τών Ελλήνων προς προάσπιση τής διωκομένης Ελληνορθοδοξίας και τού γενοκτονιακώς απειλουμένου Οικουμενικού Ελληνισμού.

- 20** Η εξωφρενική αριθμητική τής Καταστροφής τών Κυδωνιών δεν διέλαθε ασφαλώς τής προσοχής τού Τσάρου και τού επιτελείου του: Εάν για τήν καταστροφή ενός τουρκικού πολεμικού πλοίου ο Σουλτάνος αφάνισε μία πόλη με σχεδόν 30.000 θύματα (σφαγιασθέντες, ανδραποδισθέντες και πρόσφυγες), τότε σε περίπτωση (μελλοντικής) καταστροφής τών υπολοίπων 58 πλοίων τού Οθωμανικού Στόλου, ο Σουλτάνος δεν θα ορρωδούσε να αφάνισει 58 πόλεις (μία πόλη, ή τό αντίστοιχο, ανά πλοίο κατά μέσο όρο) με σύνολο 1.740.000 αμάχους Έλληνες (58 πλοία Χ 30.000 θύματα ανά πλοίο), ήτοι ολόκληρο τόν πληθυσμό τής Ελλάδος (όπως πράγματι οι Τούρκοι αποφάσισαν να πράξουν τό 1824 στον Μωριά) και τής δυτικής Μικράς Ασίας (όπως πράγματι οι Τούρκοι έπραξαν τό 1914-1923).
- 21** Συνολικά, στον βωμό τής απελευθέρωσης τής Ελλάδος, θυσιάσθηκαν σαρανταπέντε (45) ιεράρχες τής Ελληνορθοδοξίας (επί συνόλου 190 αρχιερέων σε όλη τήν Οθωμανική Αυτοκρατορία) ενώ δεκάδες άλλοι εδιώχθησαν, φυλακίσθηκαν ή βασανίσθηκαν. Συγκεκριμένα, επιπροσθέτως τών δύο οικουμενικών πατριαρχών **Γρηγορίου Ε΄** (**Έκθ. 10, 15, 31**) και **Κυρίλλου ΣΤ΄**, στον *Αγώνα τής Παλιγγενεσίας* εκτελέσθηκαν από τούς Οθωμανούς οι εξής 43 αρχιερείς (κατ' αλφαβητική σειρά):

Αγχιάλου Ευγένιος
 Αδριανουπόλεως Δωρόθεος
 Άργους και Ναυπλίου Γρηγόριος
 Γάνου και Χώρας Γεράσιμος
 Γηρομερίου Αγαθάγγελος
 Δέρκων Γρηγόριος
 Δημητσάνης Φιλόθεος

Διουπόλεως Καλλίνικος
Εφέσου Διονύσιος
Θεσσαλονίκης Ιωσήφ
Ιερισσού και Αγ. Όρους Ιγνάτιος
Κισάμου Μελχισεδέκ
Κιτίου Μελέτιος
Κίτρους Μελέτιος
Κνωσού Νεόφυτος
Κορώνης Γρηγόριος
Κρήτης Γεράσιμος
Κυδωνίας Καλλίνικος
Κύπρου Κυπριανός
Κυρηνείας Λαυρέντιος
Λάμπης Ιερόθεος
Λαρίσης Κύριλλος
Λαρίσης Πολύκαρπος
Μαρωνείας Κωνστάντιος
Μεθώνης Γρηγόριος
Μονεμβασίας Χρύσανθος
Μυριοφύτου και Περιστάσεως Νεόφυτος
Νικομηδείας Αθανάσιος
Νύσσης Μελέτιος
Πάφου Χρύσανθος
Πέτρας Ιωακείμ
Πλαταμώνος Γεράσιμος
Ρεθύμνης Γεράσιμος
Ρωγών Ιωσήφ
Σαλώνων Ησαΐας
Σαμμακοβίου Ιγνάτιος
Σητείας Ζαχαρίας

Σωζοπόλεως Παΐσιος
Τυρνόβου Ιωαννίκιος
Χερσονήσου Ιωακείμ
Χίου Πλάτων
Χριστιανουπόλεως Γερμανός
Ωλένης Φιλάρετος

Άπαντες υπήγοντο στο Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντι-
νουπόλεως.

Έκθ. 31
Η Εκτέλεση
τού
Γρηγορίου Ε΄
(πίνακας
Νικηφόρου
Λύτρα)

- 22** Δημοσιογραφικές ανταποκρίσεις που χαρακτηρίζαν τόν απαγχονισθέντα πατριάρχη Γρηγόριο Ε΄ ως **άγιο** πρωτοδημοσιεύθηκαν ήδη από τό 1821 σε εφημερίδες τής Ρωσίας: Ενδεικτικά, ανταπόκριση εφημερίδας τής Πετρούπολης για τήν μεγαλειώδη ταφή τού σκηνώματός του στην Οδησό κατέληγε επί λέξει ως εξής:

«Τοιοιτοτρόπως απεδόθησαν, κατ' επιταγήν τού ευλαβεστάτου αυτοκράτορος πασών τών Ρωσσιών Αλεξάνδρου Α΄, αι νενομισμένοι τιμαί τής πίστεως και τής χριστιανικής αγάπης εις τόν Γρηγόριον, τόν **άγιον** πατριάρχην τής ανατολικής ορθοδόξου εκκλησίας τών Ελλήνων, τόν υπομείναντα τόν θάνατον τού μαρτυρίου.»

Εναρμονιζομένη με τό φιλόχριστο Πλήρωμα τής Ρωσικής Εκκλησίας, η Ιερά Σύνοδος τής Ρωσίας, μετά από πρόταση τού **Μητροπολίτου Χερσώνος Ινοκεντίου**, θέσπισε μετά από τρεις δεκαετίες, από τό 1847, τήν ετήσια τέλεση μνημοσύνου για τόν Γρηγόριο Ε΄, η δε Εκκλησία τής Ελλάδος τόν αγιοποίησε μετά από έναν αιώνα, στις 8 Απριλίου 1921.

- 23** Για πολιτικούς λόγους, στην Ελλάδα έχει επικρατήσει ευρέως η άποψη ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) «απελευθέρωσαν» τήν Ελλάδα με τήν μεγάλη νίκη τους στη **Ναυμαχία τού Ναυαρίνου** στις 8 Οκτωβρίου 1827 (**Εκθ. 32**). Αυτή όμως η (μάλλον ιδεοληπτική) άποψη δεν ανταποκρίνεται στα ιστορικά γεγονότα.

Αδιαμφισβήτητα, η Ναυμαχία τού Ναυαρίνου, σε συνδυασμό με τόν ναυτικό αποκλεισμό που επέβαλαν οι στόλοι τών Μεγάλων Δυνάμεων στα Αιγυπτιαοαφρικανινά στρατεύματα

(21.000 άνδρες) στην Πελοπόννησο, συνέβαλε σημαντικά στην ευόδωση του Αγώνα τής Παλιγγενεσίας διότι σε **τακτικό** επίπεδο περιέστειλε τήν δράση τών Αιγυπτιαοαφρικανών εισβολέων και τούς μετέτρεψε από επιτιθεμένους (1825-1827) σε εγκλωβισμένους, ήτοι λιμοκτονούντες και πολιορκουμένους από τά στρατεύματα του Κολοκοτρώνη (1827-1828).

Εν τούτοις, *αυτή καθ' εαυτή* εκείνη η ναυμαχία, απέτυχε, σε **στρατηγικό** επίπεδο, να εξαναγκάσει τόν Σουλτάνο να αποδεχθεί τήν *Συνθήκη του Λονδίνου* (24 Ιουλίου 1827) μεταξύ τών Μεγάλων Δυνάμεων περί αυτονομίας τής Ελλάδος, και επίσης απέτυχε να εξαναγκάσει τά στρατεύματα του **Ιμπραήμ** σε άμεση αποχώρηση από τόν Μωριά, αφού «ο θαλάσσιος αποκλεισμός ικανός δεν ήτο ν' αναγκάση τούς Αιγυπτίους εις αναχώρησιν», όπως ορθώς γράφει ο Σ. Τρικούπης.

Ακόμη χειρότερα, η δύναμη εισβολής του Ιμπραήμ συνέχιζε να εξανδραποδίζει αμάχους Μωραίτες και να τούς διαμετακομίζει στην Αφρική προς πώλησή τους ως δούλους μετά τήν Ναυμαχία του Ναυαρίνου, παραβιάζοντας περιστασιακά τόν ναυτικό αποκλεισμό τών Μεγάλων Δυνάμεων, σύμφωνα με τόν Λόρδο **Palmerston**, ο οποίος διετέλεσε Υπουργός Πολέμου (1809-1828), Υπουργός Εξωτερικών (1830-1841 και 1846-1851) και Πρωθυπουργός (1855-1858 και 1859-1865) τής Βρετανίας, επί λέξει ως εξής:

“Όταν ήλθε για πρώτη φορά η είδηση ότι στόλος από 40 πλοία [εκ τών οποίων τά 17 εισέπλευσαν στο Ναυαρίνο **μετά** τήν ναυμαχία] **ανεχώρησε** από εκεί **μεταφέρων** 6.000 αιχμαλώτους, και ότι αυτό έγινε **μετά** τήν καυχησιολογία του **Codrington** ότι εξαφάνισε όλον τόν τουρκικό στόλο, και **μετά** τίς διαταγές

Έκθ. 32

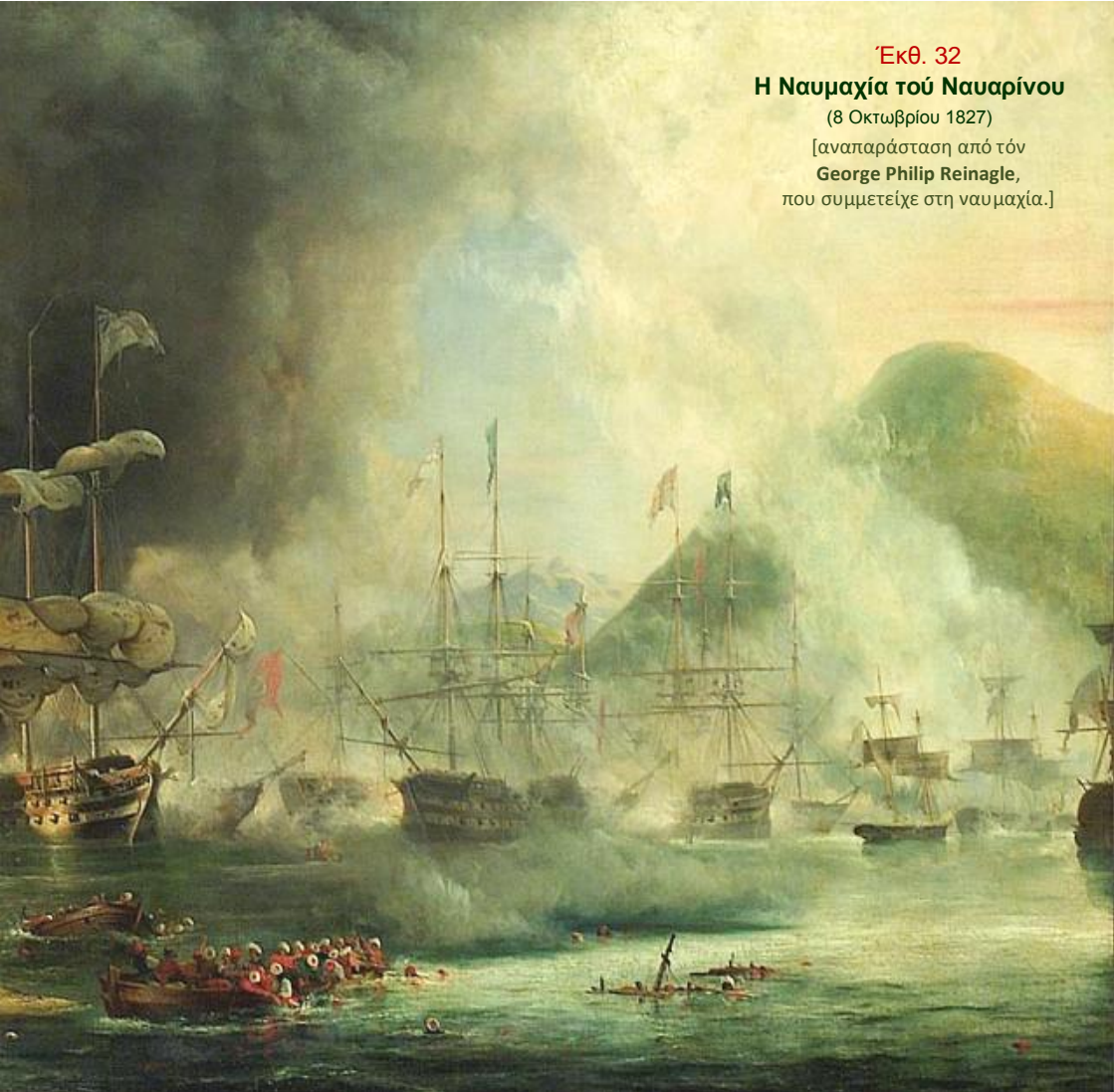
Η Ναυμαχία τού Ναυαρίνου

(8 Οκτωβρίου 1827)

[αναπαράσταση από τον

George Philip Reinagle,

που συμμετείχε στη ναυμαχία.]

που εστάλησαν στον Codrington να εμποδίσει όλες τις θαλάσσιες μετακινήσεις αυτού τού είδους, όταν ήλθε η είδηση, επέσυρα τήν προσοχή τού υπουργείου επί τού πράγματος, προβάλλων ότι θα ήταν **κηλίδα επί τής εθνικής μας υπολήψεως** αν δεν πασχίζαμεν να απελευθερώσουμε τά δυστυχή εκείνα όντα.”

Είναι ενδεικτικό ότι οι Τούρκοι συνέχισαν να πολεμούν κατά τών Ελλήνων επί σχεδόν δύο χρόνια μετά τήν Ναυμαχία τού Ναυαρίνου.

- 24** Κατόπιν απαιτήσεως τής Ρωσίας, τό Οθωμανικό διπλωματικό έγγραφο τής 28 Αυγούστου 1828 υπεβλήθη από τήν Υψηλή Πύλη στους πρέσβεις τών Μεγάλων Δυνάμεων στην Κωνσταντινούπολη και ανέφερε επί λέξει τά εξής σχετικά με τήν Συνθήκη τού Λονδίνου τής 24 Ιουλίου 1827 (υπογραφείσα μεταξύ Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας):

«Η Υψηλή Πύλη παραδεχθείσα ήδη τήν συμμαχικήν συνθήκην, υπόσχεται σήμερον ενώπιον τών αντιπροσώπων τής συμμαχίας να υπογράψη ανελλιπώς και όλας τάς ακολούθους αποφάσεις τού εν Λονδίνω συμβουλίου ως προς τήν εκτέλεσιν.»

- 25** Στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο (1821-1829), οι Τούρκοι κατέθεσαν *οριστικά* τά όπλα μόνον αφού ηττήθηκαν από τούς Ρώσους στον **Ρωσο-τουρκικό πόλεμο τού 1828-1829**. Συγκεκριμένα, η τελευταία μάχη μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων στον Αγώνα τής Παλιγγενεσίας διεξήχθη στην **Πέτρα τής Βοιωτίας** στις 12 Σεπτεμβρίου 1829, όπου οι Έλληνες υπό τόν Δημήτριο

Υψηλάντη ενίκησαν, και κατά τήν επομένη ημέρα (13 Σεπτεμβρίου 1829) τά τουρκικά στρατεύματα συνθηκολόγησαν και άρχισαν να αποχωρούν *οριστικά* από τήν Ρούμελη, ήτοι 11 ημέρες μετά τήν Ρωσο-τουρκική **Συνθήκη τής Αδριανουπόλεως** (2 Σεπτεμβρίου 1829), δηλαδή αμέσως μόλις έφθασαν στη Ρούμελη τά νέα περί εκείνης τής συνθήκης μεταξύ τής Ρωσίας και τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

²⁶ Όπως αναφέρθηκε (**Υποσ. 2**), τό 1832 η ημιαυτόνομη ηγεμονία τής Αιγύπτου ενεπλάκη σε πόλεμο κατά τής Πύλης: Ο τακτικός στρατός τού Ιμπραήμ Πασά (50.000 Αιγύπτιοι) συνέτριψε τά στρατεύματα τής Πύλης (80.000 Τούρκοι) στο Ικόνιο στις 21 Δεκεμβρίου 1832. Προς αναχαίτιση τού *κινδύνου πανισλαμισμού* από τόν νότο, ο Τσάρος Νικόλαος Α΄—νικητής τού προηγηθέντος φιλελληνικού Ρωσο-τουρκικού πολέμου τού 1828-1829— απέστειλε στην Κωνσταντινούπολη ικανή *δύναμη αποτροπής* (7 πολεμικά πλοία και στρατό 40.000 ανδρών) προς προάσπιση τών Οσμανιδών. Κατά συνέπεια, η Ρωσία διέσωσε τότε τήν Οθωμανική Αυτοκρατορία και τήν κατέστησε ένα τερατόμορφο προτεκτοράτο τής Ρωσίας *εμπράκτως* (de facto) και *νομίμως* (de jure) διά τής συνθήκης τού *Ουνκιάρ Σκελεσί* (1833).

²⁷ Ως συνέπεια τής στρατηγικής τών Φιλικών για **χασικό** περισπασμό τών Οθωμανών σε πολλαπλά μέτωπα, ο Σουλτάνος δέσμευσε δύο στρατιές σε «λάθος» μέτωπα, ήτοι μέτωπα *δευτερεύοντα και περιφερειακά* (στρατηγικού αντιπερισπασμού): Η πρώτη τουρκική στρατιά εκ **50.000** ανδρών αγκιστρώθηκε στο μέτωπο τής Ηπείρου κατά τού **Αλή Πασά** ενώ η δεύτερη εκ **15.000** ανδρών στο μέτωπο τής Μολδοβλαχίας κατά *ενδεχόμενης* στρατιωτικής εισβολής τού Ρωσικού Στρατού στη

Βαλκανική. Επιπροσθέτως και άλλα τουρκικά στρατεύματα, με συνολικά **36.000** άνδρες, εξαναγκάσθηκαν να αγκιστρωθούν σε άλλα μέτωπα εκτός τού Μωριά: Τό στράτευμα τού **Μπεϋράν Πασά** (8.000) και *δυνάμεις επιτηρήσεως* σε Μαγνησία, Θεσσαλονίκη και Χαλκιδική (3.000), τά στρατεύματα τού **Κιοσέ Μεχμέτ Πασά** (5.000) και τού **Ομέρ Πασά Βρυώνη** (2.000) στη Ρούμελη, τό εκστρατευτικό σώμα Κρήτης (10.000), και τά ασιατικά εκστρατευτικά στρατεύματα (8.000), που θα μετεφέροντο τότε από τήν Μικρά Ασία στην Πελοπόννησο από τόν Τουρκικό Στόλο εάν τά ελληνικά νησιά (Σπέτσες, Ύδρα, Ψαρά, Κάσσοι) δεν είχαν συμματάσει *εξ αρχής* στον πόλεμο.

Ως αποτέλεσμα επομένως τής ιδιοφυούς στρατηγικής τών Φιλικών, μία τεράστια τουρκική στρατιά **101.000** ανδρών είχε διασπαρεί σε πολλαπλά μέτωπα βορείως, ανατολικά και νοτίως τής Πελοποννήσου, η οποία είχε «αδειάσει» από τουρκικά στρατεύματα τό 1821: Τότε ο πολέμαρχος Κολοκοτρώνης αντιμετώπιζε *εκστρατευτικό* σώμα μόνον **8.000** Τούρκων στην Τριπολιτσά τό 1821 (στις μάχες στο Βαλτέτσι, Δολιανά-Βέρβена, Γράνα Τριπολιτσάς και τελικά στην Άλωση τής Τριπολιτσάς).

- 28** Κατά κανόνα, η «εύκολη» λύση τού *συστηματικού* γενοκτονιακού εκβιασμού τών Ελλήνων θαλασσομάχων από τούς Οσμανίδες διά τής ομηρίας τών Μικρασιατών Ελλήνων δεν ήταν ούτε πρόσφορη ούτε πειστική μετά τό Ρωσικό τηλεσίγραφο τής 6 Ιουλίου 1821. Ενδεικτικά, τήν νύχτα 6-7 Ιουνίου 1822 στη Χίο, ο Ελληνικός Στόλος κατήγαγε μέγα πλήγμα στον Τουρκικό Στόλο (**Εκθ. 33**): Τότε, Έλληνες πυρπολητές, υπό τούς **Κωνσταντίνο Κανάρη** και **Ανδρέα Πιπίνο**, ανατίναξαν τήν ναυαρχίδα, πυρπόλησαν τήν υποναυαρχίδα και

Έκθ. 33

Καταστροφή τής Τουρκικής ναυαρχίδος από τόν Κανάρη στη Χίο (1822)

(εικαστική αναπαράσταση από τόν Νικηφόρο Λύτρα)

προκάλεσαν σοβαρές ζημίες σε ένα δικάταρτο τού Τουρκικού Στόλου. Επί πλέον, αφάνισαν *όλη* τήν ηγεσία τού Τουρκικού Στόλου, ήτοι τόν ναύαρχο **Καρά Αλή Πασά** και *όλους* τούς πλοιάρχους και ανωτέρους αξιωματικούς, που τότε επέβαιναν στη ανατιναχθείσα ναυαρχίδα προς εορτασμό τής τελευταίας νύχτας τού Ραμαζανίου. Έχασαν δε τήν ζωή τους 2.106 Τούρκοι συνολικά, εκ τών 2.284 που επέβαιναν στη ναυαρχίδα. Για εκείνο τό *πολεμικό* επίτευγμα, η εκδικητική μάχαιρα τών Οσμανιδών επέπεσε στη συνέχεια βαρεία όχι επί αμάχων Μικρασιατών, αλλά επί *εμπολέμου* περιοχής (Εκθ. 21): στα (22) Μαστιχοχώρια τής προηγουμένως *εξεγερθείσης* Χίου, όπου στις 8-11 Ιουνίου 1822 οι Οθωμανοί σφαγίασαν ή ανδραπόδισαν 13.200 αμάχους ως αντίποινα για τήν περιφανή νίκη τών Ελλήνων στη Ναυμαχία τής Χίου.

²⁹ Η εσωτερική αποδυνάμωση τού ηγεμονικού κύρους τού Σουλτάνου καταδεικνύεται από τό παρακάτω απόσπασμα από ομιλία (Μάιος 1826) τού αρχιβεζύρη του προς τό ανώτατο συμβούλιο τών Οθωμανών μεγιστάνων με θέμα τήν ανάγκη αναδιοργάνωσης τού Οθωμανικού Στρατού λόγω τής στρατιωτικής ήττας τής αυτοκρατορίας από τούς Έλληνες [πηγή: [Σ. Τρικούπης](#)]:

“ Πλήθουν τά στρατολόγια ονομάτων υπομισθίων Γενιτσάρων, αλλά **ζητεί τις εν αυτοίς μαχητάς και σχεδόν δεν ευρίσκει**· αν διαταχθή τάγμα τι να εκστρατεύση, καθάρματα στρατολογούνται και κατάσκοποι τών εχθρών παρεισδύουν και μάλιστα Έλληνες μίσος άσπονδον τρέφοντες κατά τού ισλαμισμού, και διαφόρως μετασηματιζόμενοι αναμειγνύονται

Έκθ. 34

**Γενίταρος
από τὰ Γιάννενα**

(αναπαράσταση
από τόν
Otto Magnus
von Stackelberg)

εξάπτοντες τά πάθη εις **παράλυσιν τού στρατού**.
Ανεπιτήδευτοι δε οι γενίτσαροι να διακρίνωσι τό
ψεύδος τής αληθείας, και εκτρεπόμενοι τού ορθού
λόγου **διατείνονται ότι ο κατά τών Ελλήνων
πόλεμος δεν ήτον αναγκαίος**, ότι σκοπόν είχε τήν
καταστροφήν τών Γενιτσάρων, και ότι δωροδο-
κούμενοι οι υπουργοί τού σουλτάνου παρέδιδαν τάς
επαρχίας τού κράτους εις τούς εχθρούς. Πόσον
άτοπον να υποθέση τις ότι κυβέρνησις αναδέχεται
πόλεμον επί σκοπώ καταστροφής τού ίδιου στρατού
της, ήτοι τών μελών τού ίδιου σώματός της, και ότι
διασκορπίζει τούς θησαυρούς της επί σκοπώ να
παραδώση τάς επαρχίας της εις τούς εχθρούς της!
Η τοιαύτη συκοφαντία είναι αληθής παραφροσύνη.
Ηξεύρετε οποία η επικρατούσα εν τώ στρατώ τών
Γενιτσάρων αταξία, ην ιλιγγιά τις πιστώσ να περι-
γράψη· εις σας λοιπόν απόκειται να αποφασίσετε
σήμερον τι ποιητέον εις διόρθωσιν τού κακού.
Πρόκειται να ταπεινώσωμεν τήν οφρύν τών εχθρών,
να απονίψωμεν τό **όνειδος τών εν πολέμω συμφο-
ρών μας**.”

³⁰ Πολλά σώματα Γενιτσάρων (Εκθ. 34), που θεωρούσαν ότι θα περιθωριοποιούντο από τήν αναδιοργάνωση τού στρατού, στασίασαν τόν Οκτώβριο τού 1822, και προξένησαν εμφύλιες διαμάχες μέσα στην Κωνσταντινούπολη με σύνολο θυμάτων περί τούς 500 νεκρούς (γενίτσαρους και ασιανούς στρατιώτες, όπως επίσης και αμάχους κατοίκους τής Κωνσταντινουπόλεως ανεξαρτήτως θρησκευάτος).

Παρότι τά σουλτανικά (ασιατικά) στρατεύματα επικρά-
τησαν σε εκείνη τήν ένοπλη στάση, οι Γενίτσαροι πήραν τήν

εκδίκησή τους λίγους μήνες μετά: Ενώ ο Οθωμανικός Στόλος ετοιμάζετο να αποπλεύσει κατά τής Ελλάδος, μία τρομερή έκρηξη συγκλόνισε τήν Κωνσταντινούπολη στις 17 Οκτωβρίου 1823: Τά πυρομαχικά τού στόλου, που ήσαν στοιβαγμένα στον ναύσταθμο προς φόρτωση στα πλοία, ανατινάχθηκαν. Ως αποτέλεσμα, ο ναύσταθμος ισοπεδώθηκε, μαζί με στρατώνες, κανονιοχυτεία και αποθήκες, ενώ πολεμικά πλοία έπαθαν εκτεταμένες ζημιές. Η έκρηξη προκάλεσε ενεξέλεγκτη πυρκαγιά, που επεκτάθηκε στην παρακείμενη τουρκική συνοικία τής Κωνσταντινουπόλεως, όπου κατέστρεψε 12.000 κατοικίες και πολλά τζαμιά. Περισσότεροι από 50.000 Τούρκοι τής Κωνσταντινουπόλεως έμειναν άστεγοι στο μέσον τού χειμώνα.

Ο Σουλτάνος είχε βάσιμους λόγους να υποψιάζεται ότι οι γενίτσαροι ήσαν οι δράστες τής δολιοφθοράς, ενώ άλλοι μιλούσαν για κορυφαία καταδρομική επιχείρηση τής Φιλικής Εταιρείας, οι δε μουφτήδες διεκήρυτταν ότι επρόκειτο περί θεομηνίας ενδεικτικής τής οργής τού Αλλάχ για τίσ ήττες τών (λιπόψυχων) Μωαμεθανών και τίσ νίκες τών Ελλήνων Χριστιανών. Σε κάθε περίπτωση, τό μεν πλήγμα στον Οθωμανικό Στόλο ήταν καίριο, τό δε ξεκίνημα τής Οθωμανικής εκστρατείας τό 1823 προς καταστολή τής εξεγέρσεως τών ραγιαδών ήταν για τούς Τούρκους τραγικό.

- ³¹ Τό δυσμενές για τούς ραγιαδες γεωπολιτικό κλίμα κατά τούς πρώτους μήνες τού Πολέμου τής Ελληνικής Ανεξαρτησίας, και συγκεκριμένα τήν αρχική αμηχανία και αδράνεια τών Μεγάλων Δυνάμεων, σκιαγράφησε επιγραμματικά ο πολέμαρχος τών Μωραϊτών **Θεόδωρος Κολοκοτρώνης** (Εκθ. 35) σε ομιλία του προς τό στράτευμά του, στις 12 Ιουνίου 1821, στα αλώνια τών Βερβένων, όπου μεταξύ άλλων είπε:

« Ημείς εσηκώσαμε τά άρματα διά τούς Τούρκους και έτζι ακουσθήκαμεν εις τήν Ευρώπη, ότι σηκωθήκαμεν οι Έλληνες διά τούς τυράννους, και **στέκεται όλη η Ευρώπη να ιδεί τί πράγμα είναι τούτο.** »

Έκθ. 35

Θεόδωρος
Κολοκοτρώνης
(1770-1843)

[Προσωπογραφία
από τόν **Karl Krazeisen**
(1794-1878).]

³² Είναι ενδεικτικό ότι στην Κωνσταντινούπολη οι εκεί πρέσβεις των Μεγάλων Δυνάμεων με εξαίρεση τόν Ρώσο πρεσβευτή **Βαρώνο Stroganoff**, δήλωναν προς τήν Υψηλή Πύλη, κατά τήν διάρκεια των σφαγών αμάχων Ελλήνων τόν Απρίλιο του 1821, ότι οι κυβερνήσεις τους θεωρούσαν τίς σφαγές «εσωτερικό θέμα» τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, υπό τό πρίσμα μάλιστα τής αποκαλυφθέντος και ματαιωθένος συνομηλικού σχεδίου των Φιλικών για δολοφονία τού Σουλτάνου και πραξικοπηματική κατάληψη τής εξουσίας από τούς Χριστιανούς ραγιάδες (Υποσ. 13). Σε εκείνη τήν βάση, οι ευρωπαίοι διπλωμάτες στην Κωνσταντινούπολη, πρωτοστατούντος τού Άγγλου πρέσβευς **Strangford**, περιορίστηκαν απλώς σε φιλικές συστάσεις προς τήν Υψηλή Πύλη για επίδειξη «μετριοπαθείας» κατά τήν εφαρμογή οθωμανικών αντιποίνων κατά των εξεγερμένων ραγιάδων, διατυπώνοντες αλυσιτελείς περιφράσεις και διπλωματικά «στρογγυλέματα»—παρότι εγνώριζαν ότι οι Οσμανίδες δεν «καταλάβαιναν» από τέτοια.

³³ Η πρόκληση για τήν παγκοσμίως θρυλική Γενιά τού 1821 ήταν εξ υπαρχής διπλή: Η απελευθέρωση τού ελλαδικού χώρου στην Ευρώπη και παράλληλα η διατήρηση τού Οικουμενικού Ελληνισμού στην Ασία και τήν Μέση Ανατολή.

Στον 20ό αιώνα όμως, μία άλλη γενιά Ελλήνων, η Γενιά τού *Εθνικού Διχασμού*, διηύρυνε μεν τά όρια τής Ελληνικής Επικρατείας (με τήν Ήπειρο, Μακεδονία, δυτική Θράκη, Κρήτη) χωρίς όμως να κατορθώσει να διατηρήσει τόν Ελληνισμό τής Μικράς Ασίας και τού Πόντου στις πατρογονικές του ιστορικές εστίες, ήτοι στον επί χιλιετηρίδες πολιτισμικώς διαλάμποντα φυσικό του χώρο. Δηλαδή η γεωγραφική διεύρυνση τής Ελλά-

δος στο πρώτο τέταρτο τού 20ού αιώνα αποτέλεσε όχι απλώς μια Πύρρειο νίκη αλλά μία **καταστροφική νίκη**.

Ενδεικτικά, η Γενιά τού 1821 αγωνίσθηκε με τεράστιες θυσίες για να διασφαλίσει εξ αρχής τό Ρωσικό τελεσίγραφο κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο πλευρό τής Ελλάδος τό 1821, ενώ η γενιά τού *Εθνικού Διχασμού* έκανε ακριβώς τό αντίθετο, και μάλιστα με τήν σουρεαλιστική μορφή μιας εξωφρενικής εκστρατείας τού Ελληνικού Στρατού (Α΄ Σώματος Στρατού) τό 1919 στη... Ρωσία (και μάλιστα με αποβίβαση τών ελληνικών στρατευμάτων στην... Οδησό), παραβλέποντας τό μέγα στρατηγικό δίδαγμα τών Ναπολεοντείων πολέμων, ότι δηλαδή όποιος εισβάλει στη Ρωσία, στην αρχή προελαύνει αλλά στη συνέχεια καταστρέφεται (το ίδιο λάθος έκανε και ο Χίτλερ μετά από 24 χρόνια). Βέβαια η Θρυλική Γενιά τού 1821 καθοδηγείτο (γεωπολιτικώς) από έναν **Καποδίστρια**, ενώ η θλιβερή Γενιά τού *Εθνικού Διχασμού* άγεται και εφέρετο (εθνοκαθαρσιακώς) από έναν **Βενιζέλο**.

- 34** Τό ρωσικό τελεσίγραφο τού 1821 αποστασιοποιείται από τόν μεγαλοϊδεατικό μεταρωμαϊκό μεγαλοϊδεατισμό τής Αυτοκράτειρας **Αικατερίνης Β΄** τής Ρωσίας (1761-1796) σχετικά με τό υπόδουλο γένος τών Ελλήνων: Η Αικατερίνη Β΄ (**Εκθ. 36**), γιαγιά τού Τσάρου Αλεξάνδρου Α΄) προσέβλεπε στην ανασύσταση τής Βυζαντινής αυτοκρατορίας τών Ελλήνων στη θέση και στον γεωστρατηγικό ρόλο τής υπό κατάλυση Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως ρητά διετύπωσε η ίδια η Αικατερίνη Β΄ σε επιστολή της (10 Σεπτεμβρίου 1782) προς τόν Αυτοκράτορα **Ιωσήφ Β΄** τής Αυστρίας—σύμμαχό της στον Ρωσο-τουρκικό πόλεμο τού 1787-1792—περί μιας Μεγάλης Ελλάδος, που θα

Έκθ. 36

Η Μεγάλη Αικατερίνη τής Ρωσίας

[πορτραίτο από τόν Ivan Petrovich Argunov (1727–1802)]

περιλάμβανε τήν σημερινή Ελλάδα, τήν Ανατολία, και τίς κατά τό παρόν Βουλγαρία, *fyROM* και Αλβανία, επί λέξει ως εξής:

“Έχω τήν πεποίθηση, λόγω τής απεριόριστου εμπιστοσύνης που έχω προς Εσάς, ότι εάν οι επιτυχίες μας στον τουρκικό πόλεμο μας επιτρέψουν να απαλλάξουμε τήν Ευρώπη από τόν εχθρό τού Χριστιανικού ονόματος και να τόν εκδιώξουμε από τήν Κωνσταντινούπολη, η Υμετέρα Μεγαλειότητα [Αυτοκράτωρ Ιωσήφ Β΄] δεν θα ήθελε να μου αρνηθή τήν συνδρομή της προς **ανίδρυση τής αρχαίας ελληνικής μοναρχίας** [Βυζαντίου] επί τών ρειπιών τής βαρβάρου Οσμανικής κυβερνήσεως, υπό τόν ρητόν εκ μέρους μου όρον να διατηρήσω αυτήν τήν μοναρχία εντελώς **ανεξάρτητη** [...].

Σύνορα τού ελληνικού κράτους θα είναι προς τήν Ρωσία ο Εύξεινος, προς τήν Αυστρία οι κήσεις τίς οποίες η Υμετέρα Μεγαλειότητα θα ήθελε να προσαρτήσσει κατά τήν πτώση τής βαρβάρου κυβερνήσεως [των Οσμανιδών], και προς τήν Δακία [Ρουμανία] ο Δούναβης. Τά νησιά τού Αρχιπελάγους [Αιγαίου] πρόκειται να τεθούν επίσης υπό τήν κυριαρχία τού ανεγερθησομένου κράτους.”

Προφανώς, σε αντίθεση με τόν φιλελληνικό μεγαλοϊδεατισμό τής αυτοκράτειρας Αικατερίνης Β΄ (αναφερομένης ιστορικά και ως «Μεγάλη Αικατερίνη»), τό Ρωσικό τελεσίγραφο τού 1821 αντικατόπτριζε μία επίσης φιλελληνική αλλά όμως και *πραγματιστική* προσέγγιση τού μέλλοντος τής Ελλάδος, αφού υπεδήλωνε ότι η απελευθέρωση τών Ελλήνων και τών άλλων βαλκανικών λαών θα εγίνετο κατά τρόπο που θα επέτρεπε στην (εναπομένουσα) Οθωμανική Αυτοκρατορία να συνεχίσει η ίδια,

ως εν μέρει Μουσουλμανική επικράτεια, να διαδραματίζει αποτελεσματικά τόν παραδοσιακό (και διόλου επίζηλο) γεωστρατηγικό της ρόλο προς διαχρονική ανάσχεση τού προς βορράν εξτρεμιστικού αραβοαφρικανικού επεκτατισμού.

Πράγματι, η κλιμάκωση τού Ελληνοτουρκικού Πολέμου (1821-1824) σε μείζονα περιφερειακή σύρραξη (1825-1829), στην οποία ενεπλάκησαν στρατοί και στόλοι από τρεις ηπείρους, και μάλιστα η εισβολή των Αιγυπτιαοαφρικανών υπό τόν Ιμπραήμ σε ευρωπαϊκό έδαφος (Πελοπόννησο) με σκοπό τόν εθνοκαθαρσιακό αφανισμό τών Ελλήνων τού Μωριά, ενεργοποίησε πλήρως τήν Ρωσο-τουρκική Συνθήκη τού Κιουτσούκ-Καΐναρτζή (1774) και επανέφερε στο προσκήνιο τό Ρωσικό τελεσίγραφο τού 1821, σε όλες τίσ εκφάνσεις του: Η Ρωσία τότε αφενός διεξήγαγε πόλεμο κατά ξηράν και κατά θάλασσαν εναντίον τών Οσμανιδών προς προάσπιση τών Ελλήνων (1827-1829) και αφετέρου, στη συνέχεια, επενέβη στρατιωτικώς στην Κωνσταντινούπολη εναντίον τών Αιγυπτιαοαφρικανικών στρατευμάτων τού Ιμπραήμ προς προάσπιση τής Οσμανικής εξουσίας (1832-1833), όπως διορατικώς και ειλικρινώς προδιέγραψε τό Ρωσικό τελεσίγραφο τού 1821.

35 Ο **Mettemich** και ο Βρετανός Υπουργός Εξωτερικών **Castlereagh** συναντήθηκαν στο Ανόβερο τής Γερμανίας τόν Οκτώβριο τού 1821, προκειμένου να χαράξουν μια κοινή στρατηγική προς αποτροπή τού Ρωσο-τουρκικού πολέμου τότε. Στη συνέχεια, ο Τσάρος Αλέξανδρος Α΄ απέστειλε τόν **D. P. Tatishchev** στη Βιέννη προκειμένου να διαβουλευθεί με τόν Metternich σχετικά με τό Ρωσικό τελεσίγραφο. Εκεί ο Metternich πρότεινε τήν εξής λύση: Οι ευρωπαϊκές Μεγάλες Δυνάμεις από κοινού, ως ενιαίο γεωπολιτικό μέτωπο, θα υποστήριζαν τον Ρωσο-τουρκικό πόλε-

μο σε περίπτωση που ο Σουλτάνος δεν απεδέχετο τούς όρους τού τελεσίγραφου, αλλά ο πόλεμος δεν θα εγένετο εάν ο Σουλτάνος απεδέχετο τούς όρους. Η «πρόταση Metternich» έγινε δεκτή από τόν Tatishchev, και μετέπειτα από τόν Τσάρο. Στη συνέχεια οι ευρωπαίοι πρέσβεις στην Κωνσταντινούπολη γνωστοποίησαν την «πρόταση Metternich» στην Πύλη, ως πρόταση τελική και μη-διαπραγματεύσιμη (take-it-or-leave-it). Κατά συνέπεια, ο Σουλτάνος εξαναγκάσθηκε (ενώπιον τού ενιαίου ευρωπαϊκού μετώπου) να αποδεχθεί τό τελεσίγραφο, και γνωστοποίησε τήν απόφασή στον Βρετανό πρέσβυ στην Κωνσταντινούπολη **Strangford** (Εκθ. 20) τόν Μάιο τού 1822.

- ³⁶ Όσον αφορά στην εννοιολόγηση τού «**άληθοῦς** πολιτισμοῦ» από τόν Καποδίστρια, ιδέ συναφή μονογραφία με τίτλο «[Περί Παιδείας Παρακαταταθήκη Ιωάννου Καποδίστρια](#)».
- ³⁷ Σύμφωνα με τόν Λόρδο **Palmerston** (Υποσ. 23), ο στρατηγικός σκοπός τού Ιμπραήμ ήταν να αφανίσει όλον τόν Ελληνικό πληθυσμό τής Πελοποννήσου, να εποίκισι τήν Πελοπόννησο με Μουσουλμάνους και να τήν καταστήσει Αιγυπτιαοαφρικανικό προγεφύρωμα στην Ευρώπη, επί λέξει ως εξής:

“Υπενθύμνησα στο υπουργείο ότι προ δύο ετών [1825] ο **Lieven** [Ρώσος πρέσβυς στη Βρεταννία] μας είχε πληροφορήσει περί τού σκοπού τού **Ιμπραήμ** να **αιχμαλωτίσει ολόκληρο τόν πληθυσμόν τής Ελλάδος και να αποικίσει σε αυτήν Άραβες και Αιγυπτίους**. Ο δε **Canning** [Υπουργός Εξωτερικών τής Βρεταννίας] τότε έλαβε τό πράγμα κατάκαρδα, και εγράφη επιστολή [πιθανώς από τόν Canning] που υπεγράφη από τόν **Bathurst**, και διέτασσε τόν **Adam** [αρμοστή τών Ιονίων νήσων] να

μηνύσει προς τόν **Ιμπραήμ** και να τού συστήσει να αποκηρύξει τό εν λόγω σχέδιόν του, και να τόν ειδοποιήσει ότι θα **αντιταχθούμε διά τής βίας εναντίον τής εκτελέσεώς του. Έντονη δε παράσταση έγινε και στην Πύλη** περί τούτου... Από τότε που οι Αιγύπτιοι εισέβαλαν στην Ελλάδα, συνείθισαν να θεωρούν τόν λαόν αυτής ως **πηγή προμηθείας σκλάβων**. Σε όλες τις συμπλοκές ή πολιτορκίες, κάθε στρατιώτης ελάμβανεν ως ιδιοκτησία του όσους άνδρες ή γυναικόπαιδα μπορούσε να συλλάβει. [...] Ο αριθμός αυτών που συνελήφθησαν με αυτόν τόν τρόπο ανέρχεται σε **15.000** έως **20.000**. Οι γυναίκες ετίθεντο στα χαρέμια, οι άνδρες υπεβάλλοντο στις κοπιαστικώτερες εργασίες, όσα δε παιδιά δεν εκρατούντο διά χειρότερη χρήση, εστέλλοντο στη μεγάλη σχολή τού Καΐρου, για να ανατραφούν εκεί ως Μουσουλμάνοι.”

Συγκεκριμένα, η αρχική πληροφορία περί Οθωμανικού σχεδίου για εθνοκάθαρση τών Ελλήνων από τούς Αιγυπτιαοφρικανούς στον ελλαδικό χώρο, μεταδόθηκε στον Υπουργό Εξωτερικών τής Βρεταννίας **George Canning**, διά σημειώματος εις τήν Γαλλική, τό οποίο τού τό επέδωσε ιδιοχείρως, για λογαριασμό τής Ρωσικής Κυβερνήσεως, η Πριγκίπισσα **Dorothea Lieven**, σύζυγος τού Ρώσου Πρέσβευος στη Βρεταννία Πρίγκηπος **Christopher Lieven**, στο οποίο ανεγράφοντο τά εξής (σε Αγγλική μετάφραση):

“The Court of Russia has positive information that before Ibrahim Pasha’s army was put into motion, an agreement was entered into by the Porte with the Pasha of Egypt that whatever part of Greece Ibrahim Pasha might conquer should be at his disposal; and that his plan of disposing of his conquest is (and was stated to the Porte to be and has been approved by the Porte) to remove

the whole Greek population, carrying them off to slavery in Egypt or elsewhere and to re-populate the country with Egyptians and others of the Mohammedan religion.”

- 38 Τό πρωτότυπο κείμενο στην Αγγλική τής επιστολής τού **Λόρδου Castlereagh** προς τόν **Strangford**, πρέσβυ τής Βρετανίας στην Κωνσταντινούπολη, περί τής Σφαγής τής Χίου:

“Your Excellency’s [earlier] Despatches which convey the **painful and disgusting recital** of **bloody scenes** growing out of the **Scio War**, which have been acted both within the island, and in the Capital of the Ottoman Dominions, have been received and laid before the King [George IV]. You will express, in the most pointed terms, to the Turkish Government, the grief with which H.M. has perused these **afflicting details**.

The King does not feel himself entitled to regard the unfortunate Sciot Hostages as placed in any formal sense under H.M.’s protection, and consequently cannot consider himself called upon, or even entitled, to resent their fate; but after the assurances given by your Lordship, and the admitted innocence of these respectable men, nothing can palliate the atrocity of their execution, and the tidings of it has inflicted a **sensible wound** on the King’s mind and **filled the British Nation with horror and disgust.**”

- 39 Η διακοίνωση τής Ιεράς Συμμαχίας περί τών εμπολέμων Ελλήνων στο **Συνέδριο στη Verona**, στις 2 Δεκεμβρίου 1822, έχει επί λέξει ως εξής, σε ελληνική μετάφραση:

“**Μέγα πολιτικό συμβάν** εξερράγη περί τά τέλη τής τελευταίας συνελεύσεως [στο Leibach]. Εκείνο που τό

ανατρεπτικό των κοινωνιών πνεύμα άρχισε στη δυτική χερσόνησο [Ισπανία] και δοκίμασε να τό εφαρμόσει στην Ιταλία, τό κατόρθωσε στις **ανατολικές εσχαιές τής Ευρώπης**. Καθόν χρόνο κατευνάσθησαν διά τής δυνάμεως οι στρατιωτικές **επαναστάσεις** στα βασιλεία τής Νεαπόλεως και τής Σαρδηνίας, ερρίφθη ο **επαναστατικός δαυλός** εν μέσω τής οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η σύμπτωση των συμβάντων απέδειξε ότι μία και η ίδια ήταν η αρχή τους: τό ίδιο κακό, που ανεφάνη και σε πολλά άλλα μέρη, άλλα πάντοτε υπό τούς ίδιους τύπους, αν και υπό διάφορα προσχήματα, πρόδιδε τήν κοινή εστία απ' όπου προήλθε.

Οι διευθύνοντες τά περί ων ο λόγος [οι ηγέτες των επαναστατών] ήλπιζαν να βρούν τήν ευκαιρία να διασπείρουν τήν **διχόνοια στα συμβούλια των Δυνάμεων** και να τίς **εξουδετερώσουν**—τις οποίες νέοι κίνδυνοι καλούσαν σε άλλα μέρη τής Ευρώπης—αλλ' απατήθηκαν. Δεδομένου ότι οι άνακτες έχουν λάβει τήν σταθερή απόφαση να απωθήσουν τήν αρχή τής επαναστάσεως σε όποιο μέρος και υπό όποια μορφή και αν εμφανίζετο, έσπευσαν από κοινού με σύμφωνη γνώμη μεταξύ τους να καταδικάσουν τήν εν λόγω αρχή.

Ενασχολούμενοι δε αμεταθέτως με τό έργο τής κοινής τους φροντίδας, αντέκρουσαν οτιδήποτε μπορούσε να τούς παρεκτρέψει από τήν πορεία τους. Αλλ' ακούοντες ταυτόχρονα και τήν φωνή τής συνειδήσεως και τού ιερού χρέους συνηγόρησαν υπέρ των θυμάτων **ασυνέτου και εγκληματικού** επιχειρήματος.”

⁴⁰ Επιπρόσθετα από τήν συγκριτική αντιπαραβολή τής δήλωσης Monroe με τήν διατυπωθείσα θέση τού Τσάρου τής Ρωσίας

προς τόν Λόρδο τού Wellington πριν μόλις λίγες ημέρες στη Verona—ο Τσάρος θεωρούσε ως “*χιμαιρική ιδέα*” αυτό προς τό οποίο οι Η.Π.Α. προσέβλεπαν, με “*έντονη ελπίδα*”—είναι επί τού θέματος διαφωτιστική και με μια έγγραφη ανθελληνική (και ειρωνική) απάντηση τού **Tom Maitland**, Άγγλου Μεγάλου Αρμοστού τών Επτανήσων, σε ένα εύλογο αίτημα τής Ελληνικής Κυβερνήσεως πριν από μόλις 8 μήνες, στις 16 Απριλίου 1822.

Συγκεκριμένα, κατ' εκείνον τόν μήνα (Απρίλιο 1822) ελλιμένιζε στη νησίδα Σύβοτα (Μούρτος), στο Ιόνιο μεταξύ τής Κερκύρας (Κορυφών) και τής Ηπείρου, στολίσκος (6) τουρκικών πολεμικών πλοίων, ήτοι μία φρεγάτα, μία κορβέτα και 4 δικάταρτα. Ο τουρκικός στολίσκος ευρίσκετο εκεί επί έτος (από Μάρτιο 1821) προς εφοδιασμό τών οθωμανικών στρατευμάτων που μάχοντο κατά τού Αλή Πασά τό 1821, και διατελούσε τότε υπό Αγγλική προστασία. Ο **Maitland** επεξέτεινε τήν Αγγλική προστασία τού οθωμανικού στολίσκου και για τό 1822, όταν δηλαδή τά πλοία του διεξήγαγαν πολεμικές επιχειρήσεις όχι πλέον κατά τού (εκτελεσθέντος) Αλή Πασά αλλά κατά τών εμπολέμων Ελλήνων. Επί πλέον, ο Maitland απαγόρευσε τότε τήν προσέγγιση ελληνικών πλοίων στην περιοχή τών Συβότων, ή οπουδήποτε εντός τών χωρικών υδάτων τών Επτανήσων (4 μίλια από τίς ακτές). Σε επιστολή τής Ελληνικής Κυβερνήσεως, διά τής οποίας αιτείτο από τήν Αγγλική Αρμοστεία να μην μεροληπτεί υπέρ τουρκικών πλοίων προσφέροντάς τους *μόνιμο* καταφύγιο ή και ορμητήριο, καθ' ον χρόνο απαγόρευε σε ελληνικά πλοία να προσεγγίζουν καν τά Ιόνια νησιά, η απάντηση τής Αγγλικής Αρμοστείας ήταν η εξής:

“Κύριε: Ο λόρδος μέγας αρμοστής τών ιονίων νήσων έλαβε τας επιστολάς λεγούσας ότι τας έστειλαν προς

αυτόν τινές **αυτονομαζόμενοι κυβέρνησις τής Ελλάδος** διά τινος απεσταλμένου αυτής ευρισκομένου κατά τό παρόν εν τούτω τώ λιμένι [των Κορυφών] και διατεταγμένου υπό τής περι ης ο λόγος αυτονομάστου κυβερνήσεως να έλθη εις λόγους μετά τού λόρδου μεγάλου αρμοστού.

Η αυτού εξοχότης **αγνοεί παντάπασιν, ότι υπάρχει προσωρινή κυβέρνησις τής Ελλάδος**, διά τούτο δεν ημπορεί να αναγνωρίση τοιούτον απεσταλμένον· μόνη η ανάγκη να διατηρήση, καθώς πάντοτε διετήρησε, τās αρχάς **αυστηροτάτης ουδετερότητος** τήν παρακινεί να συγκατανεύση όπως λάβη υπ' όψιν τινά τών εν ταίς ανωτέρω επιστολαίς· ευδοκεί λοιπόν να διαδηλώση, ότι **ουδεμίαν θέλει να έχη ανταπόκρισιν μετά κατ' όνομα Δυνάμεως**, ην δεν γνωρίζει, και ότι η απόφασίς της είναι εν συνόψει η ακόλουθος.

Πλοίον λεγόμενον ελληνικόν υπό σημαίαν μη αναγνωριζομένην και ουδαμού δεκτίν αποκλείεται τών Ιονίων λιμένων. Δεν οφείλει η αυτού εξοχότης να συζητήση μετά **Δυνάμεως μη αναγνωριζομένης** ότι κρίνει εύλογον να πράξη. Λέγει όμως ότι τό νησίδιον τού Μούρτου εξαρτάται από τού Ιονίου κράτους, και ότι ο βασιλεύς τής Αγγλίας είναι ο μόνος προστάτης του. Η αυτού εξοχότης θεωρεί προς τούτοις όλον τόν μεταξύ Μούρτου και Κασιωπίας πορθμόν τών Κορυφών ως πραγματικώς λιμένα τών Κορυφών. Η Ιόνιος κυβέρνησις, ορμωμένη εκ τών αρχών τής αυτής ουδετερότητος, ην πάντοτε διετήρησεν ως προς τούς αλληλομαχούντας, **ελεεινολογεί τήν μωράν αλαζονείαν τών** ωθησάντων τά πράγματα εις τήν τωρινήν κατάστασιν. Η αυτού εξοχότης αξιοί ο εν τώ λιμένι τούτω άνθρωπος ν' αναχωρήση εν ακαρεί.”

Δηλαδή η Αγγλική κυβέρνηση εφήρμοζε τό 1822—ήτοι ακόμη και μετά τήν επίδοση τού Ρωσικού τελεσιγράφου—πολιτική *δυσμενούς* ουδετερότητος κατά τών εμπολέμων Ελλήνων: Τά Αγγλοκρατούμενα Επτάνησα αποτελούσαν καταφύγιο (και ορμητήριο) για τουρκικά πολεμικά πλοία, όχι όμως και για αντίστοιχα ελληνικά. Πέραν τών ανθελληνικών ειρωνικών εκφράσεων στην επιστολή (όπου η Ελληνική Πολιτεία χαρακτηρίζετο καταφρονητικώς ως “κατ’ όνομα Δύναμις”, οι εκπρόσωποί της ως “τινές αυτονομαζόμενοι κυβέρνησις τής Ελλάδος”, κάθε πλοίο τού Ελληνικού Στόλου ως “πλοίον λεγόμενον ελληνικόν” κ.ο.κ.) οι εμπόλεμοι Έλληνες εξυβρίζονται (“ελεεινολογούνται” εγγράφως και... επισήμως από τήν Αγγλική Αρμοστεία) ως διακατεχόμενοι, επί λέξει, από “μωράν αλαζονείαν”!

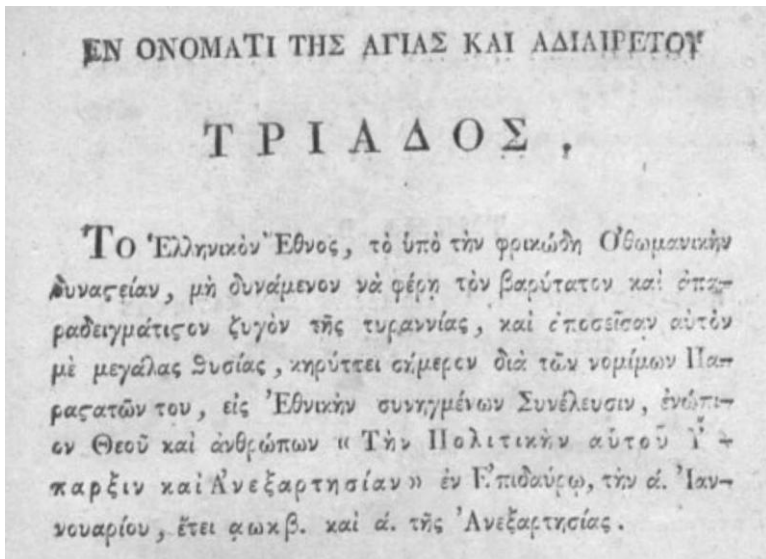
Υπό τό πρίσμα επομένως εκείνων τών καταφανώς δυσμενών διπλωματικών συνθηκών—ήτοι μεταξύ ανθελληνικών **ύβρεων** και **ειρωνειών** στη χειρότερη περίπτωση (Αγγλική Αρμοστεία) και τής ερεβώδους προοπτικής για **αυτονομία** τής Ελλάδος, ως αυτοδιοικουμένης ηγεμονίας φόρου υποτελούς στον Σουλτάνο, στην καλύτερη περίπτωση (Τσάρος)—υπό τίς οποίες οι εμπόλεμοι Έλληνες διεξήγαγαν τόν επικό διπλωματικό τους αγώνα ενώπιον τών ευρωπαϊκών Μεγάλων Δυνάμεων τό 1821-1822, αναδεικνύεται η μεγάλη σημασία τής εμβληματικής δήλωσης τού **Monroe** τό 1822 περί **ανεξαρτησίας** και **ισοτιμίας** τής Ελλάδος.

⁴¹ Τό πρωτότυπο κείμενο, στην Αγγλική, τής διακήρυξης τού 5^{ου} Προέδρου τών Η.Π.Α. James Monroe (1817-1825) περί μελλοντικής **ανεξαρτησίας** τής εμπολέμου Ελλάδος, ενώπιον τής ετησίας κοινής συνόδου τού Αμερικανικού Κογκρέσσου (State of the Union Address), στις 3 Δεκεμβρίου 1822, έχει ως εξής:

State of the Union Address - 3 December 1822
James Monroe
5th President of the U.S.A.
(excerpt on the Greek War of Independence)

“ Europe is still unsettled, and **although the war long menaced between Russia and Turkey has not broken out, there is no certainty that the differences between those powers will be amicably adjusted.** It is impossible to look to the oppressions of the **country** respecting which those differences arose without being deeply affected. The mention of **Greece** fills the mind with the most exalted sentiments and arouses in our bosoms the best feelings of which our nature is susceptible. Superior skill and refinement in the arts, heroic gallantry in action, disinterested patriotism, enthusiastic zeal and devotion in favor of public and personal liberty are associated with our recollections of **ancient Greece.** That such a **country** should have been overwhelmed and so long hidden, as it were, from the world under a gloomy despotism, has been a cause of unceasing and **deep regret** to generous minds for ages past. It was natural, therefore, that the reappearance of **those people in their original character,** contending in favor of their liberties, should produce that great excitement and sympathy in their favor which have been so signally displayed **throughout the United States.** A **strong hope** is entertained that these people will recover their **independence** and resume their **equal station** among the nations of the earth.”

- ⁴² Οι εμπόλεμοι Ἕλληνες διεκήρυξαν τήν “πολιτικήν ὑπαρξιν” και “ανεξαρτησίαν” τους, “εν ονόματι τῆς Ἁγίας και Ἀδιαιρέτου Τριάδος” (Ἐκθ. 37), στις 1 Ἰανουαρίου 1882, στην Εθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου—11 μήνες πριν τήν πρώτη επίσημη αναφορά τού Προέδρου Μονroe στην “ανεξαρτησία” (independence) τῆς Ἑλλάδος (3 Δεκεμβρίου 1822)—επί λέξει ως εξής:

Ἐκθ. 37

- ⁴³ Με τήν αναφορά του στο μέλλον τῆς Ἑλλάδος ως ανεξάρτητης (independent) με διεθνή πολιτική ἰσοτιμία (equal stature) σε παγκόσμιο επίπεδο (among the nations of the earth), ο Πρόεδρος **Monroe** ἔθεσε τότε, τόν **ακρογωνιαῖο λίθο**, τήν θεμελιώδη (μεταποικιακή) ἀρχή τού διεθνούς δικαίου—σε καταφανή ἀντίθεση προς τήν πραγματιστική (αποικιακή) ἀρχή τού «δικαίου τού ἰσχυροτέρου»—ἦτοι: Ἀπό τήν στιγμή που μια

χώρα αναγνωρισθεί διεθνώς ως *ανεξάρτητη* (όσο μικρή ή αδύναμη κι αν είναι), είναι πολιτικώς και νομικώς *ισότιμη* με κάθε άλλη *ανεξάρτητη* χώρα (όσο μεγάλη ή ισχυρή κι αν είναι). Αυτή η (αντιαποικιακή) αρχή του (μεταποικιακού) διεθνούς δικαίου, αποτελούσε τήν πεμπτουσία τής εξωτερικής πολιτικής του **Adams** ως διασφαλίζουσα τήν Αμερικανική ήπειρο από τήν αποικιακή παρεμβατικότητα Μεγάλων Δυνάμεων τής Ευρώπης. Συγκεκριμένα, βάσει αυτής τής αρχής, κάθε νεοσύστατο κράτος (μικρό ή μεγάλο) στην Αμερικανική ήπειρο που θα αναγνωρίζετο διεθνώς (π.χ. από τίσ Η.Π.Α. και τήν Αγγλία) ως *ανεξάρτητο*, οι Μεγάλες Δυνάμεις τής ηπειρωτικής Ευρώπης δεν θα είχαν κανένα (γεω)πολιτικό δικαίωμα και κανένα νομικό έρεισμα να τό καταλύσουν διά τής στρατιωτικής βίας. Κάθε δε τέτοια απόπειρα θα μπορούσε να αποτελέσει, κατ' επίκληση τού διεθνούς δικαίου, *casus belli* για τίσ χώρες που είχαν προβεί στην αναγνώρισή του (π.χ. Η.Π.Α. και Αγγλία).

- ⁴⁴ Όσον αφορά στο κατά πόσον οι Η.Π.Α. ήσαν σε θέση να πραγματοποιήσουν μια τέτοια απειλή, ναι μεν δεν μπορούσαν τότε να ανταγωνισθούν τίσ Μεγάλες Δυνάμεις τής Ευρώπης σε εξοπλισμούς *τακτικών* στρατευμάτων και *πολεμικών* στόλων—το 1822 ο πληθυσμός τών Η.Π.Α. ανήρχετο σε μόλις 10 εκατομμύρια, ενώ τής Γαλλίας ήταν τριπλάσιος—πλην όμως είχαν τίσ οικονομικές και τεχνικές δυνατότητες για να υποστηρίξουν (με οικονομική βοήθεια, με στρατιωτικούς συμβούλους ή και με εξοπλισμούς) *επαναστατικά* κινήματα στην Αμερική ή και στην Ευρώπη.
- ⁴⁵ Από μιá μακροσκοπική οπτική τής δυναμικής εξελίξεως τού Πολέμου τής Ελληνικής Ανεξαρτησίας, αρχικά η επανάσταση

θεωρήθηκε τότε από τόν **Metternich** ως μια προκαταδικασμένη “εξέγερση”, ήτοι μια παθογενής **έκφραση** τού ευρυτέρου Ανατολικού Ζητήματος., όταν ξέσπασε στο Ιάσιο (22 Φεβρουαρίου 1821).

Μετά όμως από τίς πρώτες νίκες τών Ελλήνων τό 1821 —στο Χάνι τής Γραβιάς (8 Απριλίου), στο Βαλτέτσι (12-13 Μαΐου), στα Δολιανά-Βέρβενα (18 Μαΐου), στη ναυμαχία τής Ερισού (27 Μαΐου), στη Μάχη τού Λάλα (1-24 Ιουνίου), στην επική Α΄ Μάχη τής Σάμου (4-8 Ιουλίου), κ.τ.λ.—ο Αγώνας τής Παλιγγενεσίας τών Ελλήνων κατέστη έκτοτε τό **επίκεντρο τού Ανατολικού Ζητήματος**.

Επί πλέον, αμέσως στη συνέχεια, υπό τήν απειλητική σκιά τού Ρωσικού τελεσιγράφου κατά τής Πύλης (6 Ιουλίου 1821), τό Ελληνικό Ζήτημα αποτέλεσε τό **κρισιμότερο θέμα τής Ευρώπης** κατά τούς ερχόμενους 10 μήνες (μέχρι τόν Μάιο 1822), διότι η **χαοτική δυναμική** του απειλούσε άμεσα τήν μεταναπολεόντειο διευρωπαϊκή ειρήνη, ειδικά εάν δεν απετρέπετο τότε ο επαπειλούμενος Ρωσο-τουρκικός πόλεμος παρά τώ πλευρώ τών Ελλήνων.

Στον τελευταίο δε μήνα τού 1822, οι Η.Π.Α. εξήγγειλαν πρώτες τήν μελλοντική *ανεξαρτησία* τής Ελλάδος ως *ρεαλιστική* (και όχι “χιμαρική”) προοπτική, η οποία μάλιστα (έστω ως προοπτική) αποτελούσε **παγκόσμιο παράγοντα** (μοχλό) **γεωστρατηγικής ισορροπίας** μεταξύ δύο ηπείρων: τού Παλαιού Κόσμου και τού Νέου Κόσμου.

⁴⁶ Στην Αγγλική, η μυστική συμφωνία (20 Νοεμβρίου 1822) τής Ιεράς Συμμαχίας στο **Συνέδριο στη Verona**, υπογραφείσα από τίς μοναρχικές Μεγάλες Δυνάμεις τής ηπρωτικής Ευρώπης, έχει ως εξής:

SECRET TREATY OF VERONA (1822)

«The undersigned, specially authorized to make some additions to the treaty of the Holy Alliance, after having exchanged their respective credentials, have agreed as follows:

ARTICLE 1. The high contracting powers, being convinced that the system of representative government is equally as incompatible with the monarchical principles as the maxim of the sovereignty of the people with the divine right, engage mutually, in the most solemn manner, to use all that their efforts **to put an end to the system of representative governments**, in whatever country it may exist in Europe, and to prevent it being introduced in those countries where it is not yet known.

ARTICLE 2. As it can not be doubted that the liberty of the press is the most powerful means used by the pretended supporters of the rights of nations to the **detriment** of those of princes, the high contracting parties promise reciprocally to adopt all proper **measures to suppress it**, not only in their own States but also in the rest of Europe.

ARTICLE 3. Convinced that the principles of religion contribute most powerfully to keep nations in the state of passive obedience which they owe to their princes, the high contracting parties declare it to be their intention to sustain in their respective States those measures which clergy may adopt, with the aim of ameliorating their own interests, intimately connected with the preservation of

the authority of the princes and the contracting powers join in offering their thanks to the Pope for what he has already done for them, and solicit his constant cooperation in their views of submitting the nations.

ARTICLE 4. The situation of Spain and Portugal unite unhappily all the circumstances to which this treaty has particular reference. The contracting parties, in confiding to France the care of putting an end to them, engaged to assist her in the matter which may the least compromit (sic) them with their own people and the people of France by means of a subsidy on the part of the two empires of 20,000,000 of francs every year from the date of the signature of this treaty to the end of the war.

ARTICLE 5. In order to establish in the Peninsula in the order of things which existed before the revolution of Cadiz, and to insure the entire execution of the articles of the present treaty, the high contracting parties give to each other the reciprocal assurance that as long as their views are not fulfilled, rejecting all other ideas of utility or other measure to be taken, they will address themselves with the shortest possible delay to all the authorities existing in their States and to all their agents in foreign countries, with the view to establish connections tending toward the accomplishment of the objects proposed by this treaty.

ARTICLE 6. This treaty shall be renewed with such changes as new circumstances may give occasion for, either at a new congress or at the court of one of the contracting parties, as soon as the war with Spain shall be terminated.

ARTICLE 7. The present treaty shall be ratified and the ratifications exchanged at Paris within the space of six months.

Made at Verona the 22nd November, 1822.

for Austria: METTERNICH

for France: CHATEAUBRIAND

for Prussia: BERNSTET

for Russia: NESSELRODE »

⁴⁷ Ο εκπρόσωπος τής Βρετανίας **Δούκας τού Wellington** στο Συνέδριο στη Verona απεχώρησε προώρως από τό Συνέδριο, για δύο λόγους:

(α) εις ένδειξη διαφωνίας και διαμαρτυρίας τής Βρεταννίας για τήν επικειμένη τότε τελική απόφαση τής Ιεράς Συμμαχίας να επέμβει στρατιωτικώς στην Ισπανία (δια Γαλλικών δυνάμεων εισβολής με κοινή χρηματοδότησή τους από τήν Ιερά Συμμαχία)·

(β) προκειμένου να μεταβεί στο Παρίσι, όπου έφθασε στις 6 Δεκεμβρίου 1822, και από όπου θα προσπαθούσε αλυσιτελώς να μεταπείσει τόν βασιλέα τής Γαλλίας να μην πραγματοποιήσει τήν απόφαση τής Ιεράς Συμμαχίας για στρατιωτική επέμβαση στη Γαλλία.

⁴⁸ Εις τό πρωτότυπο, στην Αγγλική, η *εισαγωγική* παράγραφος τής διακήρυξης τού «Δόγματος Μονρόε» από τόν 5^ο Πρόεδρο τών Η.Π.Α. James Monroe (1817-1825), κατά τήν επίσημη ετήσια Προεδρική Ομιλία (State of the Union Address) ενώπιον κοινής συνόδου τού Αμερικανικού Κογκρέσσου (Joint session of the U.S. Congress), στις 2 Δεκεμβρίου 1823, έχει ως εξής:

State of the Union Address - 2 December 1823

James Monroe

5th President of the U.S.A.

(excerpt - **introductory paragraph** on the «Monroe Doctrine»)

“At the proposal of the **Russian Imperial Government**, made through the minister of the Emperor residing here, a full power and instructions have been transmitted to the minister of the United States at St. Petersburg to arrange by amicable negotiation the respective rights and interests of the two nations on the North West coast of this continent. A similar proposal had been made by His Imperial Majesty to the **Government of Great Britain**, which has likewise been acceded to. The Government of the United States has been desirous by this friendly proceeding of manifesting the great value which they have invariably attached to the friendship of the Emperor and their solicitude to cultivate the best understanding with his Government. In the discussions to which this interest has given rise and in the arrangements by which they may terminate, the occasion has been judged proper for asserting, as a principle in which the rights and interests of the United States are involved, that the American continents, by the **free** and **independent** condition which they have assumed and maintain, are henceforth **not** to be considered as **subjects for future colonization** by any European powers.”

⁴⁹ Εις τό πρωτότυπο, στην Αγγλική, τό κυρίως κείμενο τής διακήρυξης τού «Δόγματος Μονρόε» από τόν 5^ο Πρόεδρο τών Η.Π.Α. James Monroe (1817-1825), στις 2 Δεκεμβρίου 1823 κατά τά ως άνω, έχει ως εξής:

State of the Union Address - 2 December 1823

James Monroe

5th President of the U.S.A.

(excerpt - **main text** of the «Monroe Doctrine»)

“ A **strong hope** has been long entertained, founded on the **heroic struggle** of the **Greeks**, that they would succeed in their contest and resume their **equal station among the nations of the earth**. It is believed that the **whole civilized world** take a deep interest in their welfare. Although **no power has declared in their favor**, yet **none** according to our information, **has taken part against them**. Their **cause** and their **name have protected them** from dangers which might ere this have overwhelmed any other people. The **ordinary calculations of interest** and of **acquisition** with a view to **aggrandizement**, which mingles so much in the transactions of nations, seem to have had **no effect** in regard to them. From the facts which have come to our knowledge there is good cause to believe that their **enemy has lost forever all dominion over them**; that Greece will become again an **independent** nation. That she may obtain that rank is the object of our **most ardent** wishes.

It was stated at the commencement of the last session that a great effort was then making in **Spain** and **Portugal** to improve the condition of the people of those countries, and that it appeared to be conducted with extraordinary moderation. It need scarcely be remarked that the result has been so far very different from what was then anticipated. Of events in that quarter of the globe, with which we have so much intercourse and from

which we derive our origin, we have always been anxious and interested spectators.

The citizens of the United States cherish sentiments the most friendly in favor of the liberty and happiness of their fellow men on that side of the Atlantic. **In the wars of the European powers in matters relating to themselves we have never taken any part, nor does it comport with our policy so to do.**

It is only when our rights are invaded or seriously menaced that we resent injuries or make preparation for our defense. With the movements in this hemisphere we are of necessity more immediately connected, and by causes which must be obvious to all enlightened and impartial observers.

The political system of the allied powers is essentially different in this respect from that of America. This difference proceeds from that which exists in their respective Governments; and to the defense of our own, which has been achieved by the loss of so much blood and treasure, and matured by the wisdom of their most enlightened citizens, and under which we have enjoyed unexampled felicity, this whole nation is devoted.

We owe it, therefore, to candor and to the amicable relations existing between the United States and those powers to declare that **we should consider any attempt on their part to extend their system to any portion of this hemisphere as dangerous to our peace and safety.** With the existing colonies or dependencies of any European power **we have not interfered and shall not interfere,** but **with the Governments who have declared their independence and maintained it, and whose independence**

we have, on great consideration and on just principles, acknowledged, we could not view any interposition for the purpose of oppressing them, or controlling in any other manner their destiny, by any European power in any other light than as the manifestation of an unfriendly disposition toward the United States.

In the war between those new Governments and Spain we declared our **neutrality** at the time of their recognition, and to this we have adhered, and shall continue to adhere, provided no change shall occur which, in the judgment of the competent authorities of this Government, shall make a **corresponding change** on the part of the United States indispensable to their security.

The late events in Spain and Portugal shew that Europe is still unsettled. Of this important fact no stronger proof can be adduced than that the allied powers should have thought it proper, on any principle satisfactory to themselves, to have interposed by force in the internal concerns of Spain. To what extent such interposition may be carried, on the same principle, is a question in which all independent powers whose governments differ from theirs are interested, even those most remote, and surely none more so than the United States.

Our policy in regard to Europe, which was adopted at an early stage of the wars which have so long agitated that quarter of the globe, nevertheless remains the same, which is, **not to interfere in the internal concerns of any of its powers**; to consider the government de facto as the legitimate government for us; to cultivate friendly relations with it, and to preserve those relations by a frank, firm, and manly policy, **meeting in all instances the**

just claims of every power, submitting to injuries from none.

But in regard to those continents circumstances are eminently and conspicuously different. It is **impossible that the allied powers should extend their political system to any portion of either continent without endangering our peace and happiness**; nor can anyone believe that our southern brethren, if left to themselves, would adopt it of their own accord. It is equally **impossible, therefore, that we should behold such interposition in any form with indifference**. If we look to the comparative strength and resources of Spain and those new Governments, and their distance from each other, it must be **obvious that she can never subdue them**. It is still the **true policy of the United States to leave the parties to themselves, in the hope that other powers will pursue the same course.**”

50 Η Ελληνική Επανάσταση (1821) και ο Πόλεμος τής Ελληνικής Ανεξαρτησίας (1821-1830) είχαν επηρεασθεί από τόν Πόλεμο τής Αμερικανικής Ανεξαρτησίας (1775-1883) πολύ περισσότερο απ' ότi από τήν Γαλλική Επανάσταση (1789-1779), όσον αφορά στο ιδεολογικό (εθνογονικό) αφήγημα και στον πολιτειακό (δημοκρατικό) στόχο τών Ελλήνων επαναστατών.

Ενδεικτικά, όταν ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση στη Μολδοβαχία (Φεβρουάριος 1821), ο Διοικητής τής Β΄ Ρωσικής Στρατιάς Στρατηγός **P. D. Kiselev** απέστειλε τόν επιτελάρχη του **P. I. Pestel** ως στρατιωτικο παρατηρητή στα πεδία τής μάχης, με κύρια αποστολή να διερευνήσει τίς πραγματικές αιτίες, τούς αντικειμενικούς στρατηγικούς στόχους και τόν απώτερο σκοπό τών επαναστατών. Εις εκτέλεση τής αποστολής του, ο **Pastel**

πραγματοποίησε τρεις περιοδείες σε Βεσσαραβία και Μολδοβλαχία, στην περίοδο Μαρτίου-Ιουνίου 1821, όπου ήρθε σε άμεση προσωπική επικοινωνία με τούς ηγέτες τών επαναστατών. Σε μία από τίς αναφορές του προς τόν **Kiselev**, ο **Pastel** τόν πληροφορούσε ότι οι Φιλικοί (Εταιριστές) επεδίωκαν τήν εξέγερση όλων τών υποδούλων ομοδόξων Βαλκανικών λαών, προμαχούντων τών Ελλήνων, με απώτερο σκοπό τήν οριστική εκδίωξη τών Οσμανιδών από τήν Ευρώπη προς ανασύσταση τής (ελληνογλώσσου) Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, με έδρα τήν Κωνσταντινούπολη, όχι όμως ως βασιλείου κατά τά αρχαία πρότυπα αλλά ως «δημοκρατικής ομοσπονδίας» τών ομοδόξων λαών κατά τό σύγχρονο **πολιτειακό πρότυπο τών Η.Π.Α.** [Πηγή: I. S. Dostian. 'Balkanskii vorpros vo vneshnepoliticheskikh planakh P. I. Pestelia' (1975) IZ, XCVI, σσ. 164-65].

Η εκτίμηση τού **Pastel**, όσον αφορά στην επί τών επαναστατημένων Ελλήνων επιρροή τού βιώσιμου (επιτυχημένου) **πολιτειακού προτύπου τών Η.Π.Α.**—σε προφανή αντιδιαστολή προς τά (αποτυχημένα) λαοκρατικά δημοκρατικά πρότυπα τής Γαλλικής Επανάστασεως—επιβεβαιώνετο μεταξύ άλλων και από τά αρχικά σύμβολα τών επαναστατών («Φοίνικας» τής Φιλικής Εταιρείας κ.τ.λ.) ή ακόμη και από συναφείς διακηρυκτικές επιστολές τους. Ενδεικτικά, αμέσως μετά τό ξέσπασμα τής Ελληνικής Επανάστασεως, μία από τίς πρώτες πράξεις τού **Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη**, ήταν να αποστείλει μια επιστολή-έκκληση προς τόν κλασικιστή Υπουργό Εξωτερικών τών Η.Π.Α. **John Quincy Adams**, στις 25 Μαρτίου 1821. Σε εκείνη τήν επιστολή, ο Πετρόμπεης απηύθυνε έκκληση για συνδρομή από τίς Η.Π.Α. εν ονόματι τών κοινών πολιτισμικών αρχών και αξιών τών δύο λαών, δηλώνοντας ότι οι “αξίες” τών Αμερικανών “προσεγγίζουν” τίς αξίες τών Ελλήνων επαναστατών, και μά-

λιστα σε βαθμό που οι Έλληνες “αισθάνονται” ότι οι Αμερικανοί είναι “εγγύτερα” στην επαναστατημένη Ελλάδα απ’ ότι οι “γειτονικές χώρες” (Ευρωπαϊκές Μεγάλες Δυνάμεις), παρότι τήν Ελλάδα και τίς Η.Π.Α. τίς χωρίζει γεωγραφικά “μια μεγάλη θάλασσα” (Ατλαντικός ωκεανός), επί λέξει μεταξύ άλλων ως εξής—με μάλλον απλοϊκή (αλλά όμως γνήσια επαναστατική) διατύπωση (εν μεταφράσει):*

“Οι αξίες σας, Αμερικανοί, προσεγγίζουν τίς δικές μας, παρότι μας χωρίζει μια μεγάλη θάλασσα. Σας αισθανόμαστε εγγύτερα απ’ ότι τίς γειτονικές μας χώρες και σας θεωρούμε ως φίλους, συμπατριώτες και αδελφούς, γιατί είσθε δίκαιοι, φιλόανθρωποι και γενναίοι. [...] Μην αρνηθείτε να μας βοηθήσετε.”

Αρχικά, ο **Adams** δεν απάντησε επίσημα, ως Υπουργός Εξωτερικών, στην επιστολή τού **Πετρόμπεη**, διότι τό 1821 ίσχυε και για τίς Η.Π.Α. αυτό που είχε σκιαγραφήσει γλαφηρά και επιγραμματικά ο Κολοκοτρώνης περί αρχικής αμηχανίας τών Μεγάλων Δυνάμεων σχετικά με τό φαινόμενο τής Ελληνικής Επανάστασης (**Υποσ. 31**). Εντούτοις ο Adams προώθησε τήν επιστολή στον **Edward Everett**, φιλέλληνα καθηγητή τού Πανεπιστημίου Harvard, με αποτέλεσμα η επιστολή να δημοσιευθεί τότε (1821) στο North American Review (όπου εκδότης ήταν ο **Everett**) και να αναδημοσιευθεί στη συνέχεια σε πολλές Αμερικανικές εφημερίδες.

* “Your values, Americans, are close to ours, although a broad sea separates us. We feel you closer than our neighboring countries and we consider you as friends, compatriots and brothers, because you are fair, philanthropic and brave. [...] Do not deny to help us.”

Η απάντηση βέβαια τού Adams δόθηκε στον επόμενο χρόνο (1822) κατά τόν πλέον επίσημο και ουσιαστικό τρόπο—που ξεπέρασε και τίς πλέον ευφάνταστες προσδοκίες τού Πετρόμπεη—δια τού ιδίου τού Προέδρου τών Η.Π.Α. **James Monroe** ενώπιον τής Ολομελείας τού Αμερικανικού Κογκρέσσου (Κεφ. 15), όπου ετέθη για πρώτη φορά η **ανεξαρτησία** τής Ελλάδος ως ρεαλιστική προοπτική και ως γεωπολιτικό ζήτημα, εις επήκοον τών Μεγάλων Δυνάμεων τής Ευρώπης.

Συγκεκριλαιωτικώς, αυτά που μεσολάβησαν μεταξύ τής αρχικής επιφυλακτικής στάσης («μη-απάντησης») τού **Adams** (1821) και τής διακηρυκτικής «απάντησης» τού **Monroe** (1822) υπέρ τής Ελληνικής ανεξαρτησίας, ήσαν κατά κύριο λόγο και εν συνδυασμῷ (α) η καταστροφή τής Στρατιάς τού Δράμαλη (1822), που σηματοδότησε τήν στρατιωτική επικράτηση τών εμπολέμων Ελλήνων, (β) τό Καποδιστριακό τελεσίγραφο πολέμου τής Ρωσίας κατά τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που ανήγαγε τό Ελληνικό Ζήτημα σε μείζονος σημασίας γεωστρατηγικό θέμα, και (γ) η αποδοχή τών ὀρων τού Ρωσικού τελεσιγράφου ἀπό τόν Σουλτάνο (1822), μετά τήν οποία η μεν επιβίωση τού Ελληνισμού ἀνά τήν Οθωμανική επικράτεια διεσφαλίσθη τότε—και ἔκτοτε, μέχρι τό 1914—η δε Ἱερά Συμμαχία παρέλυσε πλήρως στο Συνέδριο στη Verona (1822) ὅσον ἀφορᾶ στο Ελληνικό Ζήτημα. Σε ἐκείνο τό πλαίσιο, ὀρθῶς οἱ Η.Π.Α. διέγνωσαν (και διεκήρυξαν), πρώτες τότε (1822), ὅτι στον παγκόσμιο γεωπολιτικό χάρτη ο «κύβος» εἶχε πλέον ριφθεῖ υπέρ τής Ελληνικής **ανεξαρτησίας**, και διορατικῶς ἀρχισαν να προσβλέπουν, ἀπό τότε (1822), στην *ανεξάρτητη* και *δημοκρατική* Ελλάδα ως ἕναν γεωστρατηγικό και πολιτειακό σύμμαχο τών Η.Π.Α.

γλώσσα τού κειμένου

Η γλώσσα τού κειμένου ακολουθεί τούς κανόνες που προσδιορίζονται στη μονογραφία με τίτλο [Περί Παιδείας Παρακαταθήκη Ιωάννου Καποδίστρια](#), (σελ. 46-47), ήτοι:

Άρθρο. Τό οριστικό άρθρο τονίζεται πάντοτε προς αποφυγή σύγχυσης με τίς ανά περίπτωση αντίστοιχες κτητικές αντωνυμίες, π.χ. “τού”, “τής” (όχι “του”, “της”). Στην αιτιατική ενικού τού αρσενικού γένους τό άρθρο είναι πάντοτε “τόν” (ουδέποτε “το”), π.χ. “τόν Θεό”, “τόν στρατό” (όχι “τό Θεό”, “τό στρατό”), προς αποφυγή σύγχυσης περί γένους τού ουσιαστικού. Παρομοίως, στην αιτιατική ενικού θηλυκού γένους τό άρθρο είναι πάντοτε “τήν” (όχι “τή”), π.χ. “τήν χώρα” (όχι “τή χώρα”), προς αποφυγή σύγχυσης με τήν δοτική πτώση.

Ουσιαστικά - γενική πτώση. Κατά κανόνα, η γενική πτώση τριτοκλίτων διατηρείται, ειδικά όταν υποδηλούνται συναφής δυναμική χωροχρονική διαδικασία (π.χ. “τής εξεθνώσεως τών νέων”), ενώ ενίοτε δεν διατηρείται όταν υποδηλούνται στατική έκβαση (π.χ. “τής έλλειψης αισθουσών διδασκαλίας”) ή διαχρονικό φαινόμενο (π.χ. “τής Νεοελληνικής Εκπαίδευσης”). Εν τούτοις διατηρείται πάντοτε μετά από πρόθεση (π.χ. “περί εκπαιδεύσεως”, “υπέρ πίστεως”). Διατηρείται επίσης για λόγους ιστορικής συναφείας (π.χ. “τής Αλώσεως τής Κωνσταντινουπόλεως”), θρησκευτικής παράδοσης (π.χ. “Θείας Βουλήσεως”), στρατιωτικής ορολογίας (π.χ. “δυνάμεως πυρός”) και νομικής ορολογίας (π.χ. “τοπικής αυτοδιοικήσεως”). Ο τονισμός κυρίων ονομάτων στη γενική πτώση γίνεται ενίοτε με κριτήρια ευφωνίας ή ιστορικής συναφείας μάλλον παρά κατ’ αυστηρή εφαρμογή συναφών κανόνων τής λογίας γλώσσης (π.χ. “τού Κωνσταντίνου Παπαρηγόπουλου”).

Ουσιαστικά - δοτική πτώση. Ενίοτε χρησιμοποιείται η δοτική πτώση στο μονοτονικό σύστημα (π.χ. “εν γνώσει και επιγνώσει”, “επί τή βάσει πίστεως”) με κριτήριο τήν αφηγηματική ροή τού κειμένου.

Επίθετα - κεφαλαία. Επίθετα που αναφέρονται σε εθνότητα αναγράφονται με κεφαλαίο τό πρώτο γράμμα όταν συναρτώνται με πολιτειακή οντότητα (π.χ. “η Ελληνική Πολιτεία”, αλλά “ελληνικά ήθη”). Επίθετα και ουσιαστικά που αναφέρονται σε θρησκεία αναγράφονται πάντοτε με κεφαλαίο τό πρώτο γράμμα (π.χ. “Χριστιανικός”, “Μουσουλμανικός”).

Επίθετα - προσδιορισμοί. Επίθετα, ή και μετοχές, με μακρά κατάληξη τονίζονται άλλοτε μεν κανονικά στην παραλήγουσα (π.χ. “τών προτύπων σχολείων”, όχι “τών πρότυπων σχολείων”), ειδικά όταν προσδίδεται έμφαση στο ουσιαστικό, ενίοτε δε στην προπαραλήγουσα όταν προσδίδεται έμφαση στον επιθετικό προσδιορισμό (π.χ. “εθνικά αυτοπροσδιοριζόμενη Παιδεία”).

Βοηθητικό ρήμα. Τό βοηθητικό ρήμα “είμαι” διατυπώνεται πάντοτε ως “ήσαν” στο γ’ πληθυντικό πρόσωπο στον παρελθόντα χρόνο προς αποφυγή σύγχυσης με τό γ’ ενικό πρόσωπο (“ήταν”) τού ιδίου χρόνου.

Χρονική αύξηση. Βάσει κριτηρίων ευφωνίας και ευκρινείας, η χρονική αύξηση συνήθως μεν διατηρείται (π.χ. “εξέφρασαν”, όχι “έκφρασαν”), αλλά ενίοτε δεν διατηρείται (π.χ. “διδάσκοντο” αντί “εδιδάσκοντο”) ειδικά όταν η μη-αύξηση συντείνει σε άμεση συνειρμική διασύνδεση με τό συναφές ομόρριζο ουσιαστικό (π.χ. “διδάσκοντο” → “διδάσκαλος”).

Ρηματικοί βαρβαρισμοί. Κακόηχοι βαρβαρισμοί τής Νεοελληνικής, συνήθως αποφεύγονται: π.χ. αντί τών (κακοήχων) ηγούμουν, ηγούσουν, ηγούνταν, ηγούμαστε/ηγούμασταν, ηγούσαστε/ηγούσασταν, ηγούνταν/ηγούντουσαν, χρησιμοποιούνται οι αντίστοιχοι (εύηχοι) κλασικοί τύποι ηγούμην, ηγείσο, ηγείτο, ηγούμεθα, ηγείσθε, ηγούντο. Ειδικά μάλιστα στο γ’ πρόσωπο παρατατικού, χρησιμοποιούνται συνήθως οι λόγιες καταλήξεις -ετο και -οντο αντί τών αντιστοιχών (κακοήχων) νεοελληνικών καταλήξεων -όταν και -ονταν/όντουσαν (π.χ. “απεργάζοντο” αντί “απεργάζονταν”/“απεργαζόντουσαν”).

Επιρρήματα. Τά επιρρήματα λήγουν άλλοτε σε -ως και άλλοτε σε -α, ανάλογα με τίς ανάγκες τού κειμένου: Ενδεικτικά, λήγουν συνήθως σε -ως προ ουσιαστικού ή επιθέτου προς αποφυγή σύγχυσης (π.χ. “παγκοσμίως μοναδικό”), ενώ λήγουν συνήθως σε -α στην αρχή παραγράφου ή προτάσεως (π.χ. “Ειδικότερα,...”).

Δομημένη Νεοελληνική. Συγκεφαλαιωτικά, η “μικτή” γλώσσα τού κειμένου (Νέα Ελληνική, εμπλουτισμένη με τήν εννοιολογική σαφήνεια και τήν χωροχρονική δυναμικότητα τής κλασικής Ελληνικής) αποτελεί αναγνωστική γέφυρα μεταξύ τής σημερινής (καθομιλουμένης) Νεοελληνικής και τής (δομημένης) γλώσσας τών **εθνογονικών κειμένων** τής Γενιάς τού 1821, και επομένως συντείνει (διά τής αφηγηματικής ρωμαλεότητας τής κλασικής Γραμματικής) στο να καταστεί ο αναγνώστης νοερά κοινωνός τού πολυδιάστατου αγώνα τού πρώτου Κυβερνήτη και Απελευθερωτή τής Νεωτέρας Ελλάδος.